

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

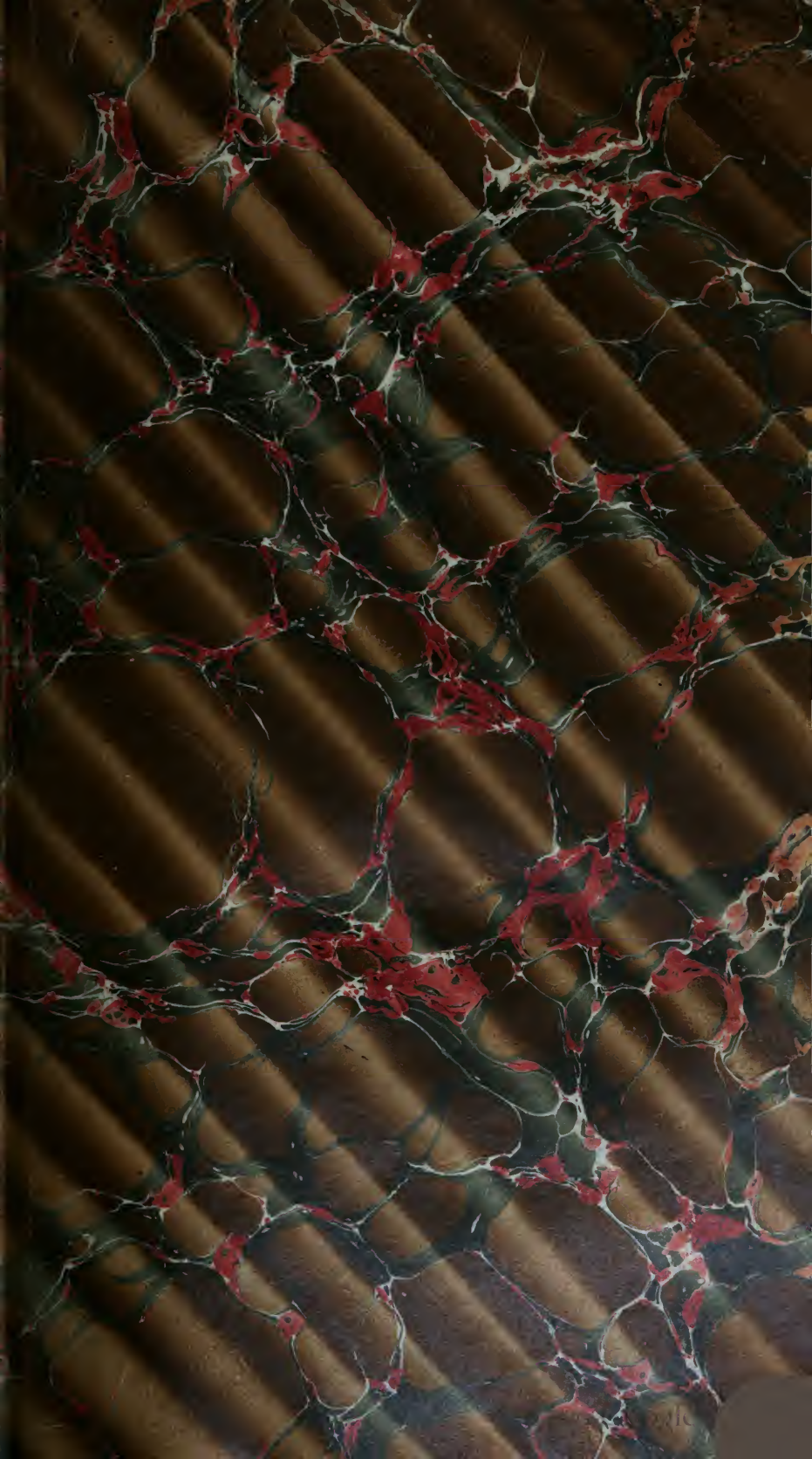
UNIVERSITEITSBIBLIOTHEK

900000063725

A 3041

CHRONICON
ÆGIDII LI MUISIS
ABBATIS

STI. MARTINI TORNACENSIS,

nunc primum ex autographo editum curâ

JACOBI GOETHALS - VERCRUYSE

CORTRACENSIS.

INCIPIT tractatus in quo continentur notabilia et
accidentia q̄ reperi in diversis locis, et que michi dicta
et ostensa sunt a psonis autenticis quibz fidem ad-
hibeo. — De ecclesia etiam tornacensi, et de dominis
epis. qui p̄fuerunt a dno Waltero de Marvis et post.
— De urbe etiam Tornacensi et de quibusdam acci-
dentibz in ea. De comitibus flandrie et han'onie. — De
guerris motis inter dnm regem francie Philippum Crassum,
et Guidone' comitem flandrie, et eor' successores. — De
guerra etia' mota i'ter dnm Philippum regem francie
filium quonda' Caroli comitis de Valois, et Eduardu'
regem Anglie propt' successionem regni post mortem
Caroli regis ultimi qui nullum dimisit heredem mas-
culu' de se procreatum.

PROLOGUS.

Quoniam p̄teritis presentia, et presentibz futura:
succedunt, et cum lapsu tempor' labitur etiam notitia
rerum; idcirco ego frater Egidius li Muisis humilis,
Abbas monasterii scti Martini Tornac' decimus septimus

CHRON.

I

postqua' fuit monasteriu' restauratum , licet indignus, cogitans apicibz annotare quod posteris expediat n' ignorare, perpendens in anno mill' ccc. quadragesimo septimo, quod annus ille erat annus etatis mee septuagesimus sextus. Item a die in qua habitum suscepi regularem, annus quinquagesim' octavus, item a die electionis a me facte et promotionis in abbatem, annus sextus decimus, et benedictionis mee annus quint' decimus, reducens ad memoriam quod sic erat michi scdm evangelium Matthei hora diei undecim' vedelic' hora senectutis. Et quod parum in horis prime, tercię, sextę, none, videlic', in etatibz puerili', juventutis, virilitatis in vinea dni debite laboravi, plus temporalibz et caducis rebz expendi vitam meam qua' in sacris scripturis ac margaritis scientie acquirendis, recolens tamen quod nescit homo utrum sit dignus amore an odio, et quod Josaphat erige's oculos ad Dnm dixit: cum ignoramus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nros erigamus ad te, ego aute' erige's oculos mentis mee ad te Deum Salvatorem meu' qui me fecisti sicut voluisti, et qd tamdiu in hac vita ero qua'diu tibi placuerit nec quousq' tibi placeat ulla vis me hinc expellere poterit; et quia de hac re certissimu' sum quod ita sit, hoc super om'ia immensam majestatem tua' deprecor, ut qualitercuq' michi eveniat dum vivo, saltem de me bona sit finis, omnibq iniquitatibus meis per veram penitentiam dimissis, ad visionis tue gtiā pvenire valeam ppter quam me creasti, et ad evitandam ociositatem, que inimica est a'ę proposui aliqua in scriptis redigere, que tibi sint placita, et legentibz non sint onerosa, et mea rudicitas sit excusata.

Quoniam semp' incipiendum est a digniori; ego

direxi meum ppositum ad temp'a sancti et illustrissimi regis Francie Ludovici; ad aliqua notabilia registranda que de eo audiui a pl'ibz fide dignis psonis recordari.

(CAPUT I. *num*)

Regnante illustrissimo rege Francie sco Ludovico , frater Vincentius de ordine fratrū P'dicator' lucidissime et luculentissime unum tractatū composuit, incipiens a principio mundi. Gesta romanorum pontificum , imperator', et vitam sanctor', et flores et scor' patrum', pphar' et de naturis rerum, usque ad temp'a dci sci Ludovici. et ordinatissime co'pilavit. De quo tractatu quatuor volumina habentur in monasterio nro, videlic' prima pars, scda, tertia et quarta et est intitlatio pma pars speculi hystorialis fratris Vincentii de ordine p'dicator' et sic scda pars, tertia atq q'rta intitlatur. Item sunt aut esse debent in libraria ntra quatuor ptes de naturis rerū quarum due sunt intitulate in majori volumine et alie due in minori et hab'at dictus frat' Vincentius a Dno rege auctoritatem videndi lib'rias in regno francie. Et ctigit quod venit in ntro monasterio sci Martini dict' frater, et ap'ta est ei libraria, et vidit oia sicut suæ placita fuit voluntati unde audiui a predecessoribus nris antiquis et viventibus tunc temporis, quod dictus frater dixerat quod in nullo monasterio cujusq' ordinis invenerat tam bonos libros et sufficientes, tam bona et vera originalia, moralia et antiquas hystorias, sicut i'venerat in nostra libraria et multū habuit monasteri' nostrū comendatū, dicens sicut dicit in vulgari, quod p' fragmenta apparet qu'lis potus fuit, dicens etiam quod bene apparebat, quod monachi scripturas plus amabant quam carnis vitia et oia, supplicat's conventui ut semp' in

melius proficerent : et audiui a multis pdecessoribus nostris viris religiosis quod omni temp'e tam in hyeme quam estate semper monachi inveniebant aut in templo cantantes aut orantes, vel cora' altaribus existe'tes aut in claustro studentes vel scribentes, exceptis horis prandii sive cene, et recreationum in gardino ubi simul semp' erant et hora copetenti.

(CAPUT II.^{um})

De sancto et illustrissimo rege Ludovico supradicto audiui a multis fide dignis Psonis religiosis et secularibus qui eum viderant, quod homo fuit humilis, diligens paup'es et scolares proficientes. Religiosos omnes precipue cyster cien' fratres pdicatores et minores. De humili habitu, audax tame' justitiam omni temp'e antepone's: gesta aute' ejus reperies i' quarto volumine dicti fratris Vincentii versus finem. Et qui post ejus decessum et transitum ab hoc mundo, sancta dei mater ecclesia de gestis et vita ejus atque miraculis fuit sufficienter i'formata' canonizatus fuit, et est eu' sanctis in gloria reputatus, et idcirco non est expediens neq' decens quod de temp'ib' suis in aliquo me intromittam;

(CAPUT III.^{um})

Unum audiui de pdicto dno rege illustrissimo laudabile, quod michi videtur utile posteris intimandu'. Secundum consuetudinem suam quolib' anno die veneris in parascave dni psalterium legebat a principio usq' in finem. Accidit i' uno anno, quod quida' nobilis de illustri genere pgenitus, ppt multa maleficia per se perpetrata erat in Castelleto Parisiis. Die aute' veneris in parascave rex in capella sua secundum morem psalteriu' legebat.

legebat. Venerant autē p̄pinqui et amici illius qui in castelleto erat, cum filio et fratrib̄ regis, ut dicebatur, ad regem. Rex autem videns eos, posuit digitū suū sup̄ versicl̄m quem legere debebat, volens ibidem reīncipere. Unus autē de nobilib̄, cui commissum erat, dixit: illustrissime dñe, hodie est dies gratie, et in hac die salvator nostr̄ nos redemit, et in cruce pendens latroni indulsit, et pro se crucifigentib̄ oravit; et, illustrissime dñe, nos omnes hic genib̄ flexis humiliter supplicamus quatenus sequendo vestigia salvatoris misereamini illi nobili viro qui in castelleto captiv̄ detinetur. Rex autē auditis eis clementer respondit; levās tamen digitū suū, nam versus quem digito signaverat talis erat: *Beati qui custodiunt iudicium et faciunt justitiam omni tēpore*; et paulis̄ deliberās, vocavit amicos, dicens eis, qđ p̄positus parisien̄ mandaretur, et cepit legere. Illi autē, sperātes gratiam et deliberationē habere, ad p̄positū miserūt velocius. Veniente autē preposito coram rege, rex adjuravit eum quod facta illius, si sciret, enarraret. Prepositus autē conjuratus et mentiri non audens, multa facta enormia, de quib̄ erat informatus, regi enarravit. Rex autē illico p̄cepit et sub capitali sententia, quod statim sine mora, non obstante die sollempni, illum duceret ad patiblm̄, ipm̄ suspendendo. Transiit autē dictus rex ex hoc mundo, Anno M^o ducentesimo septuagesimo in Thunis; relinquens heredes Philippum p̄mogenitū, et frēm ejus comitem de Claramonte. Habuitq̄ dictus rex tres fratres, Robertum comitē Attrebatē, Arnulphum comitē Pictavensem, Carolum comitē Andegavensem. Comes autē provincie habuit tres filias, quār p̄mogenitā Carolus comes Andegavensis frāt regis sc̄i Ludovici, habuit in uxorem.

CHRON.

2.

Rex autē Ludovicus et rex Anglie acceperunt in uxores alias duas juniores. Accidit autē quodam tempore quod debebant simul prandere dicte tres sorores, dueque juniores laverunt simul et non vocaverunt secum sororem suam p̄genitam dñam comitissam dicentes ad invicem, quod non debet comitissa lavare cum reginis. Hoc videns et audiens soror earum, multum est indignata et turbata. Vespe autē facto fuit in lecto cum comite marito suo, et cepit flere et lugere, et gemitus magnos emittere. Un comes admiratus requisivit ab ea causam talium luctuum et gemituum. Illaque intimavit sibi de lavatione predicta duarum sororum suarum, et de verbis que dixerant. Comes autē dixit ei amabiliter: soror ne turberis, quia de cetero non cessabo nec quiescam, donec fecero te reginam sicut sunt sorores tue supradicte.

Eodem tempore Mainfredus, et Conrardinus nepos ejus de genere Frederici imperatoris, qui fuit condemnatus, moverunt magnam guerram contra dñum Papam, dños Cardinales, et Romanam Ecclesiam in regno Cycilie; in Pullia, in Calabria, et multi eos sustinebant, et cum eis erant, et patrimoniū sancti Petri, et bona Ecclesie in dictis partibus occupabant et levabant, et dicta curia cōpatiens more solito misit ad eos pluries ut cessarent ab inceptis. Qui perseverantes in sua malicia renuerunt obedire, et pejora de die in diem faciebant. Et Mainfredus tamquam rex Cicilie et dñus patrie se gerebat, et dñus Papa eum excoicavit et privavit de omni quod per violentiam tenebat et usurpabat, et misit dñus Pp̄ ad regem Francie sc̄m Ludovicum christianissimum, quatenus sancte Matri Ecclesie subvenire consiliū et auxiliū eidem impendendo. Rex autem con-

vocato suo consilio, cōmisit istud negotium exequendum fratri suo Karolo comiti Andegavensi, et quod de gentib̄ et de necessariis sibi providerent, et celerius recto itinere dño Pape et Cardinalib̄ et s̄cte Ecclesie subveniret, et ibi se p̄senteret ad eōr inimicos ipugnandos et repellendos. Comēs autē gaudens, onus istud letus suscipiens, in brevi complevit quod sibi fuerat imperatū; et vale faciens dño regi iter arripuit, et secuti sunt eum nobilium et ignobilium maxima multitudo. Primo quia dñus Papa et curia magnas indulgentias venientib̄ concesserat, et etiā quia princeps erat nominatissimus et curialis, in armis exptus, et virtutū florib̄ pre ceteris p̄ornatus, transivitq̄ montes et alpes, et totam Lombardiam, et Toscaniam atq̄ Romaniam, et antequā posset ad dñum Papam pervenire multos in dictis patrijs repperit contrarios et rebelles, et plures habuit insultus, quia signum armōr suōr discooptū portabatur; victisq̄ omnibus sibi contrariis p̄venit corā dño Papa et Cardinalibus a quib̄ cū magno gaudio et honore est susceptus, habitaq̄ deliberatione in pleno consistorio, dñus Papa de consilio fratrum, Mainfredum excōicatum cōdemnavit, deditq̄ regnū Cyprie et totam patriā comiti Karolo ante dicto cum benedictione sua, eum mittens cū suis ad inimicos Dei et s̄cte Ecclesie depellendos: absolvens eos a reatib̄, et cōmissis; princeps autem Karolus cum suis licentiatus a dño Papa, et Cardinalib̄ negotiū sibi cōmissum arripuit letabundus, Anno dñi M° CC sexagesimo q̄nto, fuitq̄ a dño Papa Clemente q̄ tunc p̄ererat in regem Cyprie coronatus.

Robertus autē de Flandā gener ejus et habens ejus filiam in uxorem que Blanka vocabatur, filius p̄mo-

genitus comitis Flandrie Guidonis, secutus est eum cum magna multitudine nobilium, et multis armaturis, et ivit cum eo dominus Egidius Librunus, miles sapiens et in armis expertus, quem dominus Guido pater ejus dederat ei ab infantia doctorem et instructorem, fecitque eum dictus Robertus sue aciei mariscallum, et multa bona consilia dedit dominus miles domino principi Carolo, et dicto Roberto, et per eundem multas habuerunt victorias, maxime in bello apud Bonaventuram, et per ejus industriam habuerunt ibidem victoriam. Facta autem et gesta dicti principis nobilia habent in metro et in prosa in diversis locis, et maxime Adam li Bochus de Atrebatu fecit et composuit librum unum in quo plurimum ipsum commendavit. Vicit autem princeps Carolus supradictus, Manfredum et occidit eum in bello cum maxima multitudine suorum anno eodem. Sed Conrardinus nepos ejus in bello fuit captus et adductus ante regem, eratque juvenis elatus et magni cordis sequi nobiliorem totius mundi reputabat, et regi ad interrogata superbe respondebat; unde accidit quod dominus rex dixit ei Conrardine, si tu teneres me in tua prisione sicut te teneo, quid faceres de me: respondit quod sine dilatione sententiam haberet capitalem. Rex autem non fuit motus ut sapiens sed paulisper subridens dixit, ex ore tuo te judico: quia sicut michi facere voluisti fiet tibi. Statim cum indignatione respondit: quis est in toto mundo qui me ausus esset decollare; cui princeps Carolus respondit: Carolus frater regis Franchie rex Cyprie, et gladius sancte Matris Ecclesie caput tuum faciet detruncari, et sine mora mandatis pannis sericis cum spiculatore fecit ipsum in sui presentia decollari. De quo facto pervenit rumor per totam Cypriam et totam patriam, et irruit super populum timor magnus, tandem successu temporis auxiliante domino per-

fecit opus susceptum, et totam patriam scē Romane Ecclesie reconciliavit et ditioni sue subjugavit, remanens ppetuo regnaturus et opus istud cōplevit Anno M^o ducentesimo sexagesimo octavo.

Quoddam notabile ponatur de quo recole avunculū meū in mea infantia enarrasse qui fuit in acie Roberti de Flandria, cū nobilibs dñis et alijs. Quodam enim tempe fuit cōmissum dño de Rave et de Bourgella militi i armis strennuo et expto, qđ assumptis secum de gentibus Roberti de Flandria, quoddam castrū forte nimis i quō erant psone prie viri et mulieres cōgregate expugnaret et obsideret habens pceptū ex pte pncipis Karoli, quod si vellent ei obedire et reddere se et sua, ipsos recipēt in hunc modum, sin alias ipōs per vim captos omnes poneret in ore gladii, assumptoq̃ secum necessario comitatu, misit ad castrū ad illos qui itus erant. Qui rennuētes obedire, tandē per vim cepit eos, et depopulato castro occisis viris, et partim de mulieribs, reperte sunt ibi aliquē nobiles mulieres et pulcherrime, quibs compaciendo pepcit et a morte liberavit, permittentes eas abire pacifice, que res pvenit ad noticiam regis, de quo fuit multum indignatus, precepitq̃ quod dictus miles moreretur, quia nō fecerat quod sibi fuerat imperatū. Dominus autē Egydius Librunus supdics audiens quod rex definierat sententiam mortis sup dēm militem, quem dictus Robertus cum aliis nobilibs secū adduxerat; veneruntq̃ Robertus et Egydius, assumptis secum potētoribus sue aciei in regis presentia; dicentes ei: dñe nos audivimū quod vos dñum de Burgella cpatriotam nostrū militem strennuissimum morti adjudicastis; et rex dixit ita esse. Tunc Robertus ejus gener de consilio dñi Egydii Le-

CHRON. 3.

bruin sic respondit: illustrissime dñe tunc oportet quod miles in suo castro capiatur. Et rex motus in iram dixit: quod in castro si quid haberet capētur. Tunc Robertus et sui recedentes, dictus Egydius existens mariscalcus, totam aciem Roberti cum suis cōplicibus in certo loco adunavit, et militē posuit in medio aciei, et missus fuit ad regem qui diceret, dñe miles dñus De Rave et De Bourgella est in castro suo paratus vos reċipē, et rex indignans nesciens facti veritatem, venit paratus et potens ad militem capiendū. Veniēsq̃ ad locum, vidit aciem p̃paratam ad pugnandū, et admirans et cognoscens arma francorum interrogavit quidnā esset, et cognita causa, consiliū et industriam dñi Egydii Lebruin laudavit, et cōmendavit, et vocatis Roberto et Egidio p̃dictis, forefactum dicti militis eis remisit, et sic miles remāsit in pace. Alius itaq̃ miles dñus Dewes p̃pe Tornacū, et advocatus Tornacen, quemdam militem de hospicio dicti dñi regis Cycilie in quodam vado, ubi equi adaquantur interfecit, rex autem mandavit Roberto generi suo quod dñm militem sibi mitteret ad faciendā debitā justitiā. Robertus autem habito consilio cum dicto dño Egydio et suis, rennuit sibi mittere. Quom̃ autē miles evaserit nescirem dicere veritatem, sed scio quod ad suum locum reversus est. Predicta notavi in hoc opusculo ut nobilitas dicti Roberti, et scientia et astutia dicti dñi Egydii a posteris cognoscatur, quia solet dici quod int̃ christianos non erant nisi duo strenui milites, et unus semis, videlicet Karol rex Cycilie, Eduardus rex Anglie, duo milites, et Robertus p̃mogenitus Guidonis comitis Flandrie, qui tunc erat comes Nivernensis, iste semis miles tenebatur.

Rex autem Cycilie completo negotio a dño Papa Clemente sibi cōmisso licentiavit suas gentes, retentis sibi psonis necessarijs ad conservandū regnū et patriam, Et omnia cū deliberatione matura rite ordinavit, et in Franciam reversus est, eratq̃ tunc t̃pris nobilis matrona quōdam uxor Guillī pmogeniti Guidonis comitis Flandrie que erat dña de Cortraco, et propter antiquā familiaritatem quam invicem habuerant, assumpsit iter ad eam visitandam, et venit et fuit in Tornaco receptus honorifice, et mandavit hospitium in monasterio scī Martini. Abbasq̃ Johēs qui tunc temporis erat ivit contra eum, supplicans ut sibi placeret cum suis monasterij accipere caritatem, rex aut̃ regratians respondit gratiose: dñe Abbas hospitium volumus, et retinemus; sed ñris erit sumptib̃ et expensis, non enim intendim gravare ecclesiam quia nimia habemus comitivā, venitq̃ p̃ portam malleōr, et p̃ forū, ecclesiamq̃ beate Marie visitavit, et in monasterio veniens ibidem p̃ aliquos dies p̃noctavit, fueruntq̃ sibi multa jocalia p̃sentata, inter cetera fuerunt electe de nobiliorib̃ et pulcriorib̃ matronis et uxorib̃ civium et de domicellis et filiab̃ eorumd̃ que mappas, et manūgia in magna copia p̃sentarunt. qd̃ donum ob revēntiam et amorem eār recepit, omnia alia p̃ter cōestibilia refutando, fecitq̃ Curtraci suam visitationem, et recessit, Anno M° CC octogesimo p̃mo, et post revsūs est in Franciam, et postea in Cycilliam, et decessit ab hac vita Anno M° CC octogesimo quarto.

Anno M° CC octogesimo q̃rto, Petrus rex Arragonie fretus cōsilio, ut dicitur, malignor̃ contra dñum Papam, dños Cardinales, et romanam curiam, movit causā, et fuit grandis altercatio inter eos et rennuit

dictus Petrus obedire, ob quā causam dñus Papa fecit monitiones et p̄cess contra eum et finaliter eum condemnavit, excōmunicās omnes illos et illas qui nominarent eū regem. Philippus autem rex Francie filius illustrissimi regis Ludovici, sororem dicti Petri de Arragonia duxerat in uxorem, qui genuit ei duos filios Philippum et Karolū supradictos, dñus autē Papa de consilio frēm misit ad Philippum regem Francie p̄dictum, inducens eum ad hoc, ut iter capēt in Arragoniam ad finem ut dictum Petrū p̄cibus vel vi reduceret eum ad obedientiam, et scē Romane Ecclesie elementiam. Philippus autem tanq̄m filius obedientie, collecto ingenti exercitu francoꝝ et aliaꝝ nationū sine dilatione obedivit et p̄visis necessariis iter arripuit, et secut̄ est eū p̄pls innumerus, propt̄ indulgentias maximas quas dñus Pāpa cēcesserat. Veniens autē rex et sua acies in Arragoniam, propt̄ intēperie aeris, quia estas erat calidissima, et tempestas muscarum et alioꝝ plurimoꝝ incōmodorū, infecto negotio, vastata tamen pro maxima parte patria, et propt̄ famē validam redierunt, maxime quia rex Philippus ibidem mīgravit ab hac vita, et fuit in Franciā reportatus, et sepultus in ecclesia scī Dyonisii.

Anno M° CC octogesimo sexto mortuus est Petrus de Arragonia, postquā rex Francie et sue acies sunt reverse.

Anno M° CC octogesimo nono, dux Brabantie congregavit magnum exercitū c̄tra archiep̄m Coloniensem et erant cum archiep̄o comes de Lussembourc et ejus frater, comes de Gelris, comes de Barro, et alij principes duces et barrones de Alemania cum ingenti exercitu

et venerunt in campo Aorō, et fixerunt utraq̃ acies
sua tentoria, et erat exercitus ducis Brabantie p̃vus,
respectu aliorū, fuitq̃ ut dicitur, dies certa ab utraq̃
p̃te concorditer assignata. Et venerunt archieps et sui
nō ad diem assignatam, sed pridie et Brabantinos in-
vaserunt. Dux autē et sui ad arma cōcurrerunt, et
viriliter resisterunt, et fuit cōflictus igens et pugna magna,
et dux obtinuit victoriam, et ceciderunt Henricus, et
Wallerās de Lussenbourg, et multi nobiles et ignobiles
ceciderunt ī ore gladii et multi fugerunt, cōfres autem
de Gerles, et archieps et multi nobiles capti fuerunt,
et postmod̃ fuit pax inter eos reformatā, fuitq̃ bellum
die sabbī ultima, mēsis Maij.

Anno M° CC nonagesimo q̃rto, tertia die Maij
dux Brabantie Johēs quī habuit victoriam apud Oron
super Renū, fuit in quodā Abarleduc, et ibidem asti-
ludiando fuit p̃cussus in brachio et vulneratus, de
quo vulnere migravit ab hac vita.

DE Castellano Tornacensi et de advocato aliqua notabilia.

Anno M° CC sexagesimo sexto, venit Johēs dñs
de Mauritania, et Castillanus Tornacensis, in suo ju-
cundo adventu, et fuit receptus honorificē a civib̃
sicut erat antiq̃tus cōsuetum, habuitq̃ quatuor fratres
Guillermū, Arnulphū, Thomam et Balduinum, et
uxoratus nondū erat, accepitq̃ postmod̃ in uxorem,
Mariam Desconffians mulierem nobilē, et parem sibi
matrimonio copulari.

Anno M° CC sexagesimo nono venit dicta Maria
Desconffians Ana de Mauritania ut Castellana in civi-

tate Tornacensi fuitq̄ recepta cum solempnitate, ut moris est, fuitq̄ progenita ex eis Maria, nullum aliū habentes heredem, que sup̄vixit patrē et matrē et fuit heres.

Anno M° CC nonagesimo, octava die Aprilis, venit dicta Maria heres, et fuit recepta prout erat consuetum, et fecit moram in Castello de Bruilleo.

Postmodū de consēsu quatuor p̄sonarū predictarū qui erant patrii d̄te domicelle fuit cōcordatum, quod ip̄a fuit conjuncta matrimonio nobili et illustri viro Johanni de Vreson filio d̄ni Godefridi, qui erat frater Germanus illustrissimi principis Johannis ducis Brabantie. Anno M° ducentesimo nonagesimo septimo, decima die Octobris venit dictus Joannes de Vreson, tamquā Castellanus, et receptus fuit ut moris est, fuitq̄ dictus Johēs cum alijs principib̄ et nobilib̄ in bello ante Curtracum anno d̄ni M° CCC secundo interemptus, et sic remansit vidua ejus uxor d̄na Castellana, que luxit eū per longum tempus ut decuit, fuitq̄ illo tēpre mirabilis eventus. Quia matrone de nobilibus viris suis viduate multum lugebant, et se p̄ p̄ntios aliqñ et sepe īvicem p̄sonaliter visitando p̄ ut melius poterant visitantes. Tandem contigit quod, nescio quo instinctu, in illo tēpre quidam se mutuo coadunantes euntes p̄ patriam fingentes se religiosos actu et habitu, visitabant dictas dominas et matronas, dantes eis intelligere quod de maritis eorū nova haberent infra septennium, et vocati fuerunt tunc tēpris tales religionem fingentes vulgariter Loesdiēu. Accidit quod dicta Maria Castellana religiose se gerens et suū maritū diligens et lugens, quadam die fuit cum aliis matronis, et ibi sibi fuit nūciatum quod Johannes suus

maritus adhuc viveret, que decepta sicut alie matrones sicut moris est feminar, fidē adhibuit illis deceptoribā vocatis Loedieus. Processum receptionis et oīm accidentiū de illo qui se fingeat esse Johannem de Vreson p̄mitto, quia certitudinē non scirem scribere, nec reddere rationem, quod tamen audiui et vidi testificor sicut sequitur.

Anno M° CCC septimo, vicesima tertia die Februarij venit in Tornaco cum magna comitiva, quidam gerens se tamquā esset. Johēs de Vreson, et cum eo dñus Ludovicus comes de Evreus frater Philippi regis Francie et visitavit Ecclesiam Beate Marie Tornacenā, et venit, et se p̄sentavit tamquā Castellanus, et erat opinio vulgi diversa, quia alij dicebant: ipse est, alij dicebant nō. Ivit tamen in Castello in Bruleo tāquam dñus, et post apud villas de Lutosa et Condato, et p̄ totam Castellaniā fuit receptus et dñavit, et fuerunt sibi a Monasterijs, capitulis, villis, nobilibs, et ignobilibs dona plurima p̄sentata et homagia facta, tamen murmur multus de eo erat in p̄plo, et plurimi de eo dubitabant finaliter quia nichil optum quod non reveletur, neq̄ absconditū quod non sciatur, deceptus fuit et paulatim venit ejs perversitas et deceptio ad notitiam, et fuit dicta Castellana multum vitupata, et forte sine causa et fuit dictus deceptor persecutus et p̄secutus ab amicis, a servientibs et subditis dicte Castellane. Eo tempē dñus Ingelrannus de Maregni circa dñum regem Francie magñ habebatur, iste sustinuit per loñg tempus illum deceptorem, cupiens Castellaniā et Castrum de Mauritania regno Francie applicare, sicut postea rei probavit eventus, dictaq̄ Castellana pre dolore mortua est, et quia nullum de

carne propria habuit heredē Balduinus patruus ejus dñs de Lādas, tribus fratribus suis mortuis, et junior de tota terra heres fuit dictusq̄ Ingelrannus p̄cessu temporis tantū laboravit quod dictus Balduinus omne jus quod haberet in Mauritania et Castellania regi vendidit, et sic fuit et adhuc est regi et regno applicatū, et audiui a pluribus quod deceptor Castellane fuit vivus ī fossa suffocatus.

Anno M° CGG octogesimo nono, venit p̄mo in Tornaco tanq̄ advocatus Tornacens, Hellinus Darmentieres.

Anno M° CCC sc̄do, mortuo Hellino Darmentieres, venit successor ejus dñus Ancelmus de Aigremont tanq̄ advocatus Tornacensis.

EA que secunt curavi inserere in presenti opusculo ad notitiam futurorū. — De Ecclesia Beate Marie Tornacen, et de quibda accidentibus ac etiam de pontificibus, dñis Ep̄is qui p̄suerunt ī prefata Ecclesia, et Dyocesi, a tempe venerabilis pris dñi Walteri de Marvis p̄sequendo usq̄ ad annum presentem millesimū trecentesimū quādragesimū septimū.

Anno M° ducentesimo terciodecimo fuit c̄secrata nobilis Ecclia Beate Marie Tornacens.

De Beatissimo Eleutherio vita ejus poterit reperiri in Libraria n̄ra. Fuit autem Corp̄s ejus, quod erat apud Blandiniū, in feretro novo positum a dño Waltero de Marvis ep̄o in valle de vinea, et ibi Populus Tornacen congregatus. Et q̄ Canonici Tornacenses dicunt

cunt totum corpus sc̃i Eleutherij se habere, monachi etiam sc̃i Martini Tornaceñ, ibidem cõparentes dixerunt è contrario caput sc̃i se habere, et quia ī loco apud Blandiniũ, unde fuerat corpus elevatum, fuit sepulta juxta eum sc̃a Blanda, dñs ep̃c precepit canonicis et monachis, ut afferrent unusquisq̃ caput tale quod habebat, tenens autem in c̃spectu p̃pli utrumq̃ caput, et quod caput monachor̃ erat majus capite canonicor̃, dixit scd̃m vulgare proverbium de capite canonicorum: ista cauda nō est de isto vitulo, nichil tamen det̃minans, cōmisit Deo et sc̃o diffinire, et sic habet unusquisq̃ quod antea possidebat, facta autē fuerunt predicta Anno M° CC quadragesimo septimo. Predicta, audiui pluries enarrare a duob̃s monachis antiquis, qui dicebant se ibidem fuisse.

De dñis pontificib̃s qui ab antiquo rexerunt Noviomensem et Tornacensē eccl̃ias, et quō dicti Ep̃atus fuerunt separati, et quō dicte ecclesie prop̃um pastorē habuer̃t, et accidentia a principio usq̃ ad temp̃ dñi Walteri de Marvis, credo quod penes ecclesiam Tornacensem sunt, aut esse debent registrata; in ñro autē monasterio sc̃i Martini Tornacensis in libraria plurima registrata continentur, videlicet in voluminib̃ de restauratōe ecclesie et de antiquitate urbis Tornacens̃.

Anno M° CC XIX fuit electus p̃ capl̃m concorditer Antistes, et ep̃e dñus Walterus de Marvis, canonicus et de gremio eccl̃iē, vidi autē religiosos monachos, et plures p̃sonas seculāres, qui se vidisse eum asserebant, et qd Antistes fuit religiosus, visitans et p̃dicans in eccl̃esiis, paup̃es recreans, et q̃ omnibus bonis opib̃ insudabat, cujus aīa in pace requiescat. Deditq̃ pre-

CHRON.

4.

bendas et beneficia psonis litteratis, et bñ morigeratis, prefuitq̃ circiter annis triginta duob̃s.

Anno M° CC quinquagesimo primo, postquā dñus ep̃e de Marvis viam uniṽse carnis ingressus est, decanus et capitulum c̃corditer eliger̃nt dñum Walterum de Cruce c̃canonicum suū et de gremio eccl̃iē qui fuit litteratus, et de nobili progenie, sequens ī omnib̃s bonis op̃ib̃s p̃decessoris sui vestigia, et tēpore suo m̃ltos litteratos et valentes p̃sonas in eccl̃iā de canonicatu p̃bendavit et int̃ ceteros, quatuor nepotes suos Walterum de Manso cantorē, Egidium de Cruce cancellariū, Walterū Hūghier, et Johēm de Markries, istos q̃tuor vidi viventes perlongum temp̃s, acquisivitq̃ dictus dñs Ep̃e redditus p̃petuos, de quibus fit suum Anniṽsariū, et alia multa in eccl̃ia ordinavit et fecit digna laude et cōmendāda: prefuit autē circiter annis novem.

Anno M° CC sexagesimo secundo; defuncto dño Antistite suprad̃co, fuit elect̃ dñs Johannes Buchiaus de Tornaco oriundus. Qui erat Canonicus et de gremio, vestigia p̃decessor̃ suor̃ laudabiliter est secutus, rexit autē ep̃atum circiter q̃nq̃ annis.

Tunc temp̃is Cambiatores sedebant ī foro in cambio constituto ibidē, fuitq̃ concorditer depositū.

Anno M° ducentesimo sexagesimo septimo, defuncto et sepulto dño Johāne Buchiel Ep̃eo, electus fuit a decano et cap̃lo vir nobilis et stature pulcerrime omnib̃s graciosus, dñus Johānes de Enghien canonicus et de gremio, defensor egregius honor̃ ep̃at̃is, prefuit annis circiter septem.

Anno M° CC septuagesimo quarto, fuit el̃s a decano

et caplo magr Philippus, de Gandavo oriundus; canonicus et de gremio, vir litteratus, prudens et discretus, et venit in Tornacū illo anno, prefuit annis circiter octo, cujus temporib̄s fuit p̄bendatus, in ecclesia Tornacen̄s. Magr Henric̄ ad plagam de Gandavo et archidiaconus Törnaceñ, doctor in Theologia egregius et nominatissimus, qui sustinuit opinionē prelatōr contra opinionem ordinū mendicantiū dicentiū quod illi qui sibi confitebantur, non tenebantur suis curatis de hoc iterato c̄fiteri, fuerūtq̄ multi canonici de Gandavo et de Flandria, et de alijs locis doctores in decretis, legum professores, et in legib̄s licentiati, doctores in phisica in Ecclia Tornacensi p̄bendati, quos vidi et cognovi, vidiq̄ dē dñum ep̄m pluries p̄ civitatē cum equitaturis sex decem v̄l viginti et nō amplius eq̄tare.

Anno M° CC octogesimo secundo, mortuo et sepulto dño Philippo Tornacensi Ep̄co, decanus et caplm, vocatis, ut moris est, concanonicis suis, ad eligendū, diem certam assignantes, om̄s qui vocati erant cōvenerunt, eratq̄ caplm tunc tepr̄is forte nimis, quia erant multi de nobili p̄genie, alij pollentes in scientiis, alii cauti et subtiles in tempālibus negotiis, et coadunati, dimiserunt viam scrutiniij, et viam sc̄i sp̄s, viaq̄ compromissi elegerunt. F̄cōq̄ cōpromisso et firmato, scrutatores sc̄dm jura et canones, vitā singulōr sunt scrutati, nobiles verō p̄tem fecerūt, litterati aliam p̄tem et alij terciam p̄tem, et sic nō poterant c̄cordare quia tres p̄sonas eligeabant: propt̄ qd̄ primus cōpromissus expiravit et sic iterato plures cōpromissos facientes nichil p̄ficiēbāt. Eratq̄ inter eos magr Mikael de Warenghien de villa Insulensi oriundus. In temporalib̄ simp̄,

canonicus tamen, et scolasticus pollens bonis moribus et bene litteratus. In omnibus epromissis scdm esciam nominās unam psonam etam, et semp tenens propositū suū nuqm aliam psonam voluit noīare. Pōst multos autē dies fcis epromissis et firmatis et expiratis, convenērt in caplo et fecerunt concorditer novum eompromissū. Dictus autē magr Mikael recedens juravit quod votum suū quem posuerat ī unā psonam a se aliās noīatam non mutaret, et veit per scholas eundo in domū suam in atrio ubi morabatur. Alij autem dñi in capitulo remanserunt ad dicendum scrutatoribz vota sua. Unus autē, ut credo, spū scō inspiratus dixit eis : o Domini qñ vos estis hic tot et tanti valentes psone et ad pastorem tante ecclesie eligendum, et in tot diebz interpolatis concordiam habere non potestis. Credo quod displicet Deo et omni ppulo, et sciatis quod sup nos clamat totum vulgus, et ex quo non potestis concordare; videamus de magistro Mikaele qui recessit quid nobis de ipō viderēt, qā licet non sit nobilior nec sapientior, nec in tempalibz cautior homo tamen est bone vite, satis litteratus, frequentās Ecclēiam et antiquus. Statim nobiles et ps eorum responderunt: si alij voluerint nos omnes ēsentimus. In momento alij omnes consenserunt, et sic decanus, concordantibz omnibz, misit ad dictum magistrū Mikaelem quatenus in caplo veniret sine mora q nesciens quod fcm est, venire recusabat nuncius autē dixit ei: quod decanus ijunxerat sibi, si renueret, quod expte sua eidem imperaret; qui dixit se venire. Veniente aut ipso in caplo, decanus dixit ei: magister Mikael de ēsensu omniū psonarum hic astantium, ego eligo vos in pastore ecclie beate Marie Tornaē, et statim omnes surgentes, acceperunt eū, et venerunt

portantes cantando Te Deum, et in choro ante majus altare in loco ad hoc parato posuerunt, finitaq̃ solempnitate, stupefactus et admirans, plusquam dici possit, consensit, venitq̃ postea in suo jocundo adventu, Anno M° CC octogesimo secundo, et fecit festū suū in domo episcopali: prefuit autem circiter decem annis, et sustinuit jura episcopatus et ecclesie c̃tra om̃s plusquā ceti sui p̃decessores, fecitq̃ domū de Helcin et vallavit eam de nobili porta muris et fossatis, visitabatq̃ in adventu, ī quadragesima et vigilijs predicando gratiose in civitate et extra civitatē, emitq̃ Parisiis domū episcopalem de q̃ usus fuit, et utuntur sui successores.

Anno M° CC nonagesimo secundo, Domino Mikaele epō via uniṽse carnis ingresso, et ante majus altare sepulto, dēcanus et caplūm diem ad celebrandam electionem assignaverunt mittentes ad forenses om̃es citra montanos, eratq̃ tunc temp̃is canonicus Tornaceñ, homo graciosus, et legis perit̃ expers et excellens, magister Johannes de Vassonnia, fuitq̃ advocatus in parlamento, et de c̃silio civitatis Tornaceñ contra dñm Mikaelem Ep̃m suprad̃m, et post fuit eff̃cs cancellarius Francie, et erat temp̃e electionis faciente: h̃ic acceptis littis a Domino rege Philippo Crasso, supplicarys ad capitulū in generali et canonicis in speciali ad diem elcōis cōparuit, fovebantq̃ partem ejus plures canonici de Francia tunc temp̃is existentes, tandē fuit electus p̃ viam c̃promissi, sustinuitq̃ jura eccl̃ie contra omnes, sive cives, sive alios toto cursu vite sue, venitq̃ in Tornaco in suo jocundo adventu, Anno M° CC nonagesimo secundo, et fecit festū suum in domo Ep̃copali, prefuit autē ãnis circiter octo, mortuusq̃ est, et decessit Anno M° CCC.

CHRON.

5

Anno M^o CCC mortuo dño Johē de Vassonnia Episcopo, decanus et caplū miserunt ad omnes cānonicos suos citra montanos, diem certā ad eligendū pastorē sibi nunciantes, ad quā diem om̄s convocati cōvenerunt, quib̄s ī simul in caplō ad sonum campane congregatis procedē per viam scrutiniū elegerunt, fueruntq̄ scrutatores cōcorditer electi, qui vota audirent singulorum, tandem oībs auditis et scrutatis major et sanior pars totius capituli venerabilem virum magistrū Johēm de Muro de Tornaco oriundū jurisperitū et pollentem pre ceteris scientia naturali nōiarunt; aptoque scrutinio, magr Stephanus de Susiaco optinens semi canonicatū habens aliquos pro sua parte contra psonam electam ad romanam curiam appellavit, dictusq̄ magr Johēs, auditis articulis quos contra se pponere intendebant, attendens suam senectutem, et quod crassus erat, et quod bene n̄ posset in resistendo laborare, contradicentib̄ oībs qui eum nominarant, venit in pleno capitulo, et omni juri sibi competenti per nominationem de se factam voluntarie resignav̄ et quia terminus et potestas eligendi exspiraverat, et dcs magister Stephanus et illi de sua parte processus suos faciebant, et necessaria pvidebant, decanus autem et capitulum, qui semp̄ retroactis temp̄ibus concorditer elegerant, deliberatione habita diligenti, vocatis secum sapientib̄ et jurisptis postulationē faciendā de psona ydonea sūmo pontifici cōcordaverunt, et eandem formaverunt et miserunt apud Leodiū pro magistro Godefrido de Fontanis doctore in Theologia peritissimo et concorditer suam intentionē eidem narraverunt, qui regratians toto capitulo et singularib̄ personis assumpsit in se onus negotiū psequendi, acceptisq̄ literis et monumentis et ea que necessaria erant ivit ad

romanam curiam. Temp̃ dñi Bonifacii, temp̃e illo comes Boloniensis, et Alvernensis, q̃ satis familiaris erat dño p̃pe, acceptis litteris a dño rege et suis p̃prijs amicis misit velocius ad curiam, supplicans dño sūmo pontifici pro Guidone germano fratre suo, dñus autē Papa precib̃s dñi regis, dicti comitis et suorū cōdescendit; et appellationē factam per magistrū Stephanum cassavit, cū postulatione Capituli, et in pleno consistorio, Guidonē de Bolonia frārem comitis p̃nunciavit Ep̃m Tornacensem, ip̃onens alijs partib̃s silentium de inceptis, postmodū dictus dñus Guido ordinib̃s susceptis et sacratus, ut moris est pontificū, fecit preparare cū maximis expensis necessaria ad suū festum faciendum, et elegit hoc fieri in Monasterio ñro Sancti Martini, quod antea visum non fuerat; sed suas litteras dedit quod prop̃t hoc sibi aut successorib̃s suis, nullū jus acquirat. Anno igitur M° CCC p̃mo vicesima quarta die maij venit, veneruntq̃ cum eo Robertus cōmes Attrebatensis, comes Hugo Sancti Pauli, Jacob̃s frater ejus, dominus de Lutosa et Candato cum nobilib̃s et militia multa nimis, et dicitur expendisse ad sūmam decē millium librarū turnocē, fuitq̃ homo mitis et affabilis de corde nobili amans venatores et bestias, suū officiū spirituale gratiose exequendo, prefuit autem annis circit̃ viginti quinque postmodum autem p̃ dñm Papā ad Episcopatum Cameracensem est translatus.

Anno dñi M° CCC vigesimo sexto, postquā dñus Guido de Bolonia Ep̃c fuit de Tornaco translatus ad Ep̃atum Cameracensem, dñus Papa contulit Ep̃atum Tornacensem Domino Elye filio vicecomitis de Vêtadour.

Qui Elyas pro éta causa remisit ad dñm Papam omē jns quod habebat. Dominus autem de Sulli avunculus ejus procuravit p̄ dñm regem Francie pro dño Willō fratre dicti Elye, qui erat monachus Cluniacensis, ut dñm Episcopatum optinerent, et dñus Papa precib̄s cōdescendens, dicto dño Willō Ep̄atum Tornacensem cōtulit, qui prefuit circiter q̄tuor annis, venitq̄ dictus Willō post consecrationem suam receptam anno M° CCC vicesimo nono, in Tornacū, cum debita solempnitate fuitq̄ homo religiosus, benignus et affabilis frequentās sepe ecclesiam tam de nocte quam de die, non obstante infirmitate privata, quā habebat et de ipso possent multa commendāda retractari atq̄ scribi. Anno igitur M° CCC tricesimo tēio migravit ab hac vita et sepultus fuit honorifice ante majus altare cū suis predecessorib̄s.

Post mortem dñi Ep̄i Willi de Ventadour infra temp̄ ad hoc ordinatū decanus et Capitulum convenerūt ad eligendum et ad certam diem scdm̄ jura ordinata, maḡm Johēm de Portali elegerunt portantes eum in choro in loco prep̄ato, Te Deum Laudam̄ cantando, cum sonitu campanarum.

Anno M° CCC tricesimo q̄nto, venit dñus Andreas de Florentia tamquā Ep̄c in Tornaco in suo jocundo adventu, et fecit Festum suū in Monasterio Sancti Martini, de p̄missu Abbatis et Conventus, quib̄s dedit suas litteras sicut dedit dñus Guido de Bolonia, veneruntq̄ cum eo comitantes comes Flandrēsis, Ep̄c Morinensis et dñus Wallerans de Ligni et alij nobiles cū multa militia, prefuit autē circiter annis octo, sagaciter gubernans in sp̄ualib̄ et temporalib̄, fuitq̄
om̄i

omni populo graciosus, tandem sanctissimus pater dominus Papa, Clemens sextus ordinavit eum Cardinalem in festo beati Mathei, anno M^o CCC quadragesimo secundo, vixitque dominus Andreas paucis temporibus postquam fuit effectus Cardinalis, domum autem Episcopalem pro magna parte restauravit.

Anno M^o trecentesimo quadragesimo secundo, promotus domino Andrea Episcopo Tornacensi ad honorem et statum Cardinalitatis, dominus Papa Clemens sextus de sua voluntate et auctoritate dominum Johannem de Pratis jurisprimum egregium qui erat episcopus Lingonensis, reservato deo episcopatu transtulit eum conferendo sibi Episcopatum tornacensem.

Anno igitur M^o CCC quadragesimo quarto, venit dictus dominus Johannes Episcopus in Tornacum in suo jocundo adventu, dominica ante exaltationem sancte Crucis, fecitque festum in domo episcopali, regens episcopatum religiose et devote, frequentas sepe ecclesiam in sollempnitatibus et processionibus, magnifice suum officium episcopale exercendo, et in domo episcopali quam plurima reparavit, anno enim millesimo trecentesimo quadragesimo septimo, idem et Episcopus ad requestam abbatis et conventus de sua mera et pura benignitate venit in monasterium nostrum beati Martini, et altare majus quod retropositum erat, altare etiam ubi minorem missam cantare est consuetum, et illud altare a latere dextro in capellis, que duo altaria nunquam fuerant consecrata, benedixit et consecravit, et sic omnia altaria tam in choro quam in capellis sunt consecrata.

Anno M^o ducentesimo vicesimo nono, fuit tanta multitudo peregrinorum, quod ad primam portam, sancti Martini nominatam, fuit tanta pressura post feretrum, quod tri-

CHRON.

7.

ginta et una p̄sone mortue ceciderunt juxta relationem antiquorū.

Anno M° ducentesimo septuagesimo septimo, ibat processio beate Marie de consuetudine per domum leprosorū de Valle, et exhibant peregrini per unam portā ad campos, et illo anno fuit tanta pressura ibidem quod viginti sex p̄sone mortue sunt, ut audivi ab antiquis, et ex illo tēpore dicta porta fuit et est ex lapidibz obstrusa.

Anno M° trecentesimo quarto, tertia decima die mensis septembris fuit cōbusta domus Episcopalis Domini Ep̄i Tornaē, temp̄e dñi Guidonis de Bolonia, qui parum in dēa domo fecit reparari, sed successor ejus dñus Wills de Ventadour cameras, horrea, et aliqua alia loca reparavit, successor autem ejus dñus Andreas de Florentia et dominus Johēs de P̄tis multa necessaria rep̄averūt et de novo construxerunt ut apparet.

Anno M° trecentesimo vicesimo mense octobri Decanus et caplū ecclesie beate Marie Tornacensis; considerantes quod p̄p̄ls Flandrensis quā plurimū est devotus, habito inter se consilio, concordaverunt quod feretrū beate Marie in dicta patria et in Episcopatu ubiq̄ portaretur ad promovendum dicta corda ad devotionem, perpendentes qm̄ habundat iniquitas, refrigeravit caritas multorū, quia prop̄ guerras processio Tornacensis non erat ut solebat visitata.

Mortuo autem dño Guillo de Ventadour ep̄o; dñus Papa Johēs vicesimus secundus, reservaverat Episcopatum et alia beneficia, et cognito decessu dicti dñi

Ep̃i, contulit illum venerabili viro, discreto et nobili; dño Theobaldo de Sausoire, qui receptis bullis suscepit ordines et fuit sacratus, sed morte preventus non venit p̃sonaliter in Tornaco et sic fuit cassata electio f̃ca de magistro Johanne de Portali.

Anno M° trecentesimo tricesimo quinto, mortuo dicto dño Theobaldo de Sausoire, dñus Andreas de Florentia doctor in decretis, et expertus in legibus, erat tunc t̃p̃is Attrebatensis ep̃c, et dñus Papa qui noverat eum de consilio dñorum Cardinalium qui etiam eum volebant promovere, reservato Ep̃scopatu Attrebatensi, transtulit d̃cm dñum Andream et prefecit eū Ep̃m Tornacē ut dictum est.

EA que secunt sunt de multis accidentib̃ que eveniunt et que facta sunt in civitate Tornacensi, a temporib̃ retroactis, de quib̃ proposui ad noticiam futurorū aliqua registrare.

Anno M° ducentesimo sexagesimo septimo fuit impetrata littera ab illustrissimo principe rege Ludovico p̃ fr̃em Wibertum de Morielporte doctorem in theologia, de ordine minorū de Franchisia ville quod quicūq; occidit hōiē in Tornaco perdit villam perpetuo.

Anno M° ducentesimo septuagesimo quarto, quidā milēs vocatus Walterus de Leplagne movit guerram c̃tra civitatem Tornacensem et gubernatores, et per longum tempus intulit et fecit civib̃ multas injurias, et multa dampna, cesis multis et alijs mēbris detruncatis, de quo dño regi Francie sunt c̃questi, et habentes de eo certum mandatum, prepositi et c̃munia tota cum

pulsatione duarū campanarū iusticie, iverunt ad domum de Pointoit prope Mauritaniam ubi habebat suum refagiū, cum duobus famulis, Alardino, et Oyselet, et p̄ vim ceperunt eos sūmo mane, et in Tornaco adduxerunt, et miserunt militem ad dñum regem qui fecit eum suspendi ad patubulum, famuli autem fuerunt tracti p̄ equos et ad justitiam ducti et suspensi in Tornaco.

Anno M° ducentesimo septuagesimo septimo, Gubernatores civitatis Tornaē inceperunt turre et muros facere, et fecerunt supra fluvium Scalde a porta Burdelli usq̄ ad portā vocatā Kokriel.

Anno M° ducentesimo octogesimo p̄mo magna pars hominū textentiū cōspiraverunt contra rectores civitatis, et fuerunt aliqui capti e quibus unus Roussia Sikos nominatus fuit per equos tractus et suspensus.

Anno M° ducentesimo octogesimo primo, secundū consuetudinem ab antiquo appbatā, cives et filij civium divitum concorditer unam rotundā tabulam concordarunt, et regem elegerunt, et fuit rex electus Johānes dictus Lidans.

Anno M° ducentesimo octogesimo tercio, Gubernatores civitatis Tornacensis, cūmunia ut moris est convocata, dixerunt et ostenderunt quomodo alie civitates et ville et castra habebant festum solempne annuale et habentes francisiam, et indepens erat quod tā nobilis civitas erat sine festo annuali, super quo concordaverunt quod regia majestas requireretur, sicq̄ fuit festum annuale impetratum, et francisja secundū morem

rem aliā, et debet p̄clamari festum in nocte natiuitatis Virginis gloriose, et tres dies monstrandi, vendendi, et emendi venalia sunt pridie et in nocte et die b̄ti Mathei, et est finis franchise et solutionis in die beati Remigij.

Anno M° ducentesimo octogesimo octavo, castrū de Bruleo et inter duos pontes usq̄ in medio fluvij Scalde vel citra usq̄ ad locum qui vocabatur petra Fameleuse, erat totum de dominio domini de Mauritania et Castellani Tornacensis, et habebat ubiq̄ omnimodam justitiam, et ibi proclamati et banniti de Tornaco perpetuo, sive ad ānos sive ad pecunias habebant ibi refugium, et ibi se tenebant, venientes sepissime usq̄ ad dictum terminum, et occisores et forefactores in Tornaco, q̄n poterant evadere, ibidem fugiebant, et p̄ longum tempus hoc duravit, tandem quidā civis dictus Will̄s Castagne cum alijs sapientib̄ de consilio tractaverunt erga d̄num Castellānum, et etiam cum domino comite Blesensi, quod villa dicta de callidis Furnis, in qua habebat dictus comes omnimodā justiciā in dicta villa sicut Castellanus in Bruleo et refugium habebant suprad̄ci, ex quo civitas, cives, et habitatores erant sepe in magno periculo, et vituperabantur sepe civitas et habitatores tantumq̄ fuit procuratū per dictos Gubernatores sapientēs, et per certam emptiōnem, quod soluta pecunia dicte ville de callidis Furnis, et de Bruleo cum Castro cum omnimoda justitia quā habebāt civitati Tornacensi, sunt appropriata et unita, nichil penit̄ retinentes in predictis dicti Domini, excepto d̄no Castellano, qui retinuit castrum et suam justiciam in eodem, et ab illa die usq̄ ad hanc diem Tornacus possedit et possidet pacifice, et Deo dante possidebit.

CHRON.

8.

Ante p̄dictam em̄ptionem vidi muros et turres a porta dicta Burdelli, sequendo super fluvium Scalde jacere fundamentum, muros et turres construere et perficere et ibi infra Scaldam habebat monasterium nostrū duo molendina, unum vocatū de Plouviers, et aliud de Fossato; ceperuntq̄ gubernatoŕ illa duo molendina; p̄pt̄ que tenentur ecclie n̄re perpetuo solvere annuatim trigenta libras Turonentium in duob̄ terminis.

Per predicta apparet q̄ntum nobilis est civitas Tornacensis, quia citra fluvium Scalde est situata dicta civitas in pendulo. Ultra dictum fluvium videlicet p̄rochia sancti Brictij, Boureg nominatur. Item p̄rochia sancti Nicholai in Bruleo cum castro et appenditijs predictis, vocatur castrum. Item parochia sancti Joh̄is ad calidos Furnos cum appenditijs usq̄ ad fluvium, villa nominatur. In predictis locis erant diverse dominationes et justicie ut premissum est, nunc autem per Dei gratiam, et per civium industriam atq̄ gubernatorum, omnia sunt unita et civitati applicata, et etiam de fossatis, de muris et turribus, nobiliter totum in circuitu sunt fortificata ad repellendos omnes inimicos, et quod auxiliante Deo et beata Virḡie quocienscūq̄ fuerit necessarium et oportunū, possint resistere oībs nocere volentib̄ civitati.

Vidi autem et testificor quod antequā fierent turres muri et fossati circa fluvium Scalde et ultra, quod tanta tranquillitas erat quod omni tem̄pe tam de die quā de nocte exhibant et intrabant tam pedites quam equites nec aliqua porta erat obfirmata sed aperta exeuntibus et intrantib̄, et si aliqua p̄sona occideretur quoquom̄ tota civitas et totus populus mirabatur et erat timor

tumultus, et murmur multus, et quodā tempore venerunt nova qđ rex Alemānie venire versus Tornacum proponebat, et tunc vidi facere fossata ultra Scaldam in Folaïs.

Anno M° ducentesimo nonagesimo, cives et filii civium concordaverunt rotondam tabulam, videlicet festū triū diē, et Johannē Pagani in suum regem elegerunt.

Anno M° ducentesimo nonagesimo quarto, fuit fortificatum berefridū Tornacense, et extra civitatem nova turris edificata pro justiciis faciendis.

Anno M° ducentesimo nonagesimo quinto, fuerūt incepti muri, turres et fossata, et erat diversa opinio de structura, tandem fuit concordatum quod fierent ubi nē sunt a porta sancti Martini cōtinuando usq̄ ad fratres minores supra Scaldam, et inceptum fuit opus feria v post natale dñi et fuit totum perfectum infra annū, et tē facte sunt cathene et posite in vicis ubiq̄ ut in necessitate tenderentur.

Anno M° ducentesimo nonagesimo quinto, accepit rex Francie sententiam de habitatoribꝫ civitatis Tornacensis.

Anno M° ducentesimo nonagesimo sexto, fuit fluvius Secane Parisius in tanta abundantia aque, quod magñ pons cecidit.

Anno M° CCC III feria qñta post quasiñ° fuit captus prepositus insulensis cum sua comitiva et adductus in Tornaco et positus in berefrigido.

Anno M^o trecentesimo q̄nto, Johannes de Courcielles erat tunc temporis prepositus ī Bruleo, et major scabinor̄ post emptionem sc̄am fuit dñus de Potis arrestatus pro quodam debito in Bruleo pro quo erat fidejussor, et post multas altercationes, oportuit finaliter quod debitum solveret quia in Bruleo possunt milites arrestari.

Anno M^o trecentesimo sexto, castellanus de Ath, levavit furcas citra pontem de Folais versus Tornacum, et ibi pendit unū hominem in prejudicium ville.

Eodem anno vicesima die novembris venit dictus castellanus cum gentib̄ armor̄ in villa de Rumegnies ad capiendum unum hominē qui renitens et fortiter repugnans, castellanus timens ne veniret cōmunia Tornacensis fecit ignem poni in domo, in qua ille est c̄bustus ob quam causam vocat̄ Matheus Likeus, et omnes illi qui cum eo fuerūt villam perpetuo perdiderunt, nec umq̄ postea eandem rehabere potuerunt; quia quod factum extitit, de facto fuit et non de jure.

Anno M^o trecentesimo septimo, feria secunda decima die aprilis, tenente synodo dño Guidone Tornacense ep̄o, in qua convenerant multi Prelati, et grandis multitudo curatorū de dyocesi Tornacensi, Gubernatores civitatis fecerunt ascensum, et concordaverunt fieri unam talliam que fuit incepta in illa die colligere, cōmunitas ā scilicet texentes paup̄es fullones, et alij conspiraverant contra dictos Gubernatores et omnes tam ribaldi quam alij nulla arma habentes illis se junxerunt, quos quidam capitaneos se facientes cōmuniam talem ad hoc induxerunt ut venirent in foro
et

et verberatis collectoribꝫ tallie se congregaverunt, et iverunt ad portas eas dependendo, et in fossatis jaciendo et in cōtinenti tota alia cōmunitas, et ribalditas mutuo se ad malum faciendum provocantes, tota illa die mirabiliter gesserunt se. Ex quo Gubernatores, potentes, et divites merito fuerunt stupefacti, et dñi episcopus, prelati et curati citius quam potuerunt, recesserunt. Fuitqꝫ civitas tota illa nocte in maximo periculo, quia tota illa nocte tamquam furibundi, modo huc, modo illuc se adunabant et plus mali quam boni audiebatur. Sūmo mane iverunt in domibꝫ conestabulariorꝫ, et acceperunt signa ville, et venerunt in foro quia nullꝫ eis resistebat. Et fuerunt maxima copia, et iverunt ad domos Gubernatorum et ceperunt eos, et omnes qui de lege erant, et posuerunt eos in portis et in prisonibꝫ ville separatim, et dicebant divitibꝫ et potentibꝫ et propinquis Gubernatoꝝ, ite, armate vos et venite nobiscū, alias de vobis vindictam capiemus, qui sicut oves obedientes talibꝫ miserabilibꝫ psonis faciebant quod imperabant. Et pro certo, si aliquis collegisset copiam armatoꝝ secum, sicut bestias eos cecidissent, sed credo quod ultio Dei fuit aliqualis, tñ nulla psona fuit interempta. Congregata autē in foro maxima multitudine cū signis ville, gladiis et fustibꝫ venit subito et non apparens tempestas repentina, et tanta inondatio pluvie, et tantum tonitruum, quod nullus remansit in foro, sed in domibꝫ ubiqꝫ acceperunt pre timore refugium et cecidit fulgur et tonitruum super parochiali ecclesia sancti Piatī, et vise sunt forme demonum a multis, ut dicebant, in templo hac et illac decurrentes, et visa sunt signa in ymaginibꝫ et parietibus, et p istam tempestatem tam subitam et imēnsam fuit pro magna parte furor cōmunie mitiga-

tus. Vespe autem facto, per noctem traxerunt se in parochijs ad habendum invicem consilium, illi autem de parochijs bēte Marie et sancti Nichasij adverterunt, quod Matheus de Haudion armiger erat homo sapiens et fidelis, et miserunt pro eo in nostro monasterio ubi morabatur, qui veniens cum eis, statim una voce dicunt ei: Mathee, vos scitis et videtis statum civitatis, pro Virgine Maria detis nobis consilium, ipse autem renitens aliquantulum et se excusans, tamen eleganter et sapienter dixit eis: o delecti dñi vos scitis quod nobilis civitas est Tornacus, et quom̃ pre ceteris est in ea iusticia observata contra omnes nemini parcens, insuper quod propter suā nobilitatem rex et suum consilium et nobiles gauderent forte, si inter cives et manentes esset discordia ut in ea manum suam possent apponere, modo videtis quod ad presens civitas est sine lege et Gubernatore: consulo ergo, si placet vobis, qđ absq̃ mora fiat lex, et rectores faciatis, et quod super veteres rectores, qui sunt in prisione fiat fida inquesta, ut culpabiles corrigantur, et innocentes demittantur. Statim una voce, nullo dissentiente, clamaverunt bene dicit, bene dicit, bene dicit. Et laudantes dictum Matheum de suo consilio, illico miserunt ad alias parochias suum consilium et voluntatem nunciantes. Statim omnes alie parochie se ad p̃rochiam beate Marie et eorum voluntatem tenuerunt, et mane facto convenerunt pene tota civitas de magnis, mediocribs et de parvis deficere non audentes, et sic illa die acceperunt triginta electores, et illi in nocte et die sequenti fecerunt prepositos et juratos, et alios sicut fiebat quolibet anno in die beate Lucie. Facta autē lege p̃dicta multi banniti et proclamati perpetuo, ad annos et ad pecunias quos rece-

perat cōmunia, venientes, et applaudens eis timētes recesserunt, et Gubernatores, de voluntate omniū, acceperunt inquisitores super veteres rectores, qui redigentes in scriptis omniū dicta, et ob quā causam fecerant talliam, retulerunt, et in publico coram omni cōmunia fuerunt lecta et publicata, et ibi dicebant omnes de cōmunia super eos mirabilia. Sciendum est etiam quod Ballivus Viromandensis missus a rege venit privatim in nostro monasterio cum quatuor equis solum, causam autem sui adventus et quid quæreretur scire non potui, facta autem lege et rebus mitigatis recessit. De omnibus accidentibus, et de multis que evenerunt in predicta turbulentia, et qui bene fecerunt aut male, longū esset scribere, et bene de pluribus non recolo, Dijerinus autem Pourres et quam plures alij multa bona fecerunt, et mala facienda evitarunt, et rectores veteres, paulatim et successive ad sua et ad suas domos redierunt, tamen exclusi sunt et fuerunt longo tempore de lege et consilio civitatis. Predicta omnia scivi, vidi, et audiui.

Anno predicto, tertia die septembris, fullones fecerunt routam, et voluerunt occidere prepositum, et statim unus eorum qui se faciebat capitaneum fuit per equos tractus et suspensus, et in crastino fuit Petrus de Moussein tractus et suspensus pro eodem facto, et in crastino in feria quarta fuit Alardus de Bourgella, qui fuerat de consilio et auxilio fullonū, et textentium in dicto facto in foro ante domum de porco capite detruncatus, et fuerunt plures proclamati et banniti.

Anno M^o trecentesimo octavo, mense septembri, fuit tempus pluviale in tantū quod fluvius scalde pro

magnitudine exivit metas, et in processione in pluribꝫ locis peregrinos per naves transire oportebat.

Anno M^o trecentesimo nono, ex diversis p̃tibus mundi moverunt viri et mulieres catervatim transfretare proponentes ultra mare et trāsierunt multi per Tornacum et etiam de Tornaco multi cum eis se junxerunt, et dnus Papa, qui erat Avinioni, videns quod nullum habebant capitaneū aut ductorem, fecit eos reverti, et sano utens cōsilio iter eorū impedivit et ad p̃pria sunt reversi.

Anno predicto, feria sexta ante festum Symonis et Jude; fuit ventus tam magnus et tam vehemens, qđ in Tornaco fuit in locis innumeris ruina edificiorū maxime de cooperturis, de signis domorum, quod propt̃ timorem tegularum nullus p̃ vicos ire ausus erat.

In illō anno fuit tantum gelu, quod etiam in mari naute moriebantur, et etiam fuit post gelu maximā aquarū habundantia.

Anno illo, fuit eclipsis solis ultima die january, et eodē anno fuit karistia bladi et vini.

Anno M^o trecentesimo decimo, cepit Ballivus Viro-mandensis, unum hoīem bannitū de regno in justicia Tornacensi, et fuit sibi mortuus deliberatus ultra fluvium de Ries, et levavit farcas et ibi eum suspendi fecit, et postea restituit unū hominē vivum, et resaisivit pro villa prepositos et juratos.

Anno millō trecentesimo undecimo, duo homines invicem rixantes, unus occidit alium, et occisor fugit in templo de Orka, et ibi fuit diu et prepositi et

jurati faciebant eum custodire, et cohercere quod nullus daret sibi bibere aut manducare, invitis decano et capitulo, et pro tali cohercione fame ductus et coactus exivit de sua voluntate, captusq̃ fuit a custodibus extra atrium et ductus in prisonē ville, super hoc decanus et capitulum contra prepositos et juratos moverunt questionem, finaliter ipse fuit restitutus, et in templo positus in nocte beati Remigij, et ibi fuit usq̃ ad vicesimam sextam diem octobris, habens unde vivere. Tandem se desperavit et sui ipsius occisor fuit, p̃ qua causa Ballivus Capli extra ecclesiam potēns et dūcens extra justiciam Tornacensem, fecit de eo justiciam, et per equos trahi et suspendi, in nocte Symonis et Jude.

Anno eodem fuit consiliū apud Vianam.

Anno M° trecentesimo duodecimo fuit eclypsis lune decima nona die juny in vespere, et post fuit eclypsis solis quinta die july hora tēa.

Anno M° trecentesimo tercio decimo, vicesima prima die Marty venit dñus Pet̃ de Gallardō, tanquā Castellanus in Tornaco loco regis post emptionem factam de Mauritanea et de Castellania.

Anno M° trecentesimo, quarto decimo, decima nona die Aprilis in feria sexta, fuit facta justicia in villa de Pontoise de duobus fratrib̃ militib̃ filiis dñi de Annay.

Anno M° trecentesimo quarto decimo, fuit factus pons ubi itur ad sēm Bricium de lapidib̃, super arcas lapideas, qui ante erat de lignis super trabes.

GENEALOGIA et origo de Comitibꝫ et Comitissis Flandrie et Hannonie, qui successive fuerunt a tempore Theoderici comitis Flandrie usqꝫ ad moderna tempa, anno millō trecentesimo quadragesimo septimo, et aliqꝫ accidentia que temporibus eorū evenerunt.

Theodericus comes Flādrīe qui fuit filius Theoderici ducis de Ausai de Gertrude filie Roberti Frisonis; fuit homo bonę vite amās et exaltās scām Matrem Ecclesiam.

Post mortem dicti Theoderici Philippus filius ejus fuit comes Flandrie: et duxit in uxorem Matildim Reginam de Portingal, iste Philippus ordinavit, fecit, constituit et decrevit omnes bonas leges, et bonas consuetudines in Flandria, et fecit eas observare, et sic tenuit pacifice comitatū, et multum dilexit Ecclesiam, et nullum demisit heredem de carne sua.

Philippus Comes antedictus, tempore mortis sue, habebat unam sororem quam duxerat Balduinus Comes Hanonie in uxorem, fuitqꝫ heres dicta soror Philippi antedicti ob quā causam dictus Balduinus obtinuit utrumqꝫ comitatum Flandrie et Hanonie genueruntqꝫ unum filium vocatum Balduinum, et fuerunt bone vite, et comitatus pacifice tenuerunt. Balduinus autem eorum filius duxit in uxorem Mariam filiam comitis Campanie de qua habuit duas filias Johannam primogenitam, et Margaritam juniorem. Dictus ā Balduinus dedit in uxore Johannam primogenitam filiam suam Ferrando filio regis de Portingal, qui Ferrandus habuit de dca Johanna unam filiam, qꝫ in sua infantia mortua est.

Anno M^o ducentesimo secundo, multi principes et nobiles in Franchia ordinaverunt contra fidei inimicos, inter q̄s Balduinus comes Flandrie et Hānonie de suis comitatib̄ ordinavit, et crucē assumpsit et cum alijs iter transmarinum arripuit et transfretavit, et dimisit duas filias suas.

Anno M^o ducentesimo q̄rto Balduinus comes antedictus cum alijs venit in terram constantinopolitanam, imperator autem constantinopolitanus erat eis contrarius et rebellis, ob quam causam ceperunt per vim constantinopolitanam civitatem.

Anno M^o ducentesimo quinto, Balduinus comes antedictus propter ēj probitatem et sapientiam fuit ab omnib̄ franchis cōcorditer electus et institutus imperator cōstantinopolitanus, multaq̄ laudabilia de ipso recitantur, et mortuus est in illa patria et nūquam refretavit nec ad p̄pria est reversus, et dicunt aliqui, quod in anno millō ducentesimo sexto, fuit captus in bello, sed hoc in hystorijs non inveni, et quom^o finivit vitam nescirem dicē veritatem.

Anno M^o ducentesimo quartodecimo, Ferrandū comes antedictus de consilio Othonis imperatoris condemnati adjunctis sibi plurib̄ Baronib̄ ac nobilib̄, et alligatis contra dñum Philippum regem Franchie rebellavit. Philippus autem rex Franchie predictus habuit conflictum anno supradictō contra Ferrandm̄, Othonem et alios alligatos et Flandrenses ad pontem de Bouvines, et fuit captus Ferrand̄s, Otho autem et alij fugerunt, Ferrandus autem fuit duct̄ Parisius et positus in regis prisione, de flamingis autem tanta

cecidit multitudo, et tanta copia posita fuit in ore gladii quod fuit horribile et quasi incredibile; hanc autem victoriam habuit rex per suas cōmunias, et de consilio et auxilio earumdē. Ferrandus autem fuit penes regem et in sua custodia p̄ spacium quatuordecim annorū fuitq̄ per concordiam deliberatus, et venit in Flandriam, nullumq̄ heredem dimisit de sua carne procreatū.

Post quod factum et reditum dicti comitis Ferrandi, Johanna comitissa ejus conjunx nupsit et accepit Thomam de Salvavia, Johanna autem comitissa nullum habuit heredem de dicto Thoma.

Anno M^o ducentesimo quadragesimo quarto, Johanna comitissa supra dicta obiit, que nullum dimisit heredem de sua carne generatum, et sic Margarita soror sua fuit eī heres, et obtinuit utrumq̄ comitatum.

Margarita antedicta soror dicte Johanne comitis, quando fuit Juvenis post recessum sui patris fuit posita in custodiam penes nobilem et strenuū virū Bouscardum de Avennis canonicum insulensem qui erat dyaconus ordinatus de consensu sue sororis et suorū amicoꝝ. Instinctu autē dyaboli dictus Bouscardus exarsit in amorē juvencule, et quia genus feminaꝝ facile decipit, et facile decipitur, invicem consentientes cognovit eam, et fecit de ea suam voluntatem. Dictus autem Bouscardus genuit de ea duos filios Balduinum et Johannem.

Post lapsum temporis dictus Bouscardus p̄pendens quod dicta Margarita posset optinere utrumq̄ comitatum et quia de ea habebat duos filios, habito consilio

silio ivit Romam ad dñum papam et cardinales, ad dispensationem impetrandā matrimoniū cum dicta iuvenuta ētrahendi, fecitq̃ moram ibi longo tempore: sed dictā dispensationem habere non valuit, propter sacros ordines quos receperat.

Tempore quo dictus Bouscardus erat Rome, amici et propinqui dicte Margarete conjunxerunt eam matrimonio, et dederunt Willō Domino de Dūpiere, qui Willelmus habuit de ea quatuor filios, Willm̃ p̃mogenitum, iste Wills fuisset comes Flandrie, sed in torneamento magno apud Trasegnies fuit mortuus, et dicebatur quod extinctus fuit in suis armis, et duxerat in uxorem, sororem ducis Brabaptie, de qua nullum habuit heredem, sed habuit pro dote sua villam de Curtraco cum appenditijs.

Secundus filius fuit Guido, iste fuit heres per mortem Willī fratris sui p̃mogeniti.

Tercius filius fuit Johannes, qui duxit in uxorem....

Quartus mortuus est juvenis.

Guido de Dūpiere antedictus, vivente matre sua duxit in uxorem advocatam de Bethunia, de qua habuit Robertum p̃mogenitum, secundus fuit Johannes, qui fuit p̃positus sancti Donatiani Brugensis, et post Ep̃c Leodiensis. Tertius fuit Wills dominus de Crievecuer.

Quartus fuit Philippus.

De filiabus habuit unam dux Braibantie aliam comes de Julers.

Robertus p̃mogenitus Guīdonis de Dūpiere comitis,

duxit in uxorem filiam regis Sicilie, de qua habuit duos filios qui mortui sunt juvenes. Mortua autem conjugē sua, filia regis Sicillie, duxit in uxorem comitissam Naverensem, de qua habuit Ludovicum et Robertum.

Ludovicus filius Roberti de Dūpiere, habuit comitatum Naverensem et duxit comitissam de Retiers in uxorem, de qua habuit Ludovicum qui fuit comes Flandrie, et unam filiam.

Ludovicus filius Ludovici p̄dicti de comitissa de Retiers duxit in uxore filiam Philippi qui fuit comes Pictavensis, et qui regnavit post Ludovicum fratrem suū in regno Franchie, et fuerunt filij Philippi regis crassi, de qua habuit unum filium, cui nomen imposuit Ludovicum.

Iste Ludovicus per vim et coactus p̄ Flandrenses, fecit sponsalia cum filia regis Anglie ore non corde, et quia ipsum compellebant ut matrimonium cōpleretur ipso invito, fugit cum duobus militibz solum, et post consentiente curia romana et rege Franchie, fecit sponsalia, et contraxit matrimoniū cum filia Johannis ducis Braybātie.

Sicut p̄missum est, Margareta filia comitis Balduini juvenis, habuit duos filios de Bouscardo de Avēnis canonico et dyacono, et de Willō de Dūpiere filios et filias per matrimonium legitimū, et qñ optinuit utrumq̄ comitatum, duo fratres filij Bouscardi petierunt comitatus Flandrie et Hañonie, e contrario Guido heres et de matrimonio legitimo dicebat sibi deberi de jure dictos comitatus, ex qua causa orta est magna

guerra inter fratres antedictos, adeo quod rex Franchie sanctus Ludovicus misit Karolum fratrem suum comitem Andegavensem, qui veniens obsedit villam et castrum de Montib̄s, villam de Enghien, et villam de Ath, et fecit plures ruinas in patria Hanonie. Tandem comitissa Margareta que utriusq̄ partis mater erat, et mulier sapiens et cauta, et custodiens justiciam, habens favorem ad regem Franchie S̄m Ludovicum, misit ad curiam romanam et ad dictum regem, et ex p̄te ipsorum dominorū, venit legatus qui pacem reformavit iter p̄tes matrem et filios tali conditione, quod illi de Avēnis fuerunt c̄tenti de comitatu Hanonie, et Guido optinuit Flandrie comitatum.

Comitissa autē Margareta tenuit duos comitatus et rexit circiter triginta quinque annis et tenuit justiciam sup̄ omnes rebelles et forefactores nemini parcens, amans ecclesias, et ecclesiasticas personas, fundavitq̄ nobilia monasteria monialium de Flines, de Marketta, et de sororib̄s de ordine predicatorū juxta Insulis, hospitale etiam juxta s̄m Petrū in villa Insulensi, et alia quam plurima loca fundavit et restauravit, et dedit privilegia, et fecit plurima bona laude digna in comitatib̄s antedictis.

Anno M° ducentesimo septuagesimo nono, decima die february obiit nobilis princeps d̄na Margareta comitissa Flandrie et Hanōnie, sepultaq̄ est in monasterio de Flines.

Post mortem advocate de Bethunia, Guido comes Flandrie duxit in uxorem Elizabet filiam Henrici de Luxembourg, q̄ erat Marcisia et Comitissa Namurcen-

sis, de qua habuit Johēm qui fuit comes Namurcensis Guidonem scdm et Henricum tercium.

Anno M° ducentesimo vicesimo quinto quidam deceptor Bertrandus nomine venit in Flandriam dicens se venisse et mare transisse, et affirmans quod ipse erat comes Balduinus, petens suos comitatus, Johanna autem comitissa et soror ejus Margareta multum fuerunt stupefacte propter opinionem p̄pli, quia quidam dicebant: ipse est, et quidam non, et facta inquesta deligenti, reperiū est quod falsus erat, sicq̃ Insulis fuit suspensus in patibulo.

Post mortem comitis Margarete, Guido filius ejus fuit comes Flandrie et erant sub iurisdictione ejus illi de Duaco, de Insula, de Mauritania, de Ballivia Tornacensi, de Orchies et de Bethunia, et erat Marchisius Namurcēsis, rexit autem annis circiter viginti quinque, et obiit anno M° trecentesimo q̄rto, teneus prisionem apud Cōpendium, fuitq̃ sepultus cum matre sua in monasterio de Flines temp̄e guerrarum, nullusq̃ de suis heredibz aut fratribz interfuit.

Post mortem Guidonis comitis, Robertus de Bethunia filius ejus qui erat comes Naverçensis fuit comes Flandrie solum q̄r rex Franchie tenebat Bethuniam, Duacum, Insulam, Orchies, Mauritaniam, et Tornacesium et Johannes filius comitis Guidonis erat comes Namurcensis, obiit autem anno M° trecentesimo vicesimo secundo, et in monasterio S̄ci Martini Yprensis habuit Sepulturam.

Post mortem dicti Rob̄ti Ludovicus filius Ludovici filij dicti Roberti qui erat vivente Roberto comite, adhe-

adheredatus de comitatu Flandē fuit comes, rexitq̃ circiter viginti quatuor annis, mortuus est cōm annō M^o trecentesimo sexto, in bello regis Franchie contra regem Anglie apud Crecy, fuit autem comes Flandrie, Naverensis et de Retiers, et dominus de Bapsildes, et sem̃p fuit p̃ parte regis Franchie et cū eo gerens se fideliter.

Duo filii comitisse Margarete, Balduinus et Johannes quos habuit de Bouscardo de Avenis, nupserunt et de uno eor̃ venerunt duo filij et fratres, Johannes p̃mogenitus dictus de Avennis, qui fuit comes Hanōnie duxit in uxorem Philippam filiam Henrici de Lussembourch, que erat soror et senior Elizabet̃ comitisse Flandrie, de qua habuit primogenitum Johēm, qui cecidit in conflictu ante Curtracum, Guillelmum secundū, qui tempore mortis sui fratris erat canōnicus. qui postea obtinuit Hanōnie Hollandie, et Zelandie comitatus, et dominum Frisie, et Johannē tertium juniorem, qui fuit dominus de Byaumont.

Guillelmus autem comes p̃dictus duxit in uxorem filiam Karoli comitis de Valois, et fratris Philippi regis Franchie Crassi, de qua habuit Guillelmum quī post eum fuit comes, et quatuor filias, de quibus habuit p̃mogenitā rex Alemanie, aliam rex Anglie, tertiam comes de Julers, quarta fuit inupta.

Mortuo autem dicto comite Guillermo, qui obiit anno M^o trecentesimo tricesimo septimo, d̃na comitissa renūtiāns seculo, habitum Cysterchiensem assumpsit et in cenobio monialium de Fontenellis p̃pe Valenchenis fecit professionem, vivens religiose toto cursu vite sue.

CHRON.

12.

Anno M° ducentesimo nonagesimo primo, villa Valenchenensis erat rebellis contra comitem Johannē Hanōnie, Ballinus autem domini comitis habuit conflictū contra illos de Valenchenis foris villam scī Amandi in Babula, mense february, in die sancti Petri ad cathedram, et ceciderunt aliqui.

Anno M° ducentesimo nonagesimo secundo, Flandrenses venerunt et obsederunt villam Doukesnoit in Hanōnia, et tunc fuit combusta pulcherrima domus que erat comitis Hanōnie vocata li Loskegniuls.

Anno M° ducentesimo nonagesimo quinto, venit comes Hanōnie Johānes cum magna armatura, et combussit sup Flandrenses villam de Rosnais.

Anno supradicto Guido comes Flandrie, collecto exercitu, venit in villam de Gerardimonte, et ibi stetit, et misit cōmunias suas ad pontem de Tripont, et Johannes comes Hanōnie nepos ej' collectu suo exercitu venit ex adverso, et fixit sua tentoria contra pontem in objectu Flamingorū, et tunc de consilio probor concordati sunt et sic recesserunt.

Anno M° trecentesimo tertia die Aprilis fuit in Hollandia magna occisio et detruncatio flamingor, et evadētes cum magna confusione redierunt.

Anno M° trecentesimo secundo, vicesima quarta die maij, fecerunt illi de Valenchenis rebellionem contra dñm comitē Johannē, et fuerunt plures capite detrūcati et alii in p̄sionē positi.

Anno M° CCC° nono, obsedit comes Hanōnie villā

de Tuyn contra ep̄m Leodiensem et ep̄c fuit ex advso, et facta q̄dam cōcordia recesserunt.

Anno p̄dicto, Robertus cōes Flandrie venit ad pontem de t̄pont et fixit tentoria super p̄tem Flandrensem ultra pōtem, et Will̄s comes Hannonie cū suo exercitu venit ex advso figens tentoria citra pontē et mediantib̄ nobilib̄ viris pro pace int̄ partes reformanda comes Flandrie accepit dñm Rōbertū filium suum, et comes Hānonie accepit dñm Johannē de Byaumont frēm suū, et tercius fuit dñs Johānes comes Namurcensis, et isti tres accepta cautione de p̄tib̄ controversiis concordaverunt dictū eor̄, et venerunt in civitatē Tornacensem ad pronūciandam ordinationem f̄tam inter eos; in qua continebatur inter cetera quod comes Hānonie debebat facē omagium comiti Flandrie de q̄dam terra. Publicata aut̄ concordia sua mox ut comes Hānonie audivit de omagio motus est in iram, et renuit dictū tenere, et adimplē, et sic p̄tes recesserunt sine concordia.

DE guerris motis inter illustrissimū regem Francie quondam Philippum crassum, et comitem Flandrie Guidonē ac ejus liberos et patriam Flandrendem, et etiam de m̄ltis accidentib̄ que audiui a fide dignis p̄sonis, ē vidi p̄priis oculis, et de summis pontificib̄ de quibus recolo, proposui ad delectationem audientium et utilitatem tam presentīū quam successor̄, pro posse meo aliqua registrare, supplico igit̄ futuris lectorib̄ ut si qua viderēt aut repperierint emendanda per eorum industriam corrigantur.

Anno millesimo ducentesimo nonagesimo quarto, curia Romana existente in Romana civitate, vacante sede, domini cardinales elegerunt pastore et summū pontifem virum religiosissimum et sēm virū Petrum dictum heremitā vocatusq̄ fuit Celestinus, hic nichil sciens de temporalibus sed semp̄ totus raptus in celestib̄ orationib̄ instanter itentus et vigiliis divina ateponens, aspirans omni die reverti ad heremū, tandem sicut dicebatur de consilio dñor cardinalium procurante dño Benedic̄ tunc cardinali, dictus dominū pp̄ Celestinus fecit unā decretalem continentem quod papa potest resignare. Facta autem dicta decretali, et in studiis et ubique publicata, p̄dictus dñs pp̄ infra annū resignavit, et ad locum unde assumptus fuerat est revers̄, vivens postmodum religiose et sancte, adeo quod sancta mater ecclesia de sua vita et miraculis informata ip̄m canonizavit, atque cum sanctis et electis est reputatus.

Anno M° ducentesimo nonagesimo quinto, domini cardinales ut moris ē in certo loco detenti et coadunati, dñm Benedic̄ cardinalem in summū pontificem elegerunt, qui vocatus est pp̄ Bonifacius, fuitq̄ homo ut dicebatur prudentissimus animosus et litteratus, in spiritualib̄ et temporalib̄ cautissimus, et de Aragnia villa satis prope Romam oriundus, dictamq̄ villam de Aragnia sepe visitabat, ibidem tenens suam curiam et suam sedem ob quā causam plurimū est ditata, et in ea episcopatum ordinavit, fuitq̄ de eo fama ingēnter Xpianos.

Tempore dicti dñi Bonifacii pape regnabat in Frāchia Philippus dictus crassus filius Philippi qui in
via

via Arragonie mortuus est, duxitq̃ in uxorem filiam regis Navarre, procreatam de sorore comitis sancti Pauli, vocatam Johannā que fuit regina inuncta, de qua habuit trēs filios: Ludovicum p̃mū, Philippum s̃c̃d̃m, Karolum tercium et unam filiā. Fuitq̃ frater dicti Philippi regis Karolus et comes de Valois. Duxitq̃ in uxorem filiam regis Cycillie de qua habuit Philippum qui duxit in uxorem sororem ducis Burgondie, et s̃c̃d̃m Karolum qui fuit comes Dalenchon et duas filias, de quibus duxit unam Guillelmus comes Hannonie, que post mortem ejus regularem ordinem Cisterciensem assumpsit in monasterio de Fontennellis p̃pe villam de Valenchenis; aliamq̃ duxit ī uxorem Robertus dictus de Atrebatō.

Guido autem comes Flādie habens quatuor filios et unam filiam de prima comitissa Castellana de Bethunia et de secūda vocata Elizabeth que fuit filia comitis de Luschenbourc, habebat tres filios: Johannem primogenitum, Guidonem secundum, ē Henricum tercium, et unā filiā que Philippa fuit appellata fuitq̃ dicta Philippa, Philippi regis crassi filiola.

Anno M^o dūcentesimo nonagesimo sexto vel circiter dōmīns Guido Cōēs Flandrie p̃dictus, habito consilio cum filiis et cognatis et nobilibs et villis sui comitatūs, per bonos mediatores et sapientes laboravit, quod matrimoniū fieret de p̃mogenito filio Regis Anglie et de Philippa filia sua supradicta fueruntq̃ facte conventiones ab utraq̃ parte et paxiones ordinate. Dōmīns autem Philippus rex Francie hoc cognito, totum suū cōsiliū convocavit et deliberatione habita diligenti, mandavit dicto Guidoni Comiti quod super se-

CHRON.

13.

deret de dicto matrimonio cum rege Anglie pro filia sua contrahendo et q̄ hoc facē non debebat sine sua voluntate ē permissu de q̄ re dictus comes et stii quā plurimū sunt turbati.

Ex causa igitur supradicta orta est grandis altercatio inter dictos principes, dñm regem Franchie scilicet et comitem et consiliarios eordē, de paribz autem Franchie ē de baronibus aliqui erant pro pte dicti comitis, tandem dictus domini rex post multos processus factos, et post multas cōnationes mādavit prēdicta Philippa filiola sua ut sibi mitteretur, que missa fuit bona fide ad regem, rex autem in prisione sua per longum tempus eam detinuit.

Comes autem de cōsilio filioꝝ et amicoꝝ suoꝝ et nobilium sui comitatūs misit ad dñm papam Bonifaciū et dños cardinales de dco dño rege conquerendo cum querulis lacrimosis et piissimis; super quo moti dña papa et cardinales pluries miserunt ad dñm regem et scripserunt et inter cetā fuit sibi a dño papa intimatum et mandatum, quod Deus conjunxit homo non separet, sed rex omissis ōnibus sibi mandatis, donis et promissionibus laboravit qđ de filio regis Anglie que habere debebat dicta Philippa et de sua filia ppria matrimoniū factum fuit, et sic pre dolore cordis intrinseco dicta Philippa in prisione regis mortua est. Omnia autem predicta faciebat rex per consiliarios sue camere. Comes autem istāter et sepiissime requirebat quod per parem suos et barones duceretur, sed rex hoc facere recusabat, et ōnis processus et controversias recordari longum esset. Finaliter comes Guido p̄ certos legatos homagium et fideiussionem quam regi fecerat,

remisit, et sibi remittavit. Rex autem et omni consiliarii attendentes quod per remissionem et remissionem predictam, regis majestati magnam prejudicium crearetur, quia sic possent facere alii pares et barones, et in indignationem maximam moti esset, concordantes quod de tali mandato et de tali offensa vindicta per regem et suos caperetur. Et ex illa die rex collectis baronibus et sibi subiectis, habito certo consilio, guerram contra Guidonem liberos suos sibi adherentes et patriam Flandrie ordinavit, et erant subiecti dicto comiti illi de Duaco, de villa Insulensi, de Bethunia, de Mauritaniam et de Tornacensia.

Anno M^o ducesimo nonagesimo septimo, Philippus rex Francie supradictus collecto ingenti francorum exercitu descendit ut Flandriam expugnet et venit ante villam Insulensem et obsedit eam circa festum beati Johannis Baptiste, in qua villa erat Robertus primogenitus Guidonis comitis Flandrie, factum in auxilium dicti regis Johannes comes Hannonie qui quidem comes in praevigilia sancti Johannis Baptiste, cum Johanne primogenito suo, et Johanne comite Scessionensi, et aliis nobilibus viris, ad numerum sexties viginti militum et amplius et cum exitu copioso venit in villa Tornacensium et statit in monasterio sancti Martini per aliquos dies, et tunc erant in castro de Dosseneir gentes comitis Flandrie dictusque comes Hannonie cum suo exercitu ivit versus dictum castrum et fixit tentoria ante eum. Qui percipiens quod parum proficere posset, iter arripuit versus villam Insulensem et se domino regi praesentavit, a quo cum sua acie est receptus honorifice, combusta autem sunt suburbia dictae ville circumque, et domus fra-

trum et soror de ordine predicatorū que magnifice constructe erāt extra muros et ville campestris undiq̃ sunt destructe, et monasteria depopulata; maxime quod dolendum fuit monasterium dominar de Flines et prō dolor! alique moniales violatę et cum confusione ductę in acie. De quo facto rex et barones plurimum fuerūt conturbati, et de violatoribus maxima vindicta capta fuit; fueruntq̃ missi de Tornaco trecenti servientes ad mādātum regis cum paraturis, et stetit rex coram dicta villa per spaciū undecim ebdomadar venitq̃ eo tempore in Tornaco in vigilia nativitatis beate Marie, et stetit in monasterio beati Martini dña Johanna Regina Franchie; et cum ea dña Machtildis comitissa Attrebattensis, dña comitissa de Valois; dña Blanka de Britannia; comitissa de Joigni cum filia sua, dña de Lutosa, et alie plures nobiles mulieres, fuitq̃ plamentū inter consilium regis et consilium dicti Roberti et villar de Duaco, de Orchies, de Insula et de Bethunia, et ordinatoēs concordate ita quod dictus Robertus cum suis exivit secure. Johannes autem comes Hannonie cognatus Germanus Roberti Flandrie, qui portabat arma a Kievirons, consilio habito cepit portare arma Flandrie, et se presentavit cū suis ut eum videret Robertus in talibz armis, et ab illo die et deinceps portavit dicta arma toto cursu vite sue, fuitq̃ concordia facta talis qd illi de villa Insulensi, de Duaco, de Bethunia, de Orchies, et Castellanie se regi reddiderunt tali conditione quod homagia facta sunt ei et qd totū erit in sua iuredictione et dominabitur eis donec comes et Flandrenses acquisierint ppetuo decem milia librarum annuatim in regno Franchie et sic predictis ordinatis, rex cum suo exercitu ivit versus villas de Ypris, et de Brugis, que

que ville cum patria circūq̃ se reddiderunt regi, et sic per villam Denglemonstier, et de Curtraco cum sua acie est reversus et venit vsus Tornacū licentiatō suo exercitu, et it̃avit in Tornacum m̃ die s̃ti Dionisii, et dñam Reginā visitavit et sic versus Parisius est reversus. Et in illo anno stella comata apparuit, et domina Regina regē est secuta, Guido autem comes Flandrie cum liberis suis erat in villa Gandensi que tunc pro parte ejus erat.

Post recessum domini regis, Flandria quievit aliquo temp̃e super guerris inceptis, quo tempore dominus papa Bonifacius motus est contra dñm regem Franchie, tam propter factum comitis Flandrie q̃m ex diversis causis aliis, et quia utebatur de consilio comitis Attrebatensis et fratrum ejus, et de consilio Petri d̃ci Flote, et quōdam alioꝝ, et non de consilio Parisium et Baronū. Et ante annū millesimū trecentesimū dictus dom̃s papa et cardinales fuerunt informati per registra et p̃ antiq̃s personas quod quolib̃ anno centesimo a retroactis tēporib̃ fuerant institute idulgentie generales in Romana civitate; et super hoc edidit de consilio fratrum unam decretalem que fuit promulgata ubiq̃ inter Xp̃ianos.

Bonifacius ep̃c servus s̃vōr Dei et ad certitudinem presentium, et memoriā futuroꝝ, antiquoꝝ habet fida relatio, quod accedētib̃ ad honorabilem Basilicam principis Apostoloꝝ de urbe, concesse sunt remissiones magne et indulgentie peccatoꝝ; nos igitur qui juxta officii ñri debitum salutem appetimus et procuramus singuloꝝ, hujusmodi remissiones et indulgentias omnes et singulas ratas et gratas habentes,

CHRON.

14.

ipsas auctoritate Aſſica confirmamus et approbamus, et etiam inovam̄s, et presentis scripti patrocinio confirmamus. Ut tamē beatissimi Petrus et Paulus apostoli eo amplius honorētr̄ quo ipsoꝝ Basilice de urbe devotius fuerint a fidelibꝫ frequentate, et fideles ipsi spiritualium largitione munerum ex huiusmodi frequentatione magis senserint se reſectos, nos de omnipotētis Dei misericordia, et eoꝝdem apostoloꝝ ob meritis et auctoritate confisi, et fratrū noſtroꝝ consilio, et apostolice plenitudinis potestate, omnibꝫ in presenti anno m^o trecentesimo a festo nativitat̄is dñi nři Jesu Xpi preſerito, proximo inchoato, et in quolibet anno cent^o, ſecuturo, ad Basilicas ipsas accedentibꝫ reverent̄r, vere penitentibus et confessis, vł qui vere penitebunt et confitebuntur, in huiusmodi penitenti et quolibet centesio futuro anno, non solū plenam et largiorem, immo omniū suoꝝ plenissimam concedimus veniam peccatorum; statuentes ut qui voluerint huiusmodi indulgentie a nobis concessae fieri p̄ticipes; si fuerint Romani ad m̄nus triginta diebꝫ continuis vel interpolatis et saltē semel in die, si vero peregrini fuerint et forences, per quindecim dies modo consimili ad Basilicas ipsas accedant, unusquisqꝫ cum plus merebitur et indulgentiam efficacius consequetur, qui Basilicas ipsas amplius et devotius frequentabit.

In illo anno visitaverūt ſimina beatoꝝ apostoloꝝ Petri et Pauli tanta multitudo populi Xpiani viroꝝ aut mulier nobilium et ignobilium, regularium et ſeculariū, ſenum et juvenū qđ nullo m^o poſſent credere audientes, niſi qui fuerunt et viderunt, et hoc ſcio et testificor quia fui in illo itinere cum duobꝫ noſtris cōmonachis, et de Tōrnaco fuerunt plures tam clerici

quam layci, quia communis opinio erat peregrinorū qđ indulgentia erat a pena et a cūpa, sed multi de ordinibz mendicantium contrarium tenebant et sentiebāt, et ppter hoc aliqui dubitabant, unde accidit quod ego existēs Rome confessus fui cuiđam domino epō, dñi ppe penitentiario, doctore in theologia et super dubitatione peregrinorum ipsum consului, qui mi respondit gratiose; quod super ista dubitatione plures fuerant omnes penitentiarii requisiti, et sic omnes penitentiarii diversarum linguarum collatione invicem habita de consensu omniū iverunt comuniter Aragnie ad dñm papam, ubi erat, et sibi peregrinorū dubitationes et questiones quas faciebant retulerunt, declarationem suā super hoc supplicantes, dñs autem papa auditis eis dicitr respondisse admirando, o dilectissimi filii ista proveniūt de mendicantibz ordinibz, qui ex quo fuerunt instituti contē nos et ecclesiam romanam opiniones diversas habuerūt, nos autem in presenti matiā super qua a vobis sumus requisiti, intentionem nostram sic declaramus et volumus qđ cunctis super hoc facientibus questionem intimetis q om nibus vere penitentibz et confessis, accedentibus prout in decretali continetur qui venerunt, qui sunt, et qui veniēt, concessimus et concedimus indulgentias et plenā pleniorē et plenissimā remissionem, et quantum claves possunt. Sic fuit mihi testificatus epē et doctor shpradēs.

Sciendum est quod ab anno millō ducentesimo nonagesimo septimo, usq ad annum trecentimum, in illis tribz annis multi tractatus fuerūt inter dominū regem et comitem Guidonem et ejns liberos et consiliarios eorū ad pacem reformandam, et pares Franchie

et barones multum laborabant ad reconciliandum comitem domino Regi. Et dimiserat dominus rex conestabularium dominū de Neella ad gubernandum partē Flandrie que sibi obedierat qui multum gracie eos gubernavit. Tandem infra dictū tempus pares et barones Francie et amici dicti comitis dederūt ei consilium ut domino regi obediret et poneret se in sua voluntate et dominus Karolus frater regis promisit et fide jussit ei cum aliis sibi ferre auxilium, et erga dominū suū et fratrem pro dicto comite quantum possent interponē partes suas. Dictus autē comes habito consilio cum suis liberis et amicis confisus in promissionibz antedictis consensit ire ad dñm regem et veniā petere et se ponere in sua voluntate et prisione.

Anno igitur millō trecentesimo, Guido comes Flandrie Robertus et Guillē filii ejus et milites Flandrenses inferius nominati fuerūt ducti Parisius per dominū Karolum fratrem regis et venit dictus comes per Tornacum, et in monasterio sancti Martini pernoctavit et iverunt Parisius, et domino regi fuerunt presentati, sperantes secundum promissa in brevi tempore liberari, fuitq̄ concordatum per regem et ejus consilium, quod in diversis locis separatim ponerentur; sicq̄ factum fuit et in modum qui sequitur.

Guido comes fuit in damo regis apud compendium, et cum eo domiñs Godefridus De Rosieres. Robertus ejus primogenitus fuit in castro De Chinon versus Furonis et cum eo dominus Willelm̄s De Stenehus. Guiller̄ms filius comitis fuit in castro De Sardi in Berri, et cum eo dominus Theodoricus De Lebare dominus Gerardus Limore, Gerardus Douverbos et Johannes Delembeke

de Lembeke fuerunt in castro de Monleheri. Guills de Mauritania, Johannes de Rodes, Guillermus de Sainte Clare et Sigerus de Tronchinio fuerunt a Aviville en Biausse. Ernulphus de Aldenardo, Rasso Mulars, Johannes de Bondues, Alardus de Robais fuerunt in castro apud Falaise in Normania. Walterus dominus de Nivella, Balduinus de Quadipre, Johannes de Meni, Philippus de Hakerspoule et Riquardus Estandart, fuerunt in castro Anōrartes in Alvernia. Guios de Tourout, Willerm̄s de Hussem, Rogerus Barnages, Walterus de Louvenghien, duo fratres de Heulle, duo fratres de Warnehait, Johannes de Poulle, Johannes de Tisilre, Mikael de Lembeke, Valentinus de Niepekierke fuerunt in castro en Touraine.

Anno M^o trécentesimo primó; Gandenses videntes quo modo dñs comes et filii ejus et milites antedicti se posuerunt in voluntate regis et in sua prisione: habitis pluribus plamentis per bonos mediatores promiserūt sicut alie ville et patria promiserant, et rex recepit eos sub certa forma.

Anno igitur illo xviii, die mensis maij paratis necessariis, dominus rex Franchie vallatus consilio baronū atq̄ nobilium cum magna comitiva venit et cum eo domina regina et descenderunt et iverunt per Curtracum in villā Gandensē, ubi fuerunt honorifice recepti, et Gandenses et tota patria regi fecerunt homagium. Post quod factum iverunt Brugis, qui recipientes eum honorifice et gratanter regi et regine plurima dona optulerunt et dederunt; postea iverunt vsus villam de Ypris, ubi etiam gratanter sunt recepti.

Anno p̄dicto videl̄t m^o CCC^o primo, dominus papa
 CHRON. 15.

Bonifacius affectum habens ad Flādrenses, comitem et ejus liberos, compatiens eis, et quia ad ejus noticiā p̄venerat quomodo rex p̄r suum consilium fecerat Flādrensib̄ et quom^o erant in sua prisione, motus propter hoc ac alias plures causas ordinavit in cōsistorio cū dominis cardinalibus et confecit litteras bullatas et misit eas; virtute quarum citabat regem personnaliter in kalendis novemb̄ ut coram eo compareret: per easdem etiam litteras omnes gratias, potestates et omnia quecumq̄ sui predecessores summi pontifices predecessorib̄ dicti regis et sibi ipsi concesserant, revocabat et adnullabat: veneruntq̄ dicte littere feria secunda post festum purificationis. Rex autem et sui consiliarii moti sunt in indignationē et in iram magnā et orta est grandis controversia inter dominum papam et dominū regem que crescebat de die in diem q̄ littere fulminantes sepe ab utraq̄ parte mittebantur: et inter cetera dñus papa scripsit regi; scire te volumus, quod nobis subes in spiritualib̄ et temporalib̄: et alia m̄lta scripserūt ad invicem ut dicitur, iram et fulmināōem provocātes.

Quomodo missum fuit a dño rege Aragnie ad dñm papā et quid factum fuit in consistorio et quomodo papa fugit, omitto, et est causa.

In illo anno non fuit aliq̄ gelu validum quod posset q̄s super gelu ambulare, exceptis trib̄ dieb̄.

Anno etiam illo, videlicet millō trecentesimo primo, quando dominus rex cū regina fuit in Flandria ut super̄s est premissum; conestablās dominus de Neella

qui gubernaverat patriam cum rege recessit. Dominus autem Jacobus de s^{to} Paulo qui erat avnculus dicte regine ad requestam regine fuit loco dicti conestabularii institutus Flandrie gubernator; et quia n̄ est secutus vestigia conestabularii in miti gubernatione, sed durius eos portabat in verbis atq̃ factis ceperunt impacientes esse et murmure.

Anno M^o trecentesimo secundo, illi de Gandavo ceperunt contra regem et cōtra gentes suas que eos gubernabant rebellare, et iverunt versus villam de Lessines, et secunda die aprīls magno frigore faciente, vi et per proditionem cepērūt, et eam combusserunt ē muros funditus everterunt.

Anno p̄dicto videlī Millō CCC^o secundo, illi de Brugis, p̄mā die mensis maij, ceperunt rebellare de consilio cujusdam militis de ordine templarioꝝ vocati, dominus de Boinem, et inter se habita deliberatione concordaverunt ire ad domum de Male ubi erant provisiones facte a domino de sancto Paulo ex p̄te Regis de victualib̄, et de vinis, et ad certam diem coadunati duce eoꝝ et gubernatore Johanne dicto Breidel, qui erat carnifex, iverunt ad dictam domū et eam spoliaverunt, atq̃ illos qui ex parte regis ibi erant necaverunt, eratq̃ tunc temporis in dicta villa Guills filius Comitis de Julers, qui erat de genere Comitis Flandrie et preposit̄ de Eutrest, ipsūq̃ Ducem et Capitaneū et superiorem loco domini Comitis concorditer assumpserunt. Factum aut̄ predictum fuit ubiq̃ divulgatum, de quo Jacob̄s de s^{to} Paulo fuit multum indignatus et in irā magnam motus, et cum festinatione misit ad dñm Regem et suum consilium. Rex autem conturbatus mandavit dicto Ja-

cobo quod colligeret sufficientem armaturam et quod Brugis iret loco sui ad malefactores corrigendos. Dictus autem dominus Jacobus collectis pluribus armatis nobilium, disposuit ire Brugis, venitque ad noticiam eorum quod dictus Dominus Jacobus venire disponebat, et se mutuo provocantes concordaverunt unam proditionem facere, et quod ipsum cum suis reciperent quam pacifice, sed ordinarunt quedam verba in flamingo que nullus nisi sciat flamingum potest perfecte pronuntiare aut dicere, et fuerunt verba: scilicet enim vrient, et qui talia verba perfecte non pronuntiarerunt et dicerent statim sine dilatione cederent.

Decima octava die mensis maii, anno ante dicto, venit dictus dominus Jacobus cum suis in villa Brugensi, loco Regis et de ejus mandato qui nichil sciebat de ordinata proditione, et ipsum receperunt satis gratiose fingentes suam maliciam, venitque inter alios obviam dicto Jacobo Johannes Breidel antedictus, dixitque ei Dominus Jacobus quasi Hyronice; Johannes Breidel, sunt bona vina de domo de Male? Qui respondit astute: Ego et socii mei satis bibimus de eisdem, acceperuntque dominus Jacobus et sui hospitia per villam disposim prout melius potuerunt. Vespere autem facto, cenantibus illis qui cum domino Jacobo venerant et post cenam, nocte veniente omnes de villa privatim ierunt se armare sicut fuerat prolocutum. Dominus autem Jacobus a quibusdam secrete fuit premunitus, et hoc non fuit ausus aliis intimare, et cum paucis summo mane quiescit, iterfugium, et quomodo posset evadere, et fugiens cum magno labore et dolore et confusione exivit de villa, et interim ipsum in suo hospitio quiescerunt, eum pre ceteris occidere cupientes, qui videntes ejus

fugam iverunt p̄ hospitia hac et illac, et omnes qui dicere verba ordinata nesciebant truncabantur et cedebantur. Hospites autem in suis hospitijis truncabant et trucidabant illos q̄s receperant, multi autem hospites et alii in suis hospitijis qui de sanguine bono erant compatiiebantur illis qui in domibus eōr erant et misericordia moti in locis secretis reponebant et abscondebant, ex qua re plurimi sic salvati mortem evaserūt. Plures autem suis hospitib̄ et illis qui eos capiebāt se obligaverunt et reddiderunt, et per suos amicos missis obligationib̄ fuerunt liberati et sic possunt perpēdere tempore futuro audituri quam ingens et magna fuit ista proditio, quia multi nobiles et famosi viri et etiam alii ibidem occisi s̄, et est cōmunis opinio et multi sunt affirmantes qđ sanguis Domini qui in dicta villa habetur qui qualibet sexta feria solebat currere, ab illa die non est visus currere nec currit, et est intentio p̄lor quod predicta proditio causa fuit.

Anno millō trecentesimo secundo, facta proditioē ante dicta; Domīnus Jacob̄s de sancto Paulo factum domino Regi et suo consilio nūtiarūt qui corde anxio mortuos luxerunt et super eos doluerūt. Rex autem misit pro parib̄ et baronib̄ Franchie, et ad certam diem cum Rege et suo consilio convenerunt et deliberatione habita diligenti ad tantam prodicionem vindicandam fuit negotium cōmissum nobili viro domino Roberto, comiti Attrebatensi tamquam capiti, et pro persona dñi Regis representanda et fuit a Rege factum edictum generale precipiendo quod omnes dicto comiti obedirent. Robertus autem Comes p̄dictus qui erat famosus in armis, collecto ingenti

exercitu maxiē Baronū et nobilium , et ignobilibus et
 Coṃuniis aciē satis grandem, deliberavit intrare in
 Flandriam per Curtracum et venit cū sua acie, et
 ductus est ante Curtracum citra fluvii de Liza. Vene-
 runt autē illi de Brugis, et patria circūquaq̃ usq̃ ad
 mare cum illis de Curtraco nec erant cum eis Ypren-
 ses neq̃ Gandenses , et Comes vastavit patriam circa
 Curtracum, et cōbussit villas citra et suburbana de
 Curtraco et fecit multos insultus. Tandem undecima
 die julii in feria quarta, et in die translationis beati
 Benedicti, dictus comes fecit proclamari quod totus
 exercitus in campo ante monasterium de Groninghes-
 se adunaret, quod ita fē̃m fuit , et ibi fuerunt acies
 ē scale ordinate. Exieruntq̃ Flandrenses qui in Cur-
 traco erant de villa, et terga vertentes ville fecerunt
 de ea quasi murum et facies tenebant versus suos
 inimicos; et se ibidem ordinaverunt, et erant omnes
 pedites et nulli equitantes, et pauci aut paucissimi
 respectu aliorum. Tunc Comes precepit quod gentes
 sue appropinquarent, factumq̃ est ita. Et sic cepēr̃t
 Flandrenses superare et esse quasi sub puncto habendi
 victoriam. Comes autem hoc cognito et nolens pedi-
 tibi victoriam et honorem attribui: cōmovit et con-
 citavit scalas equitantiū; et fregit intrando scalas suor̃
 peditum nesciens fossatos esse ibi; et fortiter agrediens
 ceperunt Flandrenses pavere et timere et nescio quo
 occulto Dei iudicio acies Francõ tam nobilē ceperunt
 se invicem provocare, et ceperunt primi equites per
 fossatos cadere unus super alium et illi qui seque-
 bantur similiter. Flandrenses autem hoc videntes corda
 resumpserunt et viriliter atq̃ fortiter resisterunt, et sic
 p̃ elationem Comit̃ scale sue et alior̃ nobilium se et
 suos equos cadentes, ut p̃mittitur interemerunt et

pauci sunt a Flamingis interfecti. Videntes autem alii tam equites quam pedites de exercitu dicti Comitis quod suis et sibi bellare erat ut apparebat cōtrarium, et quod hora erat p̄ Flamingis, terga verterunt ē fugerunt maxima pars tam equitum quam peditum, et Flandrenses in suo statu se tenuerunt et prudenter se gerebant, et cedentes suos advsarios victoriam habuerunt. Fugientes autem in diversis locis se verterunt, pars una v̄sus villam Insulensem et p̄s alia versus Tornacum, et videbantur de turribus beate Marie Tornacensis et monasterii sancti Martini, et de turribus ville, venire fugientes per vias, per sepes, et per cāpos, cum tanta copia quod nullo modo esset credibile oībus qui non viderunt, et dimissis tentoriis et sarcinis omnia sua pro majori parte dimiserunt, et in pluribus locis a Curtraco usque ad exitum ville de Dotignies plures fuerunt spoliati et occisi, et in vespere et in crastino Flamingi tota die circūeuntes campum de Groninghes quos reperiebāt non mortuos occidebant, et in campo in tentoriis et sarchinis armaturas, jocalia ē spolia lucrati sunt quo plurimū sunt ditati. Gubernatores autem civitatis Tornacensis videntes tot venientes, et causa fuge nesciētes, et timentes proditiones, habito consilio portas civitatis clausas tenuerunt ē seřatas, adeo quod comes sancti Pauli, qui erat de fugientib̄s intrare non valuit, et in monasterio sēti Nicolai de pratis fuit hospitāt̄s. Et in suburbiis circa civitatem et in villis forensib̄s tanta multitudo fuit equitum et peditum qui tantam famem patiebantur quod videre fuit horribile et qui potuerunt habere panes extra villam pro panibus dabant suas armaturas, et de civitate tota nocte et in crastino illi qui intraverant in tantū dubitabant quod plures

māducare non poterant extriti pre timore. Istud aut factum mirabile atq̃ lamentabile ubi nobiliores de regno Franchie et multis aliis partib̃ ceciderunt, p̃venit ad noticiam domini summi Pontificis in tantū quod infra septem dies super hoc dicitur litteras habuisse. Et erat tunc temp̃is in curia quidam valens homo procurator comitis Flandrie et domini Pape' Capellanus vocatus Mikael as Clokettes, quem dom̃s Papa receptis litteris de f̃s fecit vocari quasi media nocte, et sibi ostendi litteras sibi missas, et per illum scivi ita esse, quia Dñs Papa affectū habebat ad Flandrenses. Quantus igitur luctus q̃ntus dolor fuit in Franchia lōgissimum esset enarrare.

De nobilibus qui ibi ceciderunt tunc temp̃is aliq̃s redegei in scriptis. Videlicet quod ibidem mortui sunt primo Robertus comes Attrebatensis dux et princeps exercitus. Comes de Eu ī Normannia, comes Danbemarle, comes Succioneensis, comes de Dāmartin, comes de Roussi, comes de Venitia, Johannes primogenitus comitis Hannonie, Jacob̃s de sancto Paulo, dominus de Neella conestabellarius Frācie, et Guido frater ejus Mariscalcus, dominus Johannes de Vreson castellanus Tornaō, et tanti nobiles viri et potentes milites et armigeri et alie persone famosissime de quib̃ non potest esse certus numerus et quod longissimū esset scribere aut enarrare, et ibi dicebatur flos Franchie cecidisse, et in speciali recolo de plurib̃ qui ibidem mortui sunt, videliēt Godefridus frater Ducis Brabantie, dominus de Fienes, Egidius Dantoigne, Mikael de Haernes, dom̃s de Falein, dñs Daspremont, dñs Henricus de Ligni, dñs de Bādresen, dñs de Wesemaille, dom̃s Radulphus de

Trièves , Castellanus Insulensis , domiñs Balduinus Daubecicourt. Quom̃ anime et omniũ alioĩ qui in conflictu ceciderunt in pace requiescant.

Anno illo post victoriam habitam juxta Cortracũ a Flamingis, Flandrenses se coadunaverunt, et quia comes Guido, Robertus et Guillerms filii ejus et milites sup̃ius nominati erant in prisionib̃; et Philippus filius comitis erat absēs omnes concorditer assumpserunt duces et superiores, Dominũ Johannem Namurcensẽ et Guidonem fratrem ejus filios dicti comitis Guidonis. Qui collecto Flandrensi exercitu venerunt versus villam de Insulis et eam circumq̃q̃ obsederunt, dictaq̃ villa se eis reddidit dimissa obedientia quam Regi promiserant, et sic illi de Duaco, de Bethunia et tota patria Regi antea acquisita se eisdem reddiderunt. Rex autem habito consilio misit et congregavit exercitum grandẽ nimis et venit apud Attrebatũ in die decollationis beati Johannis Baptiste et inde venit apud Vitriacum cum suo exercitu. Dcĩ autem Johannes et Guido fratres cum Flandrensib̃ venerunt ex adverso contra eum, et ibi steterunt per dies aliquos. Rex autem Anglie habens sororẽ regis Franchie in Reginam, fovebat tñ partem Comitis Flandrie et Flamingoĩ, et dolebat de exercib̃ congregatis. Quadam autem nocte jacens cum regina finxit se dolere et quasi iratum; regina autem petenti causam quare, sic dicitur respondisse: soror doleo q̃ frater vester proditus est et vendit̃, ita quod Flandrenses eum sine bello capient, et hoc dico vob̃ in secreto. Regina autem cogitans tota nocte summo mane surrexit et confecit litteras mittens domino regi Franchie suo fratri intimans ei verba que dñs rex maritus suus

CHRON.

16.

sibi dixerat, credens ea esse vera. Sed rex Anglie hoc fecerat ad flamingos liberandos quia male poterant regi et exercitui ejus resistere. Rex autē Frāchie receptis litteris sue sororis et visis causis que in eis continebantur, cum festinatione magna ordinavit de suo recessu, et recessit die sabbati ante festum Remigii, et totus exercitus videntibz Flamīngis depositis tentoriis cum suo harnegio dominū regem est secutus. Et erant inter duas acies fossati de Boulainriū, et ppter hoc Flandrenses aciē regis non sunt prosecuti, et de recessu regis ultra modum sunt gavisī. De quo facto Flandrēses ultra modū corda resumpserunt et multum sunt elati veneruntq̄ dimissis fossatis de Boulainriū vastando patriam usq̄ ad villam sancti Amandi, dictāq̄ villam totaliter cōbusserunt in die beati Remigii monasterio solum reservato, depopulato tamen. Deinde venerunt versus Tornacum cremando villas campestrēs, et apparuerunt et visī sunt ab illis de Tornaco in monte citra Warnaviā p̄ scalas ordinati et sicut parati ad bellandū, appropinquaverūtq̄ civitati septima die post festum Remigii, et fixerunt sua tentoria satis propē, et omnia suburbia civitatis citra Scaldam cremaverunt, villasq̄ campestrēs circumquaq̄, combusteq̄ fuerunt illa die; Curtis de Warnavia non totaliter, et quatuor molendina apud Ries totaliter, Curtis de Dulciopetra, Curtis de Longasalice et molendinū ad ventum, Curtis de Taintegies, Curtis due Desplechin, curtis de Templovio, curtis de Camfaing, Curtis de Froyania; domus de Mayra, unum molendinū superius et unū inferius, molendinū sancti Martini ad ventū prope Tornacum, domus et edificia sup̄ vadum au Loskeguel; remanseruntq̄ Flandrenses illa nocte, ē quia provisiones nō habebant, et fames eos capiebat, in crastino

versus Curtracum recesserunt, et in eundo Curtēs s̄ci Martini ap̄d Taintegnies et Wanenpret combusserunt; et sic nō remanserunt monasterio n̄ro sancti Martini nisi sola Curtis de Evregnies cum molendino, et terre longo temp̄e inculte remanserunt donec in dictis Curtibz fuit pro posse reedificatum; iveruntq̄ Insulenses ē illi de Duaco versus suas villas. Factū superius de rege et Regina Anglie nō affirmo, sed tunc temporis super hoc erat cōmunis relatio et audiui affirmare a pluribz fide dignis.

Anno illo supradicto in valle Castletensi, dominus de sancto Venantio die jovis in cena D̄ni invasit Flandrenses ibidem coadunatos, et cecis multis de eisdem habuit victoriam.

Anno millō trecentesimo tertio, erat in Tornaco domin̄s Mikael de Lignea et plures armature nobiliū, et habito consilio iverunt quarta die junii feria tertia ante festum Barnabe versus pontē de Rosne, quem custodiebant Flamingi de Aldenardo, et ceperunt pontem atq̄ transierunt, et cecis pluribz et spoliatis, aliquos captivos secū reduxerunt.

Anno eodem domin̄s de Chastelon Conestabellarius Franchie habuit conflictū cū Flamingis ad pontem de Arka prope s̄cū Odomarum, et fuit ibi tanta occisio personarū ex utraq̄ p̄te quod fluvius ibi currens dicitur rubricasse; et fuit rubeus p̄ aliquod spacium de cruore occisorum.

Eodem anno Johantes de Lalaing armiger fuit institutus custos et Castellanus in castro de Dossemer acceptūq̄ secū consocios, et sepe illos de p̄tē Flamingorū

impugnabat, acciditq̃ una die quod coadunatis Flamingis plurib̃s, dictus Johānes nesciens ibi tantos esse, dimissa custodia exivit cū suis incaute, et adversarii eos invadentes, dictum Johānem ē plures de suis occiderunt, aliis in fugam versis, et qui potuerunt se servaverunt.

Anno eodem millō CCC° tcio, Flandrenses Flamingātes et illi de Insulis, de Duaco et de Castellaniis inierunt cōsiliū ad invicem quod civitatem Tornacensem obsiderēt, et ceperunt et concordaverūt ducem eorū et superiorem Dñm Guillermū de Julers, de geñe comitis Flandrie, paratisq̃ tentoriis et necessariis venerunt et fixerunt tentoria apud Helchin feria quinta ante festum bñi Laurentii, ē die jovis post venerunt versus Tornacū, et fixerunt tētoria sua incipientes à fluvio Scalde ante portas de Burdello et de Fontana et sup̃ rivum de Mayra, circumdātes civitatem tentoriis usq̃ ad fluvium Scalde superius contra portas de Valenchiennes et fratrum minoř et super fluvium de Ries, et tentoria dñi Guilli de Julers erant contra portam sancti Martini, et Insulenses contra portam de Vineā, fueruntq̃ levata ingenia in civitate, et etiam extra in acie in diversis locis, et fecerunt plures insultus de ingeniis, et ad portas veniendo in tantū quod in pluribus insultibus manu ad manum pugnaverunt cives et adversarii. Erant autem in civitate cum habitatorib̃ ex parte Dñi Regis Foncardus de Mierle ē alii famosi nobiles, Dñs Mikael de Lignea, Tambons Lūbardus, Pietrisos, et multi milites et armigeri qui cū civib̃s et habitatorib̃ fidelē audacter et amicabiliter se gesserunt. Ultra autem fluviū scalde fuit toto t̃pre sedis aditus apertus et erant ad portas

custodes, et erant tota die apte exuntib̄ et intrantib̄, et in nocte serrabantur, portabanturq̄ oīa venalia et necessaria civitati de Hannonia et de aliis patriis, ibantq̄ et redibant secure mercatores et mercature, et tota cōmunia toto illo tempore bene lucrabatur. Fueruntq̄ Flandrenses in dicta sede per spacium decem et novem dierum, et videntes quod nichil proficerent recessum suū ordinauerunt. In una autem dominica fecerunt unū pontem sup̄ fluvium Scalde retro abbatiam Monialium de Pratis, et trāsierunt magna pars et in diversis locis plures domos combusserunt multos spoliantes. Et in illa die fuit combusta Curtis s̄ci Martini a Costentaing cum molendiō sup̄ rivū Melle, et dom̄s de Rumegnies, fueruntq̄ in domo de Torielles sed nichil ibi invenerunt et eidem pepercerunt procurante preposito dicto De le Courbe Ballivo de Aldenardo, ē reversi sunt per dictum pontem ad exercitū, et recesserunt in crastino festi Nativitatis beate Virginis deponentes sua tentoria, et logias quas fecerant comburentes.

Anno eodem post recessū Flamingōr venit ad noticiam aliquōr de cōmunia quod comes Flandrie tempē transacto venerat pluries in domo dñi de Wes p̄pe Tornacum, qui erat de genere comitis, et erat etiam cū Flamingis. Licentia obtenta a Gubernatorib̄ ville magna p̄s cōmunie virō ac muliē duce eō Gosuino de Anthonio qui erat rex Ribaldō institutus, iverunt ad dictam domū, et quia Flandrenses eam reservaverant et eidem pēperant, castrum et domos totaliter cōbusserunt, garbas et alia q̄ invenerunt unusquisq̄ prout poterant reportando.

Anno illo in hyeme fuit tantum gelu ubiq̄ quod

audiui a multis in Hollandia mare fuisse captum de gelu in longitudine septem leuca, et quod erant homines et bestie supra mare et supra gelu maris euntes.

Et in illo anno fuerunt Flandrenses in Hollandia, et vicesima prima die mensis marchii habuerunt conflictum, et obtinuerunt Flandrenses victoriam, et ceperunt fratrem Johannis comitis Haŋonie qui erat episcopus de Trajecto inferiori cum pluribus aliis nobilibus.

Anno millesimo trecentesimo quarto nona die Augusti videlicet in die dominica venit Philippus rex Franchie, dictus rex pulcher et crassus a Franchia per comitatum Haŋonie et transivit major pars exercitus per unum pontem factum extra muros versus fratres minores, et rex venit per civitatem et transivit cum sua acie per pontem sancti Brictii, et post eum Karolus comes de Valois cum una acie, et tercius comes de Evreus frater eorum cum sua acie, post eum Conestabularius cum sua acie. Quinta acies fuerunt transmontani et illi de Venetia, et intravit rex ecclesiam beate Marie et salutavit eam, et tunc exierunt omnes per portam sancti Martini et iverunt versus montem de Pabula, et ibi defixerunt tentoria, et venerunt Flandrenses ex adverso cum illis de Insulis et de Duaco, et sic paucis diebus transactis fuit ibi conflictus magnus et bellum forte nimis, et fuit periculum magnum pro rege et exercitu ejus, quia nescio quo occulto consilio Flandrenses sperabant ad manus regem capere aut occidere, et fuerunt occisi illi qui erant ad frenum ejus, sed rex vultu verso contra inimicos audacter manu propria pugnabat cum paucis. Quo audito fugientes ad ipsum reversi sunt et coadunati inimi-

cos invaserunt et obtinuit rex victoriam, et ceciderunt de parte Flandrensium et mortui sunt maxima multitudo, et plures famosi de Insula. Fuitq̃ dictum bellum die martis p̃t festum assumptionis virginis gloriose.

Post predictam igitur victoriam rex ivit versus Insulam ut eam obsideret, et tunc Johannes comes Namurcensis filius comitis Flandreñ congregavit maximam multitudinem Flamingor̃ circa pontem de Marka, et fecit tentoria de pannis diversor̃ colorū, que tentoria rex videns cū suo exercitū multum miratus est interrogans quid hoc esset. Tandem dictus comes Namurcensis tenuit p̃lamētum cum rege, et post cum Flamingis, et caute procedēs procuravit quandā concordiam quam fecit redigere in scripto, et posuit scriptū in parva cistula firmata, et clausa caudas pendentes foris; et sic fecit quod rex et barones sui apposuerunt sua sigilla, et comes Flandrie cum suis baronib̃ et villis sua sigilla apposuerūt. Et accidit quod magister Gerardus de Frelin portās sigillum comitis Flandrie, venit ad eum interrogās si sciret quid in scripto contineretur; qui respondit quod ñ, cui Gerardus suum sigillum reddidit affirmans quod nūquam id quod non viderat sigillaret. Id comes motu p̃prio sigillavit, et sic ambe acies ad partes suas reverserunt, et hoc fecit comes Namurcensis prudenter volens periculum imminens evitare. Post aliquantulum t̃pris rex petiit a Flamingis sibi factas adimpleri, s̃d Flandrenses dicentes se deceptos facere noluerunt, et ex hoc reincepit nova guerra. Veneruntq̃ Flandrenses villā Insulensem obsidere, et rex misit in dicta villa gētes diversarum nationum et in vicinis locis ad resistendum inimicis.

Anno millō trecentesimo septimo, dñs papa Clemēs quintus, ex parte regis Franchie et sui consilii informatus ordinem Templariorum condempnavit et bona eoꝝ hospitalariis applicavit, et tercia decima die mensis octobris rex Franchie saisivit et levare fecit omnia bona templarioꝝ mobilia, et eos omnes capere fecit, et in anno M° CCC° nono, decima die mensis mai, fuerunt cōbusti Parisius in foro porcoꝝ quinquaginta sex Templarii, et post in villa Silvanectensi novem, secunda die julii.

Anno eodem M° CCC° septimo, in villa beate Marie de Bolonia venit rex Anglie, et rex Franchie adduxit ibidem sororem suam et fuit factum matrimonium de dicto rege Anglie et de dicta sorore regis Franchie in festo Purificationis beate Virginis.

Anno M° trecentesimo undecimo venit in monasterio sēi Martini dñs Karolus frater regis Franchie et comes de Valois missus a dño rege, venit etiam pomposissime dñs Ingelrandi de Maregni missus etiam a dicto rege loco ejus, et tanquam rex habens omnimodā potestatem ab eodem, iveruntq̃ contra eum Gubernatores civitatis Tornacensis, et habebat sicuꝝ rex servientes ad Mackam, et armigeros coram se cum majōri comitiva quam Karolus frater regis et redditi sunt ei exules et banniti sicut solet fieri pro rege, et descendit in chastro in Bruleo, veniebatq̃ per totam civitatem cotidie eques, et cum multis equitaturis. Venerūt etiam cum eis epi de Cameraco et de Attrebato et multa consilia habuerunt, venit etiam Robertus comes Flandrie cum suo consilio et scabini villarum et consilium Flandrie, et fuit inter eos grande

grande parlamentum super guerris, remansitque dictus dominus Karolus circiter per unum mensem.

Anno eodem, nobilis homo Henricus comes de Luscenbouch fuit electus rex Alemannie et fuit coronatus in die Epiphanie Dñi, et a domino papa postea confirmatus, et propt̄ ejus probitatem consensit domiñs papa quod esset imperator. Assumptis autem necessariis et comitiva proposuit ire Romam. Ytalici vero, per Lombardiam, Toskaniam et Romaniam fuerunt ei contrarii, et habuit plures insult̄s et magna bella in diversis locis, et maxime contra regem Robertum de Cicillia. Tandem venit Romam et fuit receptus et regnavit imperator honorifice ē prudenter usq̄ ad annū tertium decimum. Habebat autē unū confessorē de ordine fratrum predicator̄ de quo multum confidebat; dict̄s autem confessor deceptus ut dicitur auro et argento et promissionib̄ accepit consilium in seipso venenū miscuere, et de morte imp̄atoris cepit cogitare. Accidit autem quod in die assumptionis beate Virginis dict̄s imperator qui erat xp̄ianissimus fidelis atq̄ religiosus confessionem suam fecit dicto suo confessori proponēs cōmunicari et recipere corp̄s Domini n̄ri Jhū Xpi. Dictus ā Fr̄ pessime voluntatis sicut Judas proditor Jhū Xpi ordinaverat maliciose suum factum et quasi celebrans illa die, venenū miscuit cum vino recipiendo post receptionem, et sic imperator credens recipere corpus Dñicum, proditor tradidit sibi bibere dictam mixturam venenatam, et paulo post cepit sentire imperator mortem vicinam, et unus clericus qui bibit residuum credens bibere bonū vinum crepuit medius ut refertur. Et familiares dñi imperatoris de consilio phisicor̄ per pedes eum suspendere volue-

CHRON.

17.

runt ut antequam venenū operaretur p̄ viam ē p̄ oā ubi intraverat exire valeret, qui dicitur respondisse: mori se malle quam de tanto sacramento sumpto fieret aliquid contra ordinationē ecclesię, et sic in brevi commendans se Deo ac beate Virgini, et omnibz sanctis ordinationibz suis factis, vitam finivit. Moriens tanq̄ verus xp̄ianus precipiens suis oībz volentibz capere ultionē de dicto fratre Jacobita malo proditore, ut sibi nichil mali facerent, quia mortem suam eidem condonabat propt̄ Deum atq̄ indulgebat pro remissione suorū peccatorum.

Anno etiam M^o trecentesimo undecimo, Ludoviēs primogenitus Roberti comitis Flandrie, homo male moriginatus et plurimū luxuriōs, plurima reprehensibilia faciēs in diversis locis etiam contr̄ suum patrem conspirando fuit apud dñm regem accusats. Rex autem per servientes suos fecit eum poni in custodia et prisione in loco vocato le Fôtaine bliant, ad ea que sibi obijcerentur responsurum et sb tali conditione quod si exiret tanquam reus puniretur et esset sibi imposita approbata. Ludovicus autem fracta ē dimissa prisione venit in Flandriam in tribz villis et aliis locis omnibz petens et requirēs a consiliariis villaf ut sibi cōsiliū et auxilium ferrent cōtra suū patrem imponens ei quod ipsum accusaverat ap̄d regem, paucos tamen invēit qui cum eo vellent esse, nec fovere ejus partem, nisi aliqui banniti de dicta patria et expulsi.

Anno millō CCC^o tercio decimo, tres filii domini Philippi regis crassi, videlicet Ludovicus primogenitus ex Navarre, Philippus secundus comes Pictavensis, et Karolus comes de le Marche, et alii plures nq̄

biles cum eisdem in die Penthecostes fuerunt milites facti et ordinati.

In illo anno apud Louveng in feria secunda et in crastino q̄ fuit p̄ma dies maij fuerunt circiter ducenti armigeri ad Torneandum; et ibi fuit festum grāde et etiam Farisius pro novis militibus.

Anno eodem undecima die marchii , magister templariorum fuit combustus Parisius.

Anno eodem M° CCC° quarto decimo vicesima die augusti archieps Remensis ē abbas sc̄i Dionisii in Francia venerunt in civitatē cum bullis et in exitū ecclesie beate Marie versus dōmū ep̄i, populo ibidem congregato fuit lecta lata ē publicata sententiā sup̄ Flandrēses et patriam. Illo tēpore venerunt Flamingi ante villam de Tornaco et iverūt versus villam de Insulis et eam obsederunt. Dñs autem Karolus frater regis et dñs Ingelrañs de Maregni erant in Tornaco et rex Navarre erat in villa de Orchies. Et quarta die p̄t latam sententiā venit domiñs Johannes comes Namurcensis in monasterio Monialium prope Tornacum, et ibi ivit Ingelrannus cum eo tenere parlamentum, et tantū fuit ibi prolocutū de treugis et de pace quod Flandrenses a sede recesserunt et domiñs Karolus filius regis et Ingelrannus qui erant in Tornaco iverunt apud Orchies et ibi coram rege Navarre fuit recessus omniū concordatus quinta die septembris.

Eodem anno in die beate Katherine dñs Ludovicus frat̄ ducis Bavarie electus ab electoribus fuit in regem Alemaniē apud Ays coronatus,

Eodem anno quidam frater de ordine predicatorū confessor regis Franchie in die animarum casu cecidit de equo suo et confestim mortuus est, de quo fco murmur multus fuit in hospitio regis et in pplo.

Anno millō trecentesimo quarto decimo Philippus rex Franchie ē Navarre crassus, ē pater trium fratrum qui post eū regnaverunt transactis octo diebā post mortem dicti fratris cecidit sup̄ pontē scē Maxentie ē lesus fuit in una crura, et fuit apud Pisciacum deportatus jacēs ibi, et in nocte scī Andree decessit ē Deo animā reddidit, et post fuit portatus apud sc̄m Dyonisiū, et ibidem feria tertia āte festum beati Nicholai hūit ut decuit suam sepulturā.

Et eodem anno mortua ē regina Navarre et uxor dicti Ludovici.

Anno millō trecentesiō quinto décimo, mortuo dno Philippo crasso rege Frāchie et Navarre Ludovicus filius ejus primogenitus successor ejus fuit. Qui quidem assumpto regno de cōsilio dñi Karoli comitis de Valois patrui sui se gubernabat, et fiebant in regno oīa per eundem. Ingelranūs autē de Maragni tpre Philippī regis crassi omnia negotia regni disponebat et nichil fiebat sine eo quia grāciam regis pre cunctis habebat in tantum quod palatium novū fecit construī et fortuna eā levavit quod nō fuit visus similis illi in regno. Dictus autē dñs Karolus de pompis et de factis dicti Ingelrāni recordatus, et quomodo se gesserat in Romana curia in toto regno, et quos volebat promovebat et qualiter suos p̄moverat. Et de gestu ejus in Flandria in Tornaco quomodo pluries in plurib̄ locis tanquā rex veniebat regem Ludovicū

sup̄ hiis informavit, et multum movit cōstā vtrū,
et cepit expelli a curia regis, et a suo consilio. Tandem
fuit facta inq̄sta fortis et ingens sup̄ eū, et in-
questa rēportata ipso non vocato, non confesso, n̄
convicto fuit ad mortē judicatus. Accidit autē quod
ipso judicato, tanta convēit populi multitudo quod
non erat visum antea, quia quāto status altior tantō
casus gravior. Fuitq̄ suspensus Parisius in patibulo
apud Mōfaucon: multusq̄ murmur fuit in p̄plo de
ipso toto illo āno. Dies autē mortis ejus fuit anno
p̄dicto in vigilia assentionis domini Jhū Xpi, videlicet
ultima die aprilis.

Et post in anno p̄dicto vicesima prima die mensis
junii fuerunt combuste uxor dicti Ingelrauni, ejus soror
et una alia mulier Parisius in īsula retro palatium,

Eodem anno dom̄ns rex Ludovicus, mortua regina
Navarre uxore sua, misit in Hyspaniam, et adducta
fuit ei filia regis vocata Clementia, quā desponsavit
vicesima die junii et sacratus fuit cum Regina tertia
die augusti.

Anno eodē venerunt dictus rex et regina v̄sus
Atrebatum et intraverunt in civitatem vicesima p̄ma
die mensis augusti in die jovis et ivit rex versus villam
de Insula et in eam intravit secunda die septembris,
et secutus est eum exercitus magnus nimis, et habebat
dictus rex maximam voluntatē ut dicebatur patriam
Flandrie subjugandi, et de factis et inobedientis
preteritis, et de proditiōne Bragensi corrigendi ē
vindictā si posset capiendū, et coadunavit exercitum
circa Bondues et cepit appropinquare ville Curtracēsi
Flamingis cōparentib̄ ex adverso, et coadunaverunt

se in villa Curtracēsi contra eum et dicebat̃ quod nūquam rex Franchie habuerat tam grandem ē nobilem exercitum, et erat ipse homo quam plurimū animosus. Toto autē illo tempore fuit tanta pluvie inundatio die ac nocte quod nō videntes ullo mō possent credere nec ab antiquis fuit visum ut dicebant. Et dolorem ac penuriam ultra modū totus exercitus passus fuit quia ī tota illa patria usq̃ ad Curtracum ubi exercitus erat quando temp̃s est pluviale talis est conditionis et in hyemē etiam quod extra domos ibi nullus potest durare. Et sic fuit tali necessitate compulsus quod de suo proposito est frustratus et non potuit adimplere quod volebat, et sic cum dolore cordis maximo et anxius consilio habito licētiavit suum exercitum, et combusserunt sua tentoria et logias recedendo prout potuerunt. Magna autē cōpia exercitus cum magno labore equites et pedites venerunt vsus Tornacum. Gubernatores autem civitatis et alii cives recolentes de comite Attrebatensi ē de eventu ante Curtracū vers̃ Groniges, clausurunt et reseraverunt portas, quia quā plures intraverant et nesciebant rei geste veritatē. Et circa horam vesp̃arum quidam de servientib̃s regis venerunt nūtiare quod rex veniebat, et semp̃ pluebat in maxima quantitate. Venitq̃ rex et intravit in civitatem, et pervenit in monasterium sc̃i Martini ibidē moraturus in exaltatione sc̃e Crucis, venitq̃ contra eum uñs Monachus, qui duxit eum in loco ubi debebat hospitari; et multum fameq̃ pressus indigebat de cibo et potu et stetit in monasterio per dies quatuor. Aperteq̃ sunt post ingressum regis porte civitatis intrare volentib̃s usq̃ ad vesp̃am; et intravit tanta multitudo gentiū armatõr ē equitū, quod pene omnes domus civitatis magne ē parve et eccl̃iē pro-

chiales erant, plene gentibus et bestiis, et ville forenses circumquaq̃, remansitq̃ pp̃ls multus extra portas Flandrenses autem et illi qui erant de Curtraco et extra, videntes recessum regis et exercitus ejus, exierunt et venerunt in locū ubi erant tentoria, et spolia infinita habuerunt, et quam plurimū sunt lucrati, quia propt̃ discrimina viaꝝ multa que portare nō potuerant dimiserunt rexq̃ consilio habito reversus est Parisius.

Anno eodem venit Gaucherus dñs de Chastelon et Conestabellarius Franchie post recessum dicti regis et de ejus mandato feria quarta ante festum bī Martini cū magna copia nobiliū armatoꝝ, et in crastino ivit vsus Espire ubi erant multi Flamingi ē illi de patria congregati, et debellavit eos, cesisq̃ multis et captis, secum deduxit captivos in Tornacū, et plures misit in villam Insuleñ et recessit. Et post rediit in nocte beati Vincentii et ivit apud Helchin, et ibi cepit multos Flamingos et alios rebelles, et secum adduxit. Et in illa nocte tanta pruina ē densa fuit, quod nulla claritas appareret.

Eodem anno fuit magnus defectus vini in Franchia q̃ in Tornaco non bibebantur nisi vina sc̃i Johannis.

Anno etiam illo post recessum dicti regis Ludovici pro inundatione pluvie, et quia bona terre male recepta fuerunt, et in multis locis devastata, incepit karistia bladi et salis in tantum quod raseria salis vi libras vendebatur, et de die in diem karistia augebatur.

Anno millō trecentesimo sexto decimo circa diem

maji creverat penuria et karistia, et fuit in nro climate aer intemperatus et male ordinatus et raseria bladi vendebatur **xx f.** et raseria avene **xxvii f.** et raseria pisorum **xlvi f.** et vix pro pecunia poterant reperiri. Et cepit ppls in multis locis paf de pane comedere quia nō habebant. Et multi fabas, ordea, vecias ē grana quecūq habere poterant miscebant sicut poterant de hoc panem faciendo ē comedendo. Et propter intemperiem aeris et famem validam ceperūt corpora debilitari et infirmitates nasci; ex quo secuta est mortalitas talis ac tanta quod ab aliquo tunc vivere non fuerat visum aut auditum huius simile. Et testificor quod in Tornaco tam viri quam mulieres de potētib, de mediis et de mediocribus; senib, et juvenib, divib, et pauperib, tanta copia moriebatur cotidie quod aer erat quasi totus corruptus, et quod presbri prochiales sepe qua parte vñ nesciebant, et tanta copia pauperum mendicantiū in vicis moriebantur sup finis et ubiq quod p consiliarios civitatis fuit ordinatū et cōmissum certis psonis ut corpora pauperum sic morientium portarent circa scaldam in valle de vigneā, et aliis locis et ultra scaldam in loco vocato Folais ibiq eos sepelirent, et pro qualib psona habebant taxatum salarium.

Anno eodem Ludovicus rex Franchie et Navarre supradictus erat ad boscū de Vichaines **xxix^a** die maji et erant ibi plures milites juvenes. Et rex incepit ludere ad pylotam cum quibsdam de militib post dormitionem meridianam. Tempus autem erat callidū et tantum luderunt quod rex et alii milites sitim magnam habuerunt, et iverit rex et milites bibere, et bibebant quam plurimū calefacti sicut Normani

bibere consueverunt; et rex bibit ultra metas, de quo facto cepit infirmari, de qua infirmitate mortuus est ē in brevi. Decessit autem quarta die junii anno supradicto quāsi post mediam noctem in una die veneris et die dominica fuit corpus in ecclesia beate Marie Parisius transportatū, et ibi fuit missa solempnis celebrata et tunc fuit portatū corpus in ecclesia beati Dyonisii, et die lunæ in crastino fuit ibidē tumultus. Corpus autem fuit apertum, ut dicebatur, et cor ejus de uno lintheamine tersum. Unus autē canis lintheamen lambuit et statim mortuus est, et unū etiam famulus dicti regis comedit de esca de qua rex comederat, et statim mortuus est, et propt̄ hoc fuit mala suspicio sup̄ multos.

Ludovicus autem rex supradictus regnavit circiter annis tribus, qui generavit unū filium Johannem nominatum, qui Johannes pater vixit post mortem sui patris et mortuus est et sepultus in monasterio s̄ci Dyonisii cū suo patre.

Anno millō trecentesimo sexto decimo, obiit felicis recordationis Clemens pp̄ quintus. Hic em̄ dñs Clemēs papa fuit electus a dñis cardinalib⁹ et erat tēpore electionis de se facte archiep̄s Burdegalensis, fuitq̄ consecratus in civitate Lugdunensi, duxeruntq̄ eum p̄ frenū Philippus rex Franchie crassus, ē Karolus frater ejus comes de Valois. Venitq̄ Burdegallis quia prope fuit oriundus, et ibi fuit curia longo t̄p̄. Et postea venit et tenuit curiam suam in civitate Pictavensi promovitq̄ suos propinquos et Gascones ad cardinalitatē ad alias prelationes. Fuitq̄ regi Franchie et ejus voluntati, quā plurimū condescendens.

Anno supradicto post mortem dñi Clementis pape
CHRON.

supradicti fuit electus papa Johannes vicesim̄s secundus
 q̄ erat Avinioni ep̄c. Et post suā promotionem trans-
 tulit curiā Romanā Avenioni, et ibi stetit toto cursu
 vite sue.

Anno M° trecentesimo decimo nono venit a latere
 domini sūmi pontificis Domiñs Gaucelmus cardinalis
 ad recōsiliandum comitem Flandrie Robertum cum
 rege Franchie regis Ludovici successore. Venitq̄ in
 monasterio sc̄i Martini Tornaceñ, conveneruntq̄ dicti
 cardinalis et comes ī parochiali ecclesia sancti Leodega-
 rii et ibi habuerunt consilium invicem et parlamentū,
 et per Dei clementiā concordēs fuerunt, et tamquā
 filiis obedientie comes domino cardinali obedivit et do-
 mini sūmi Pontificis fecit volūtatem. Dñs autem car-
 dinalis mandavit personis ecclesiasticis et gubernatorib̄
 civitatis pacem et concordiam inter regem et comitem
 reformatā, de quo tota civitas gratias agens quā plu-
 rimū est gavisā. Revertente autem domiño cardinali
 omnia collegia et persone seculares quam plurime tam
 viri quam mulieres in ecclesia beate Marie convene-
 runt, iveruntq̄ sibi obviā cum nobili processione hono-
 rifice; gaudentes et letantes cum pulsatione omniū cam-
 panar̄ et convenit pene tota civitas gratias agens Deo.

Anno M° CCC° decimo septimo mortuo dicto infante
 Johanne qui supvixerat Ludovicum patrem suū, Phi-
 lippus patruus ejus successit in regnum Franchie solum
 annis circiter quinq̄ et obiit anno M° trecentesimo
 vicesiō primo, et in monasterio sc̄i Dionisii sepultus est.
 Hic enim pacifice et modeste regnavit filiamq̄ suam
 Ludovico juveni filio Ludovici comitis Nivernensis,
 qui erat primogenitus Roberti comitis Flandrie propt̄

pacem cū Flandrensibꝫ acquirendam in conjugium dedit tali conditione; quod prefato Roberto comite Flandrie mortuo, idem Ludovicus juvenis statim et imēdiate succederet et comitatum Flandrensem optineret, et sic fuit adheredatus.

Anno M^o trecentesimo vicesimo tercio, in die beati xpofori, illi de Brugis cum armis exierunt et iverunt versus Scusam, ubi erat Johannes comes Namurcensis, ad ipsam destruendā. Dictus autem comēs exiens obviam eis venit cum habitatoribꝫ ville ex adverso, fuitqꝫ inter dictas partes ingens bellum. Illi autē de Brugis prevaluerūt quia plures erant, et occisis pluribꝫ de ville Sculse et submersis, dictam villam combusserūt et ceperunt dictum comitē se viriliter et audacter defendentem, adduxeruntqꝫ eum Brugis gaudentes de victoria, et longo tempē in sua prisione tenuerunt. Tandem subtiliter, non valens alio modo evadere, fecte, ut dicitur per foramen unius latrine evasit et exivit.

Anno M^o trecentesimo vicesimo qnto Gandenses et illi de Aldenardo erant pro comite Flandrensi Ludovico, illi autē de Brugis et tota alia patria erant sibi contrarii. Fuitqꝫ super dictos Brugenses et vicinos eorū illos de Franco lata sententia in Tornaco.

Notandum quod vivente dno Roberto comite Flandrie qui habebat duos filios Ludovicū primogenitū ē Robertum fratrem ejus, dictus autem Ludovicus habuit Ludovicum filium et ejus sororē. Cōpositum fuit et concordatum per amicos et p̄ barones per pares per consiliū villarū et totius patrie cōsentiente etiam dicto Robto, Ludovicus juvenis filiū dicti Ludovici pri-

mogeniti comitis Nivercensis adheredatus fuit de toto Flandrie comitatu, et totum jus sibi acquisitū de voluntate Roberti avi sui ē Ludovici patris sui cōsentiente dicto Roberto ut dictum est.

Anno etiam M^o trecentesimo vicesimo quinto Ludovicus comes Flandrie juvenis, collecta magna copia nobilium armatorū et aliorū, venit in villam Curtracensē quia illi de Brugis contra eū rebellabant, et ne Brugēsa ultra pontem versus Brugis habitarent, fecit ibidem incendia et cremari domos. Ventus autem erat ingens et venit incendium citra pōtem et fluvium et tota villa fuit pene cremata ē combusta. Videntes autem illi de villa ad arma cucurrēt et multis cesis ē quasi innumeris comite Namurcense evadente, ceperunt comitē Ludovicum. Septem autem milites in p̄ochiali ecclesia beati Martini fugerunt, totaq̄ cōmunia ville vēit in atrio circa templū presente dicto Ludovico, dictis autem Ludovicus rogabat eos pro uno de septem qui fuerat ejus instructor, respōsum autem erat ei quod melius esset ut rogaret pro se ipso. Captis autem per vim dictis septem militibz truculenter eos occiderunt ē capita eōr truncaverūt. Quo facto, dētm̄ Ludovicū comitem suū Brugis duxerunt, ibiq̄ fuit p̄ longū tempus in forti prisione. Domiñs autem de Nivella letaliter vulneratus evasit, et venit versus Tornaēū in monasterio bī Martini ubi erat comes et comitissa Namurcensis, et ibidem mortuus est et sepultus.

Eodem anno illi de Gandavo et Aldenardo pro dicto comite habuerunt duos conflictus contra Brugenses et contra illos de Franco qui erant contrarii, et ceciderunt de Gandensibz circiter ducēti, et de Castellania et de Curtraco circiter quingēti.

Anno M^o trecentesimo vicesimo sexto, rex Franchie et rex Anglie contendebant pro Gasconia fueruntq̃ per regnum Franchie om̃s anglici capti et positi in prisionib̃, et saisita bona eōr. Cepitq̃ rex medietatē bonorum de divitib̃, et paup̃s fuerunt proclamati et banniti.

Anno M^o CCC^o vicesimo septimo, post partum Regine uxoris Karoli regis quia masculum nullum habebat, dictus dñs Philippus qui erat regens convocatis parib̃ Franchie baronib̃ principib̃ prelatis et consiliariis regni, tam clericis quam secularibus ostendit sibi regnū deberi tanquā propinquiore nullo autem contradicente sed q̃libet in hoc consentiente asūpsit sibi regnū, et omnib̃ necessariis preparatis venit Remis, et ibidem, ut moris est, fuit sacratus et inunctus solus cum maxima solempnitate et maxima copia principum, baronū ē prelatorū ē p̃pli infiniti sexus utriusq̃. Audivi autem ā p̃sonis autenticis quod consuetudo est in Franchia ab antiquo quod non debet esse in dicto regno nisi una regina inuncta, et quia regina Johanna conjunx dicti Karoli Regis defuncti adhuc erat vivens, regina uxor Philippi regis supradicti inuncta nō fuit eū eodem,

Anno M^o CCC^o vicesimo octavo Ludovicus comes Flandrie propt̃ rebellionem factam contra eum a suis gentib̃ Flandrensib̃ requisivit dñm Philippū regē supradictum ut sibi vellet ferre auxilium contra rebelles. Dictusq̃ rex habita deliberatione supplicationi ejus condescendens venit cum maxio exercitu in valle Castelensi fixitq̃ tentoria sub̃t mōtē, plurib̃ Flandrensib̃ coadunatis supra montē. Eratq̃ cum rege Guill̃s comes Hannonie cum suo exercitu. Miseruntq̃ gubernatores

civitatis Tornacenſi, ad requestam regis ducentos balistarios et quadringentos servientes cum gladiis et lanceis om̄s de una paratura, de tunichis rubeis cum castelleto argenteo, fueruntq̄ duces et gubernatores eor̄ principales dominus Gonterus de Calona et Egidius Moutons cum aliis sibi subjectis. Et missus fuit cum eis Johannes Musiau homo magne stature sed juvenis et erat quasi monstrū. Qui venientes coram rege fuerūt ab eo recepti gratiose et fixerunt tentoria juxta Hannonienses et propinquiores monti. Tandem in nocte beati Bartholomei Flandrenses qui erant supra montem, descendentes ordinati quasi circa horam nonę sine strepitu et quasi sub silentio pedites omnes cū intentione accedendi ad sarchinas regis et ipsum capiendi aut occidendi, et transierunt plura tentoria neminem occidentes aut concussientes, sed tacite ibant. Quos perceperunt primo Tornacenses et ceperunt bellare contra eos superveniente comite Hannonie cum exercitu suo in eorum auxilium. Pervenitq̄ clamor et tumultus usq̄ ad regem; et rex concitato exercitu cum festinatione venit ordinata, et invenit Tornacenses Hañonienses viriliter pugnantes contra Flamingos, fecitq̄ conflictum cū suis et optinuit illa die victoriam. Et ceciderunt ut dicitur de Flandrensibz circiter duodecim millia virorum multū autem de acie fugerunt sed redierunt. De Tornacensibz etiam fuerunt aliqui occisi et aliqui fugientes sed in vespe reversi sunt. Unde accidit quod duces eor̄ abstulerunt eis tunicas et etiam plures fuerunt de Tornaco banniti; et grandem fiduciam habebat rex in eisdem p̄cipiens ut se et sua tentoria vicissim custodirent. Et dicti gubernatores quotiens volebant cum rege loquebantur. Illo die veniebant Brugenses in auxilium suorum, sed audita victoria regis reversi

sunt Brugis. Rex autem levavit tentoria, et ivit ad unam leucam prope Ypris; veneruntq̃ gubernatores ville Yprensis in castris ad regem et concorditer villam cum clavibus sibi reddiderunt et tradiderunt, et rex habuit de villa plures viros in hostagio, quos misit Parisius: claves autē quas habuit tradidit duobus gubernatorib̃ gentis Tornacensis, qui accipientes intraverunt villam cū suis donec rex sup̃venit. Interim venerunt Brugenses, reddiderunt regi villam Brugensem tradentes sibi claves, et habuit plures viros in hostagio quos misit Parisius. Quib̃ peractis rex tradidit comiti totam patriam p̃ se lucrata ut apparet, et erant Gandenses tunc temporis p̃tē comitis foventes. Rex aut̃ licentiatō exercitu ivit Parisius obtenta victoria, ubi cum gaudio est recep̃, comes autem remansit in Flandria et habito cōsilio fecit plures mori, ad cupiditate ductus bona eor̃ affectabat. Multaq̃ evenerunt tunc temp̃is que longissima essent enarrare.

Eodem anno unus presbiter in villa Yprensi curatus sancti Mikaelis cōvocavit magnam copiam textentium et cōmunie septima die septembris, et coram eis dixit et predicavit quod male fecerant quod se et villam Philippo regi reddiderant, et in tantū commovit eos quod villa fuit in magno periculo, quia cōsiliarii et potentiores, et cōmunia textentes et alii operarii, diversa inter se sentiebant et dicebant. Pervenit autem ad regem clamor sup̃ cōmotione facta a dicto p̃bitō, qui precepit ut caperetur et sibi adduceretur ad eum suo ordinario reddendum, et secundū quod fecit puniendū et misit velocit̃r precipiendo ut capiretur ubicunq̃ inveniretur sive in domo aut castro: et si haberi non posset quod locus ubi inventus esset crema-

retur ē ipse et qui cum eo essent. Tādem repertus in quadam domo in villa Yprensi, et ibi cum novem aliis, qui cum eo erant, fuit combustus et domus tota.

Ab anno M^o. CCC^o vicesimo octavo et post, Ludovic^{us} comes Flandrie post victoriam habitam a domino rege Franchie Philippo in valle Casletensi, dictus comes patriam Flandrie gubernavit. Habuit tam consiliarios de Burgondia et alios qui non erant de natione Flandrensi quorū consilio utebatur, et p̄tractabat suos subditos satis dure, sup̄ quo tota patria cepit murmurare. Et hoc fuit causa cōmotionum et rebellionū contra dictum comitem que postea evenerunt.

Anno dñi M^o CCC^o vicesimo nono circa festum Penthecostes fuit facta cōvocatio Ambianis prelatorū baronū et principum Franchie p̄sentib^{us} ibidem Philippo rege Franchie et Eduardo rege Anglie in quorū omniū presentia, predictus Eduardus fecit homagium et fidelitatem promisit dicto dño Philippo regi Franchie tanquam vero ē legitimo dño suo. Prius tamen habuit deliberationem diligentem et consilium cū suis baronib^{us} et prelatis in regno Anglie quia juvenis erat, et voluit dictus rex Franchie quod per eorū consilium fieret, et de eorum consilio et voluntate fecit sibi homagium ut supra dictum est.

Anno M^o CCC^o tricesimo, quarta decima die juliⁱ circa horā completorii fuit eclipsis solis.

Anno M^o CCC^o tricesimo secundo, altercatio fuit utroversia grandis in parlamento Parisius int̄ gubernatores civitatis Tornacensis et decanū et capitulum ecclie beate Marie Tornaē pro venditione carbonum

et

et quorūdam aliorū. Junxeruntq̃ se dictis canonicis quidam vinitores ē alii quamplures volentes nocere gubernatoribꝫ ipsosq̃ in multis accusantes; et fuit processus longus ē inqueste plures privatim facte et testes producti contra ipsos, et sic in die translationis beati Martini habuerūt gubernatores et cōmunia arrestum contra ipsos; et missi fuerunt Tornaci Dñs Johānes de Chasteler Miles, et Petrus de le Merliere serviens regis, et data fuit nova lex et novi gubernatores. Fuitq̃ dictus Petrus p̃mo gardiator et post gubñator nominatus et duravit status ille usq̃ ad annū millesimū trecentessimū quadragesimū, quod civitas fuit obsessa à rege Anglie, Flamingis, ab illis de Hannonia et Brabantia, et de sibi allegatis, et q̃ cives et habitatores in obsidione ville fideliter se gesserunt, domiñs rex reddidi, ville gracias quas prius habebat ē ampliores ī se ipsos regendo ē gubernādo ē hoc propter servitium regie majestati illatum, et hoc non obstante tenentꝫ regi in omnibꝫ obedire.

Articulos et formatm arresti et modum gubernationis et gubñatorum qui rexerūt usq̃ ad tempus gracie scē à dño rege omisi scribere p̃pt multas causas, quia michi non videbatur expediens.

Anno M^o trecentesimo tricesimo quarto, nona Decembris in die Dñica sanctissimus pater Johannes Papa vicesimus secundus transiit ab hac vita, successor ejus fuit dominus Cardinalis de ordiē Cysterciensi vocatus Benedictus Papa duodecimꝫ. Iste autem solempnizavit ē solempnizare mandavit toto orbe terrarū solempnitatem sancti Sacramenti, fecit etiā et ordinavit statuta sup̃ Cysternienses, sup̃ Monachos nigros, sup̃ Fratres minores et alios ordines. Opinione autem predeces-

CHRON.

20.

coris sui dñi Joannis xxij^l elucidavit et fecit decretalem
in modum qui sequitur.

Benedictus servus servorum Dei, ad p̄petuam rei
memoriam. Benedictus Deus ī donis suis et sēs in om-
nib̄s op̄ib̄s suis, qui sacro sanctā Romanā Eccleām
Catholicam et Apostolicam quam ut vineam plantavit
dextra sua, quamq̄ ut p̄cipuam in Ecclesiā omniū
cap̄ erexit et verticem, dicente dño ad Petrum: tu es
Petrus et sup̄ hanc petram edificabo Ecclesiam meā,
sua miseratione non deserit, s̄d per beatos Apostolos
suos Petrū ē Paulum singularius ejusdem Ecclē recto-
res ē defensores pia benignitate, continua pietate cus-
todit quatenus hiisdem Rectorib̄s gubernata in se sta-
bilis maneat fundata supra firmam petram. Omnesq̄
xp̄iane fidei cultores illi pareant, illi intēdant, illi obe-
diant s̄b illius magisterio degant, sub ejusdem disci-
plina et correctione consistant, ne ī illis aliquid dog-
matizetur improvidū, inserat̄ incautum, in fide teme-
rarium ingeratur, sicq̄ declinent homines a malo et
faciant bon̄, ambulent per vias rectas ē ad meliora per
sancia desideria proficiscantur, sperent justor̄ propin-
quas eterne vite retributiones, timeant malor̄ inferni
p̄petuas calamitates non remotas, nam scriptū ē ecce
venio cito et merces mea mecum est reddere unicuiq̄
sc̄dm̄ opera sua, quod si secus a quoquā fuerit at-
temptatū id protinus sua auctoritate penis etiam ad-
jectis prout expedire viderit prorsus evellet, pro qua
ut in se subsisteret alios reformaret. Passionis sue
tp̄r salvator noster Jh̄s Xps patrem exorasse p̄hibetur
dicens: Symon ecce sathanas expetivit vos ut cribrā
sicut triticum ego autē rogavi pro te ut non deficiat
fides tua et tu aliq̄ conversus confirma fratres tuos.

Sane dudum tēpre felieis recordationis Johannis Pape vicesimi secundi p̄decessoris nostri int̄ nō nullos ē ī Theologica facultate maḡos super visione animar̄ iustor̄ hominū post mortem suam, in quib̄ nichil erit purgabile cum de hoc seculo recesserit vel si jam purgatum erit ex toto, an Divinā essētiam viderunt ante corporū suor̄ resumptionem et iudicium generale et sup̄ nōnullis aliis orta materia q̄stionis est ipsoꝝ aliqui negativam, aliqui affirmativam; alii vō secundum suas imaginationes de visione divine essentie ab animab̄ huiusmodi diversa diversimode ostendere nitebantur prout ex dictis ē scriptis ipsoꝝ noscitur apparere sup̄ reliquis suis vero concertationib̄ quas hic brevitatis causa omittim̄, que infra ex n̄ris determinationib̄ apparebunt inter se dissidebant. Cumq̄ idem predecessor ad quē predicta det̄minatio p̄tinebat ad decisionem c̄certationis h̄imodi se p̄aret in consistorio publico tam fratrib̄ suis sac̄ scē romane eccl̄ie cardinālib̄ de quor̄ nūō tunc eramus q̄ p̄latis et magistris ī theologī qui multi aderant tunc presentes in iungendo district̄ et mandando ut sup̄ matiā de visione pred̄cā q̄n requirent̄ ab eo deliberare un̄ quisq̄ diceret quod sentiret, tamen morte p̄ventus sic dño placuit p̄ficē id nequivit. Defuncto itaq̄ p̄decessore p̄fato divina dignatione ad apicem sum̄i apl̄at̄s assumpti diligent̄s attendētes, quanta ex p̄missis eoꝝ concertationib̄ non solutis animar̄ iminerent p̄icula, quanta exinde posent scandala suboriri, ut ipsoꝝ veritas pateat, et veritatis soliditas innotescat; habita prius sup̄ predictis sollicita examinatione et diligenti deliberatione cū fratribus n̄ris sacrosce romane eccl̄ie cardinalib̄, de ipsoꝝ fratrū n̄roꝝ consilio ac imp̄petuū valitura constitutione, auctoritate apl̄ica diffinimus q̄ sēdm̄ c̄munē

Dei ordinationem aīe s̄coī hoīm qui de hoc mūdo ante dñi n̄ri Jhū Xpi passionem discesserunt nec n̄ s̄coī ap̄loī, martyrum, confessoī, virginū ē alioī fidelium defunctoī post sacrū ab eis Xpi baptisma susēptum in quib̄s nil purgabile qñ discesserunt nec erit qñ discedent etiā in futurū vel si tō fuit aut erit aliquid purgabile in eisdem cū post suā mortē fuerint purgate ac q̄ anime puerōī eodem Xpi baptismate renatoī ē baptizandoī cū fuerint baptizati ante usum liberi arbitrii decedentium mox post mortē suā et purgationē prefatam in illis que hujusmodi purgatione indigebant et ante resumptionē suor corporū et iudicium generale post ascensionē dñi n̄ri Jhū Xpi in celum sunt, fuerunt, et erunt in celo celoī regno et paradiso celesti cum Xpi s̄coī angeloī consortio aggregate ac p̄t dñi n̄ri Jhū Xpi passionē ē mortem viderunt, vident et videb̄t divinā essentiam visione intuitiva et etiā faciali, nulla mediante creatura in ratione visi objectise habente s̄d divina essentia imēdiate se nude, clare et aperte eis ostendente qđ q̄ sic videntes eadē divina essentia p̄fruū nec n̄ quod ex tali visione et fruitione eoī anime qui jā discesserūt sunt vere beate ē habent vitā ē requiē eternam et erunt illorū qui postea decedent cum eadem divinam videbunt essentiam ipsaq̄ p̄fruentur ante iudicium generale, ac quod visio hujusmodi divine essentie ejusq̄ fruitio actus fidei et spei in eis evacuant prout fides et spes proprie theologicæ sunt vtutes, quodq̄ postq̄ inchoata fuerit vel erit talis intuitiva et facialis visio et fruitiva in eisdem, eadem fruitio et visio sine aliqua intermissione seu evacuatione predictæ visionis et fruitionis continuata extitit, et continuabitur usq̄ ad finale iudiciū, et ex tunc in sempiternum. Diffiniū insup̄

quod scđm comunē Dei ordinationem anime decedentium in actuali mortali peccato mox post mortem suam ad inferna descendunt, ubi penis infernalibus cruciantur, et q̄ nichilomin̄ omnes homines ante tribunal Xpi in die iudicii cum suis corporib̄ comparabunt reddituri de factis propriis rationem ut referat unus quidq̄ ppria corporis p̄ut gessit sive bonum sive malum. Decernentes predictas nostras diffinitiones seu determinationes, et ipsarum singulas ab omib̄ fidelib̄ esse tenendas. Quiq̄ autem deinceps predicatorum nr̄ar diffinitionum seu determinationum aut singularum ipsarum contrarium scienter et pertinaciter tenere, asserē, predicare, docere aut defendere verbo aut scripto p̄sumperit, contra eū sicut contra hereticum modo debito procedatur, nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre diffinitiois ā constitutionis infringere vel ei ausu temerario contraire, si quis autem hoc attemptare presumpserit indignationem omnipotentis Dei, et beatorū Petri et Pauli ap̄lorum ejusse noverit incursum. Datum Avinioni quarto kl Februarii, Pontificatus nostri anno secūdo.

Anno M^o trecentesimo tricesimo quinto. Dominus Philippus rex Franchie motus devotione et Terre Sancte p̄ longa tempora p̄dite compatiens p̄posuit transfretare et juravit ut dicebatur et crucem assūpsit, et ad ejus exemplum multi Barones, Prelati, nobiles et ignobiles in diversis regni partibus illo anno et annis sequentib̄ ad predicationem que fiebat de cruce sumenda, multi crucem assumpserūt, sed proh dolor propter guerras motas inter dictum dominum regem Franchie, regem Anglie, Flamingos et alios invicem alligatos tanta devotio fuit retardata et impedita,

Eodem tempore, Ludovicus comes Flandrie et dux Brabantie moverunt invicem magnam guerram propter villam de Malines, tandem de consilio proborum fuit inter eos concordatum quod super dictam controversiam dominus rex Franchie ordinaret et sic concordem remanserunt.

Anno M^o trecentesimo tricesimo quinto tempore domini Benedicti P^p dominus Guido de Bolonia, qui erat Ep^c Cameracensis obiit in die animarum. Dominus autem P^p concessit Decano et Capitulo Cameracensi ut eligerent, ipsi quoque concordem esse non valentes ad unum de gremio eligendum, elegerunt magistrum Petrum de Palude doctorem in theologia qui erat Patriarcha Jherosolimitanus. Dominus autem Papa hoc cognito, considerans non esse congruum neque decens quod tam excellens persona et in tam altiori statu, demisso statu Patriarchatus efficeretur Ep^c, cassavit electionem. Eo tempore Ludovicus comes Flandrie erat Avinioni, et de consilio quorundam Cardinalium supplicavit domino summo Pontifici pro domino Willelmo de Ansonne qui erat Cancellarius suus, dominus autem P^p fretus consilio fratrum supplicationi dicti comitis condescendit, et dictum Episcopatum dicto domino Willmo contulit.

Anno M^o trecentesimo tricesimo sexto, domina regina Franchie erat pregnans, prima autem die julii peperit domino regi Philippo filium masculum cui dominus rex imposuit nomen Philippus in baptismo, erat quoque domina regina in palatio P^pe Parisius ad boscu de Vichenis. Nato autem dicto infante fuit tanta tempestas pluvie lapidum et tonitruum inopinata et repentina quod in illo loco et circumquam secundum relationem multorum

videbātur forme demonū, et fuit tantus pavor in palatio q̄ domina regina et omnes p̄sone palatii quo vertere, quid agere nesciebant, quia tantus fragor erat in nemore diripientibus et cadentibus arboribus, tanta etiam ruina in domibus in edificiis et in muris, quod mirū est cogitare p̄ut dixerunt qui fuerunt, unde accidit sicut dicebatur quod aliqui ep̄i et p̄bri ibidem existentes se de vestibus sacris induerunt et apportato sacro sancto corpore Domini nostri Jhū Xpi super infantem posuerunt et vix poterant ipsum salvare a valida tempestate, sup̄ hoc fuit communis relatio, sed quia presens non fui, sic fuisse non affirmo.

Eodem anno quidam miles Hugo de Cruze nominatus erat familiaris dñe regine qui fuit promotus in tantum q̄ fuit cū dñis tenentibus p̄lamentum associatus et p̄ aliqd̄ tempus tenuit p̄lamentum et ut dicebat cupidus erat, un̄ accidit q̄ a multis fuit accusatus sup̄ q̄ donis, et p̄missionibus p̄vertebat judicia, fueruntq̄ sibi dati aliq̄ articuli, et magnus p̄cessus cōtra eum, finaliter fuit condepnatus, et in patibulo apud Moīsfaucon suspensus in nocte beate Marie Magdalene.

Anno M° trecentecimo tricesimo septimo, dñs Papa Benedictus misit statuta Nigrorum Monacorum que fuerunt Parisius publicata, misit etiam statuta sup̄ Minores, et quosdam alios ordines.

Anno M° trecentesimo tricesimo septimo, imposuit comes Flandrie sup̄ dominum Sigerum de Cartraco militem et civem Gandens, quod ipse miserat et receperat litteras regi Anglie quo negāte fecit eum poni in prisionem, filiusq̄ ejus turbatus ivit ad regem

Anglie et cum eo est moratus, comesq̃ Flandrie dixit q̃ erat de consilio et consensu sui patris, et fecit patrem decollari, unde Gandenses quor̃ civis erat, et tota patria fuit commota et turbata, et dicitur q̃ causa fuit rebellionum sequentium.

P Rincipium dissentionis ē guerre mote inter illustrissimum principem dñm Philippum regem Franchie quondam dñi Karlī comitis de Valois filiū, et dñm Eduardum regem Anglie, qui quidem Eduardus non obstante omagio a se facto dicto dño regi Franchie Ambianis, petebat sibi regnū Franchie deberi tanq̃ proximiori et quod minus juste et contra rationem dictis Philippus regnū Franchie tenebat et usurpabat in sui p̃judicium et gravamen, fueruntq̃ sibi alligati et coadjutores, dux Brabantie, dux de Gelres, Guillermus comes Hanonie, Hollandie, Zelandie et dñs Frisie, et multi alii principes in Alemānia, tota etiā patria Flandrie: comite Luyovico dño suo semp̃ usq̃ ad finem vite sue cū rege Franchie existente et servante fidem sibi.

Dominus Papa Benedictus et dñi Cardinales audito & agnito de dissentione mōta inter dños reges Franchie et Anglie cognatos et propinquos, doluerunt et turbati sunt nimis et deliberatione habita concordaverunt quod duo de dominis Cardinalibus venirent ad dños reges anotedictos.

Anno M^o trecentesimo tricesimo septimo: venerūt duo

duo cardinales ordinati a dñō sūmō Pontifice Benedicto et a sacro collegio dñōr cardinaliū Parisius, et habuerunt cū dñō rege Franchie parlamentū. Postea recesserunt et transfretaverūt in Angliam: et cum dñō rege Anglie habuerunt etiā plamentum. Auditis ita p̄tibz ad curiam sunt reversi. Tractatus autē habitus inter eos nō fuit publicatus.

Eodem anno venerunt Anglici ut dicebat̄ cū trecentis navibz et fuerunt ante Sclusam, sed nichil ibi fecerunt, q̄ Comes Flandrie et tota patria coadunati restiterunt eis sic applicuerunt versus quādam insulam ad villas que vocantur Vulpin ē Caysant, sup̄ quibz habuerunt victoriam ē p̄dictas villas succenderunt, cesis et submersis plus quā quingentis p̄sonis. Et ibi fuit captz frater comitis Flandrie spurius et ductus in Angliam.

Anno M° trecentesimo tricesimo septimo, intrante quadragesima Jacobz de Artevelde assumptus concorditer ab illis de Gandavo eorū capitaneus, pepigīt fedus et fecit primo concordiam cum rege Anglie.

Anno eodem. Dñica in medio quadragesime fuit p̄dicatum in foro Tornacen̄ in p̄sentia ep̄i Silvanectensis et abbatis sc̄i Dyonisii supra Gandenses.

Anno M° trecentesimo tricesimo septimo, feria tertia ante Pascha, venit conestabularius Franchie in Tornaco cū baronibz aliis ē gentibz armorū ad inhabitantes cfortandum et inimicis resistendū.

Anno M° trecentesimo tricesimo octavo domino Papa Benedicto apicem fidei xp̄iane gubernante, rex Tartarorū qui dicit̄ Cham per quoddam miraculum.

CHRON.

21.

qd̄ sibi Dñs ostendit fidem xp̄ianam credidit ē appro-
bavit, et ad eandē corde est conversus cupiens fieri
xp̄ianus.

Miraculum autem tale fuit. Rex p̄dictus habebat
plures cūcubinas, fuit autem intr̄ eas una quam rex
pre aliis diligebat que erat xp̄iana. Dictus autem rex
pluries precibus minis et terroribus requisivit ut xp̄ia-
nitatem abnegaret ē legi quā tenebat se subderet. Illa
autē semp̄ restitit ē fidē xp̄ianam observavit. Accidit
vero qd̄ rex eam cognovit, et illa concipiens, puerū
edidit masculinū. Fuit autem illa creatura a latere
dextro alba et a sinistro latere nigra nimis; et rex
hoc cognito, et visa creatura, fecit expellere p̄cipiens
ut nūquam c̄pareret. Mater autē per interpositas p̄so-
nas rogavit regem ut de infante suam posset facere
voluntatem. Habita autē sup̄ hoc a rege licentia fecit
illum baptizari, et incontinenti post baptisma nulla
nigredo cōparuit. Rex autē ut audivit et vidit mira-
culum, citius quā potuit fecit se baptizare. Misit
autem legatos ad dñm sūmū Pontificem Benedictū
supplicans et requirens ut sibi mitterent̄ p̄sone de fide
catholica instructe, que ei et populo sibi subjecto
verbum vite et fidem catholicam p̄dicarent. Dñs
autem Papa gaudio magno gavisus est et legatos
recepit honorifice ut decebat. Habitoq̄ consilio
cū sacro collegio dñorum cardinaliū, elegit duos
fratres de ordine p̄dicatōr doctos et instructos valentes
c̄plere devotionē dicti regis Tartarō, misitq̄ dictos
fr̄s cū legatis antedictis.

Anno M° trecentesimo tricesimo octavo, prima eb-
domada maji; Gandenses duce Jacobo de Artevelde
venerunt cum potestate sua coram Brugis et domo de

Male, comite ibi existente et ibi pepegerunt fedus cum Brugensibꝫ et illis de Franco, et comes venit in castris eorꝫ et promisit cōservare eos ita francos et liberos absqꝫ subiectione cujusqꝫ servitutis sicut fuerunt conservati temporibꝫ comitis Roberti avi sui, et sic Gandenses recesserunt.

Eodem anno comes Flandrie vestitus cū Gandensibꝫ venit in Tornaco ad feretrū beate Marie deportandum.

Anno millō trecentesimo tricesimo octavo ad festū beate Marie Magdalene veit rex Anglie cum magna copia naviū ante Sclusam volens descendere in terrā, sed Flandrēses duce Jacobo de Artevelde se opposuerunt et sic recessit. Et venit in villam de Andwerpia et ibi stetit p̄ annū et illic recepit arma Franchie cū suis armis.

Eodem anno cives Tornaceñ reparaverunt et fortificaverunt fossata, portas ē clausuras civitatis.

Eodem anno rex Franchie congregavit Ambianis prima ebdomada aūgti exercitum copiosissimū ad resistendum regi Anglie si veniret; et quia non venit om̄s licētiavit.

Eodem anno in crastino sancti Laurentii in p̄sentia conestabularii Francie et gentiū regis Tornaco existentibꝫ in foro fuit facta ostentio p̄ parochias armorū et inhabitantium ī civitate.

Anno M^o trecentesimo tricesimo octavo; in festo bī Nicholai venit rex Navarre ī monasteriū s̄ci Martini Tornaceñ cum magna armatura ad resistendum regi Anglie si veniret in Franchiam ut fama laborabat; et

fuit receptū ut decuit. Et erat tunc temporis gelu et frigus validum. Et multa evenerunt ī civitate Tornacē specialiter de igne, q̄ fere qualibet nocte erat incendium in aliqua parte civitatis fortuitum.

Anno M^o trecentesimo tricesimo nono, fuit circuitū processionis p̄pe muros intrinsecus, et portaverunt feretrū sacerdotes missi ab illis de Gandavo.

Eodem anno rex Anglie transivit p̄ Hannoniā et ivit versus Cameracū et fecit plures insultus, et plura incendia in Cameracesio et circa Sanctū Quintinū et usque ad villam de Creci prope Laudunū, et habuerunt Anglici spolia et lucra īfinita; et violaverūt mulieres, et infantibz truncabāt unī pedem, alteri manū, alteri aurem. Et membratim truncātes eos dicebant: sic apparebit quod rex Anglie fuit in hijs partibz, alia plura enormia faciendo.

Anno etiā predicto rex Franchie venit Noviomī expectans gentes suas, et nepos ejz comes Hañonie cum q̄ngentis armaturis ut dicebatur veit ibidem fite ad avunculū suū volens se eidem p̄sentare, sed rex noluit ei loqui aut enī videre, quia permiserat inimicos suos p̄ patriam suā pacifice transire. Et quia dominus de Byaumont patruus ejus erat mariscalcus regis Anglie et Hañonienses cū eodem, et recessit comes indignans, et venit cū rege Anglie tanq̄ ejus adjutor. Et tunc rex Franchie congregato ex̄citu venit ad expugnandū regē Anglie, qui tergavertens de die in diem cum suis elongabat, rege Franchie cū suis ipm virilit̄ p̄sequēte.

Anno M^o trecentesimo tricesimo nono; prosequente rege Franchie regem Anglie utraq̄ acies fixit tentoria in loco qui dicitur Buynonfosse, et ibi miserat gubernatores

bernatores civitatis Tornacensis ad regis mandatū ē ipsius supplicationem mille viros peditēs cū paraturis de rubeis tunicis signo civitatis Tornaē gestantib̄ ante et retro, Castello Albo. Et fuerunt dūces eorū undecim de civib̄ Tornaē quorū unus fuit Gonterus de Calona, quē rex prop̄ia manu fecit ibidem militem, qm̄ venientes se presentaverunt regi et concilio ejus et principib̄, et récepit eos rex cū suis graciose et statim in dicta die fuit ad arma proclamatum, et fuit rex armatus et totus exercitus et acies ordinate ad pugnandum, sed rex Anglie cum suo ex̄citu se elongavit et fugit in Brabantia et in Flandria. Et rex Franchie dolens quod rex Anglie sic fugerat licentiavit suos. Et Tornacenses reversi sunt, et venerunt in Tornacum in die animar̄ et rex rediit vsus civitatem Parisiensem.

Anno M^o trecentesimo tricesimo nono in festo Purificationis beate Marie, erat comes Flandrie in Gandavo, et tres ville et tota patria Flandrensis et obediebant om̄es Jacobo de Artevelde, et tunc dux Brabantie et comes Hañonie, et c̄siliū totius patrie pepererunt fedus ad ivicem, et juraverunt omnes ferre auxiliū regi Anglie contra regē Franchie, quē vocabant Philippū de Valois.

Eodem āno ceperunt Flandrenses domū dñi ep̄i ap̄d Helchin reficientes eā et munientes posito castellano quā tenuerūt longo t̄p̄e; vicinis ē transeuntib̄ multa mala faciētes.

Eodem anno, gentes regis Franchie qui erant in Cameraco villam de Haspre c̄buserunt.

Eodem anno die veneris ante dñicam Palmarū Jacob̄ de Artevelde collecto exercitu Flandrensiū

comparuit apud Chin et Ramegnies, et feria sēda sequenti et feria tertia fixerunt tentoria citra Chin. Et tunc pulsatis duabſ cāpanis justicie om̄s iverunt ad muros ubi erant ordinati. Et illis diebſ concilio habito omnia suburbana cōbusta sūt citra et ultra Scaldam et apportaverunt infra civitatē, Flandrenses vero combusserunt villas circūquaſ et fecerūt dampna maxima, et die mercurii recesserunt. Et fuit causa recessus eorū quia illi de Insula exierunt cum gentibſ regis et pugnaverūt cū Anglicis, et cesis pluribſ ceperunt comitem dictū Sallembrine quem ad regem Franchie miserunt.

Anno M^o trecentesimo tricesimo nono: fuit pñūtiata sententia p̄ ep̄m Silvanectēsem et abbatem sancti Dyonisii in Franchia sup̄ Flandrenses et dilatio data eis h̄ eisdem; hijs qui reverti vellent usq̄ ad festum pasche p̄xto vēturo.

Accidentia que sequūtur evenerunt in anno MCCC q̄dragesiō.

Anno M^o trecentesimo quadragesimo in nocte s̄cō Pasche; dñs Symon de Hannonia spurius remisit conestabulario qui erat in Tornaco omagiū de domo de Bruella et misse fuerunt ibi gentes ad expugnandū et post aliquos insultus dictus dñs Symon reddidit dñam domū salva vita sua et recessit cū suis. Et postmodū fuit dicta domus combusta in die s̄cē Margarete.

Anno M^o trecent^o quadragesimo; prima ebdomada mensis maij venerūt in Tornaco dux Burgundie, qui hospitatus est in domo fratrum minor, et cum eo conestabularius et mariscalci cū magna copia armatoꝝ.

et peditū cum intentione in Hañoniā transeundi et ibidem ubiq̃ cōburendi. Sed p̃cibꝫ civiū Tornaē moti, qui ibidem habent sua bona et managia, remanserūt ē cessaverunt, et post paucos dies iverunt versus Cameracū ubi erat dux Normānie filius regis et comes Dalenchon patruus suus cum acie copiosa.

Anno M^o trecentesimo quadragesimo; octava die mēsis maii venerūt Hañonienses versus Mauritaniā ut eam ivaderent et fuit isultus apud Tuin p̃pe Mauritanīā, et misse fuerūt gentes de Tornaco, et plures milites iverūt etiā pro succursu et ex utraq̃ pte fuerūt multi vulnerati, et Hañonienses repulsi sunt ē recesserunt.

Anno illo fuit c̃bustum nobile monasteriū Hanponiense.

Anno millesimo trecentesimo quadragesimo, circa festū Ascensionis sedebat dux Normānie filius regis Franchie cū acie copiosa ante castrū quod vocat̃r Eschaudeuvre, et erant cū eo rex Navarre, comes Dalenchon, dux Bourgondie et alii multi duces, comites et principes, constabularius et mariscalchi; et inito consilio cōbusserunt in Hañonia imensū numerū villarum, vastantes totam patriā circūquaꝫ usq̃ ad semileucam p̃pe villam de Valenchenis. Miles quoq̃ qui supradc̃m castrū custodiebat illud reddidit duci Normānie, qui totaliter fecit destrui. Comes vō Hañonie ip̃onens dicto militi traditionem atq̃ fraudem fecit eum hac ex causa decollari.

Anno M^o trecentesimo quadragesimo, in nocte Sacramenti ad requestam ducis Normānie qui erat ante castrum de Tuin, gubernatores civitat̃ Tornaē miserunt

quingentos servientes ad villam Sancti Amandi ad resistendū transire volentib̄, et custodiendū passagiū quia Jacobus Dartvelde cū Flandrensib̄ erat in villa de Cōdato et ibat p̄ Hañoniā in auxiliū regis Anglie.

Anno M^o trecentesimo quadragesimo, circa festū b̄i Joh̄is Baptiste dux Normanię cū pred̄cis baronib̄ et dominis et acie magna sedebāt ante castrū ep̄i Cameracē de Tuyn; dñs autē rex Franchię pater ejus venit ei in auxiliū cū exercitu copioso, qui ponentes ingenia fecerunt supra dē castrū insultus eximios, et illi qui erant intus viriliter resistebant et se defendebant. Una igitur nocte custodes castri supradicti subtiliter exierunt, hiis ignorantib̄ qui ante illud residebant. Dñs autē rex cepit castrū quia nullus erat resistens eis, et invenerunt illud totum vacuū de custodib̄, et dñs rex fecit castrū totaliter destrui et cōburi.

Dñs autē rex Franchię mandavit gubernatorib̄ civitatis Tornacē ut sibi mitterentur servientes, qui habito consilio cū com̄unia elegerunt mille viros, inter quos fuerūt ducenti et quinquaginta balistaril et archiste, et septingēti et quinquaginta servientes cū armaturis et lanceis et sexdecim equites de quib̄ quatuor erant capitanei omniū alior̄ tam equitū quā peditū vidēll̄ Will̄s de Porco, Jacobus Moutons, Will̄s de Hellemes et Petrus Li Maisis. Fuit autē eis provisum de paraturis equis et currib̄ et de oib̄ necessariis p̄ut decuit, et de ipsoꝝ ordinatione omitto scribere causa brevitat̄ q̄ gubernatores ville talia h̄nt in suis registris registrata, et vidi penes quendā civē Tornacensē dictū Joh̄em Wallegrape oīa talia accidentia: q̄ oīa de gallico breviter transtuli ī latinū.

Tornacenses

Tornacenses itaq̃ de qua sup̃ius dictum est ¶ egressu dñm regem transierūt p̃ Duatū, qui receperūt eos honorifice et amicabiliter offerentes ip̃is doliū vini optimi in regressu vero redierūt iter p̃ Duacum. Sed instinctu dyaboli occidit quidā vir de Duaco virum unū de Tornaco in quodam lupanari; ob quam causam Duacenses et Tornacenses fuerunt ī magno p̃iculo sed gubernatores ville et capitanei Tornacensium rem hāc mitigaverūt, et postea gubernatores Tornacenses pacem ē concordia fecerunt inter illos de Duaco et Tornaco, et fuerūt illi de Tornaco p̃ spaciū septem dier̃ extra civitatem.

Anno M^o trecentesimo quadragesimo sedente rege Frācie ante castrum de Tuyn cū suo exercitu ut dictum est versus Cameracū supra rivū Scalde, rex Anglie sedebat ex adverso ultra dictū fluvium Scalde, et alligati sui videl̃t dux Brabantie, ē dux Gelrie comes Hañonie, dñs de Faukemoni et Jacobus de Artevelde cum Flandrensib̃ ē multi alii principes et nobiles cum suis exercitib̃. Et erat fluvius Scalde inter duas acies et multa evenerūt de quib̃ nescirem dicere veritatē. Et in una dierū rex Anglie et supradcī barones et nobiles et eor̃ exercit̃s levaverūt tentoria sua et recesserunt. Videns autē hoc rex Francie et sciens inimicos suos recessisse levavit castra sua et gentes suas licentiavit. Ip̃e vō rediit Artebati.

Anno M^o trecentesimo quadragesimo: erat dñs Radalphus comes de Eu in Normannia et conestabularius Franchie cū filio suo comite de Ghines, Marischalcus etiā Francie Bertrands et milicia et plurime armature erant in Tornaco missi a dño rege Franchie Phō post-

CHRON.

23.

modū venit comes de Foyz cū nobilibs, equitibz et peditibz ī magna copia: cū p̄dictis dñis in Tornaco et fuerunt in nūo, ut dicebatur quando adunati sunt, circiter duo milia et qūgente armature electe absq̄ peditibz, et misit eos dñs rex ad ēfortandū cives, et habitatores civitatis Tornacen, et ad expugnandū iimicos qñ m̄ rumor erat quod rex Anglie et omnes sibi aligati proponebant civitatem Tornacensem obsidere, quod postea rei probavit eventus, nam dictus rex Anglie erat tunc tēporis in Flandria cū magno exercitu Anglicor̄ et sagittarior̄ trēhētium sagittas. Jacobz autē de Artevelde cui obediebant om̄s de Flandria, cōmovit, monuit et adunavit magnū exercitū Flandrensiū et sic anglici et flandrēses venerunt p̄ Cartracum et per Aldenardam, et visa s̄t eor̄ tentoria qñ fixerunt ea apud Chyn, a gentibz regis que erant in Tornaco et ab habitatoribz dicte civitatis ī nocte beate Marie Magdalene, et ibi steterunt usq̄ ad ultimā diem m̄sis julii. Interea comes Hānonie Guillz nepos dñi Philippi regis Franchie qui habebat filiam ducis Brabantie in uxorem, colltō ingenti exēitu venit et fixit tentoria versus abbatīā monialium de Salceto usq̄ ad fluviū Scalde, comes de Julers et dux Gelrie fixerunt sua tentoria in Folays. Dux Brabantie cū suo exercitu fuit sup̄ius usq̄ ad fluviū Scalde retro abbatiam sc̄i Nicholai. Ultima autē die julii mane scō rex Anglie cū suis, et Jacobz de Artevelde cū Flandrensibz levaverunt tentoria sua, et appropinq̄verūt civitati, et flandrenses fixerunt tentoria a fluvio Scalde retro moniales, et supra fluviū de Maire usq̄ ad villam de Orka, et rex Anglie fixit tentoria sup̄ius versus domū leprosōr de Valle et dñs Robertus de Attrebato sequendo usq̄ ad fluviū de Ries. Et sic citra et ultra fluviū Scalde fuit

civitas circumdata et vallata ab inimicis ita quod nulus poterat exire aut intrare nisi in pīculo vite sue. Rex autē Franchie cū suo exercitu erat in valle Castetensi et prope Ypris, et comes Flandrie Ludovicus fuit semper cū dñō rege Franchie a principio guerre usq̃ dū vitam finivit.

Prima autē die augusti scilicet in die beati Petri ad vincla, exierunt de exītu anglicorū cum Flandrensibus sumo mane magna copia equitū et peditū, et iverūt ūsus villam de Orchies, et q̃ nullus erat qui resisteret cūbuserunt totalitē dictā villā cesis multis; et cū mulierib̃ et p̃vulis captis p̃lib̃ cum magno lucro et magna p̃da sunt reversi, vastātes patriam et cremantes.

Die tēcia augusti, videlicet ī inventionē scī Stephī: comes Hañonie motus contra religiosos abbatē et cōventū sancti Amandi ī Pabula, hac de causa q̃ fecerāt forticias in exitu vilesue et fossata sicut itur ad villā de Valenchenis, et q̃ fortificaverant abbatīā et de gētib̃ armorū munierāt. Assūpsit de suo exītu de anglicis, de flandrensib̃ multitudinē maximā equitū armatorū et peditū, et ante auroram ivit versus dictā villā et eā totalitē cūbussit, veneruntq̃ in auxiliū eis illi de Valenchenis, et fuit monasteriū cū villa totaliter cūbustum, turres destructe ē campane fracte ē deportate, et muri circa abbatīā pro majori pte in ruinā positi et destructi, et de monachis plures capti et etiam de nobilib̃ qui se redimerunt. Et sic comes et qui cum eo fuerunt cū magno auro et magna p̃da sunt reūsī. Et illi de Valenchenis monasteriū et villam quā p̃limū sunt depp̃lati. Comes autem revertens, totam patriam vastari et cremari faciebat nemini p̃cens. Dicta autem die, p̃h dolor! fuerunt iterato curtes monasterii scī Martī q̃ reedificate erant cū magno dampno monas-

terii cōbuste totaliter destructe et bona devastata, videli curtis de Warnavia, de Dulciopet, de Longa salice cū molendino de Taintegnies, de Esplechī; quatuor molendina sup̄ rivū de Ries, molendinū ad ventū prope Tornacū. Et antea in ebdomada ante pascha cōbuste fuerunt domus de Froyania, et domū de Maira cū molendino sup̄ rivū de Maire. Fuit etiā monasteriū s̄ci Nicholai de Pratis pro p̄te combustum. Item dominica ante festum Assumptionis Virginis gloriose comes Hañonie assumpto secū exercitū copioso ivit versus villam de Marchenis et eā cōbussit et monasteriū pro majori p̄te et redeundo plures villas cōbusserunt et multa loca destruxerunt. In civitate igit̄ Tornaē erat a gubernatorib̄ ville ordinatum, quod q̄n inimici p̄tendebant insultus vel civitati appropinquabāt ad mandatū gub̄natoris due campane pulsabantur quār una vocatur Banclocke altera Wingerons. Ad quār auditum om̄s ibāt ad turres et muros et ad loca ubi erant ordinati cum suis armis civitatem defensuri. Ante portas infra stabant et sedebant armati de civibus et habitatorib̄ ville, et etiā de gentib̄ regis milites et alii nobiles prout eis erat injūctum. Et Conestabularis cum equitib̄ multis circuibat vicos et plateas, fecerunt itaq̄ inimici plures insultus, et ingenia, machinas, arietes ē hijs similia levaverūt citra Scaldam, et etiam e contra in civitate levata sunt in diversis locis ingenia, una p̄s contra aliam lapides jacentes. — Nec est pretermittendū quod tanta concordia fuit inter gentes regis ad invicem, et inter cives et habitatores civitatis, quod b̄ndictus Deus nūq̄ fuit audita discordia vel rixa sed erant sic concordēs sicut fratres carnales. Et in principio anteq̄ inimici appropinquārēt civitati ip̄s comparentib̄ fuit proclamatum quod om̄s exirent qui bona

indigebant, et quod apportarent bona que erant in campis et extra civitatem, et quod quisque lucraretur suum esset. Quod factum fuit multis pauperibus et mediocribus multum solatiosum, quod de lignis et granis sibi providerunt quam plurimi qui antea pauca vel nichil habebant, et hec fuit causa maxime concordie inter gubernatores, cives et majores civitatis et communiatem. Fuit denique in civitate magna penuria et caristia feni et avene propter multitudinem equorum et bestiarum que in civitate erant tam de gentibus regis, quam de circumvicinis, ita ut fasciculus feni viginti quatuor solidis, raseria avene triginta monete tunc currentis vendebatur. Bladum satis pro ratione erat. Lotum vini pro decem et octo denariis vendebatur. Carnes, pisces, ova, butyrum est caseus et alia victualia multum cara erant et de die in diem crescebat caristia propter sedis longitudinem. Mentior si non vidi tunc temporis lotum vini et duos panes pro valore octo ovorum. Et mirabile quid: piscatores dicebant quod in fluvio Scalde in aliquo anno preterito non invenerant tantos pisces capiendos sicut in illo tempore capiebant. Poterat denique difficile haberi farinula propter defectum molendinorum quia multitudo grandis erat in civitate. Et accidit quod conestabularius, et comes de Foix pro suis gentibus habebant panem cum difficultate et etiam communia et inhabitantes civitatem ita quod sepe propter hoc rixe oriebantur in molendinis. Et concordaverunt domini domini et gubernatores civitatis, ut molendinum in monasterio sancti Martini quod ad equos trahitur repararetur. Et super hoc dominus conestabularius abbatem requisivit et conventum quatenus sumptibus regis istud fieri pateretur, qui in hoc consenserunt. Quo reparato domini domini una cum gentibus regis ibidem molere faciebant sua blada. Cives vero et communitas ibant per villam ad

CHRON. 24.

alia molendina, et de mandato conestabularii et ejus-
 pcepto remansit in monasterio molendinū. Venerunt
 autē rumores in acie regis Anglie et aliorū qd rex Fran-
 chie cum exercitu magno veniebat. Et in die nati-
 vitaris beate Marie, dux Brabantie, comes Hañonie,
 et alii qui ultra fluvium Scalde obsidebāt, sua tentoria le-
 vaverunt et transierunt p̄ pontes quos fecerant sup̄ ri-
 vum sup̄ius et interiorius, et ceperunt tram et locum am-
 pliorem. Dux Brabantie vsus Clerk et alii sequendo
 sup̄ rivum de Ries et ibidem fixerunt sua tentoria, et
 sic tota acies inimicorū fuit in regno Franchie parati
 omnes si rex veniret ad resistendam eidem et debel-
 landum. Rex autē Franchie appropinquabat cum
 maximo exercitu, qui fixit sua tentoria ultra et ci-
 tra pontem de Bovines. Credo igitur firmiter et ten-
 neo q̄ eventus belli est dubius, quod altissimus vo-
 lens parcere tante multitudini ne tanta xpianitas fini-
 retur. Procurante sanctissima et nobilissima muliere
 Constan Hañonie comitissa sorore regis Franchie et ge-
 nitricem regine Anglie, et comite Hañonie que assūp-
 serat cisterciensem habitum, et professa erat in monas-
 terio de Fontenellis p̄pe Valenchenis, vocata domina
 Johanna, treuge et respectus fuerunt concordate in pa-
 rochiali ecclesia de Esplichyn: fuitq̄ rex Anglie apud
 Espiere et Chip in p̄mo suo adventu p̄ duodecim dies
 anteq̄ appropinquaret civitati, et coram Tornaco stetit
 p̄ spacium octo ebdomadarū adjunctis duobus diebus,
 unde restat quod civitas fuit obcessa p̄ spacium decem
 ebdomadarū, in quo termino multa evenerunt et facta
 sunt ab utraq̄ p̄te que omisi scribere et est causa;
 tum causa brevitatis, tum quia in tali casu multa eve-
 niūt que licita nō sunt scribere, aut vera enarrare.

TEnorem trengarum que per personas electas fuerunt concordate, proprius quam potui tñs-tuli de gallico in latinū in modum qui sequitur.

Universis presentes litteras visuris vel aulituris Johannes Dei gratia rex Boemie, et comes de Lucembourch; Adulphus Ep̄c Leodiensis; Radulph de Lotharingia, Aymerus comes de Salvania, et Johannes comes Derminac, salutem, in cognitionem vītatis notū faciāms universis, quod ad dandū et concedendum treugas ē respectus inter altos et potentes principes dñs reges Franchie ē Anglie, pro ipsis ē suis adjutorib̄ et alligatis, sint principes aut p̄lati, barones vel altere gentes quecūq̄ sint ecclesiastice vel seculares. Qs etiam treugas ē respectus altus homo et potens dux Brabantie, dux de Gelres, marcisius de Julers et dñs Johēs de Hañonie dñs de Byaumont ex una p̄te; et nos quinq̄ supradicti ex altera parte p̄ posse nobis et aliis sup̄s nominatis datū p̄ dictos reges, concessimus, concedim̄s, fidejussimus p̄ fides n̄ras de una manu in alterā, et ordinamus ex p̄te dictōr regum, eorūq̄ adjutores et alligatos quicūq̄ fuerint quilib̄t in sua p̄te, de die hac hodierna usq̄ ad diem nativitatis sc̄i Johannis Baptiste proximo venturū et die tota et in crastino usq̄ ad solis ortum istas treugas, conventiones, fidejussiones, ordinationes p̄ consilia dictōr regum et p̄ nos in forma et modo qui sequitur observandos. — Primo ordinamus quod durantib̄ dc̄is treugis, nulle novitates neq̄ forefacta fiant de una parte ad alteram in p̄judicium dictarū treugarū ac respectus. — Item est accordatum

in dictis treugis, quod dicti dñi adjutores. coadjutores et alligati quicunq̃ sint remanebunt in tali possessione et in tali saisina in qua sunt die hodierna de omnibz bonis, trīs, possessionibz qua tenent vel acquisierint quocunq̃ modo sit, dictis treugis durantibz. — Item est accordatū dictis treugis durantibz dicti dñi, coadjutores et alligati quicunq̃ sint, poterunt ire secure de una parte in alteram, et omnes mercatores et om̃s eor̃ mercature, et quecunq̃ gentes de bonis, de provisionibz tam p̃ tram, quam p̃ mare et per aquam ita libere quo solebant venire tempore predecessor̃ dictor̃ regum, solvendo passagia et winagia consueta ab antiquo, exceptis bannitis q̃ sunt banniti de dictis regnis vel alicujus eor̃ pro alia causa quam pro guerra dictor̃ regum: sed barones de Gasconia et de ducatu Guyanie et alie p̃sone de dco ducatu sint banniti vel alii sunt et erunt in dictis treugis, et poterunt ire et venire de patriis ad alias patrias durante dicta treuga. — Item est accordatum quod dicti duo reges non poterunt nec facient procurare p̃ se vel per alium vel alios quod nulle novitates vel gravamina fiant per ecclesiam romanam vel per alios de sancta eccliā quicunq̃ sint super aliquo dictor̃ regum suor̃ coadjutor̃, vel alligator̃ quicunq̃ sint, neq̃ sup̃ eor̃ terras, vel eor̃ supjector̃ occasione dicte guerre vel pro alia causa neq̃ pro servitiis quod dicti alligati coadjutores fecerint dictis regibus vel aliqui eor̃: et si sanctissimus Pater dñs Pp̃ vel alii hoc vellent facere q̃ dicti duo reges impedirent bona fide quilibz juxta posse suū sine malo ingenio dictis treugis durantibz. — Item est sciendum quod ex nunc dicte treuge proelamentr̃ in duabz aciebz et tenentur eas tenere et custodire omnes presentes et alii qui scire possunt et debent. — Item
est

est accordatum quod infra viginti dies computandos a die hodierna quilibet regum facient proclamare in Gasconia et in ducatu Guyanie ad finem quod notorie sciantur. — Itē est accordatum quod si p̄ aliquem de dictis regibz per eorū gentes vel eos alligatos et coadjutores aliqua sedes sit posita in Gasconia, in ducatu Guyanie, vel in aliis insulis maris, in Grenesies ē Genesies, vel alibi dicte sedes levabuntur confestim quod dicte treuge venerint ad eorū noticiā. Et quatuordecim p̄sone videlēt septem p̄sone ex p̄te cuiuslēt dictorū regum intrabunt ī villis quilibet in forticiis ubi sedes erant, et videbūt provisiones tam gentiū quā victualium que intus erunt ad finem q̄ in die dictarū treugarū finitarū dicte ville castra vel forticie que erūt obsesse remaneant, et sint posite in tali nuō et q̄ntitate de victualibz et p̄sonis quod inventa erunt p̄dictas quatuordecim p̄sonas. — Item est accordatum quod banniti et fugitivi de patria Flandrie qui fuerunt pro parte regia Franchie non poterunt durantibz dictis treugis intrare nec venire in Flandriam. Et si ita esset quod si aliquē illorū iret contra treugas īfra regnū Franchie si posset teneri, de eo fieret justicia sicut de malefactore, et oīa sua bona essent fore facta que ip̄e haberet in Flandria. — Itē est accordatum quod durantibz dictis treugis debita apud Attrebatū ad Crespinois vel ad alios īfra regnū Franchie nō petantur nec exequantur. — Itē est accordatum quod durantibz dictis treugis oīs detēti in prisionibz capti in ista guerra relaxentur de suis prisionibz ad redeundū in illis per sua juramenta et suas fides, nisi ita sit quod fuerit redempti ante datam p̄sentium treugarū, salvo q̄ dēi prisionarii redeant p̄ suas fides recediti et reversuri in sua prisione dictis treugis finitis. Et si contingerit quod aliquis pri-

sonarīs esset rebellis redeundi in prisionem, dñs sub
 cujus dominio esset cogeret eum redire in prisionem.
 — Item est accordatum quod omnia levata quecūq̃
 sint facta ante dictas treugas tempore guerre; siut bona
 spiritualia vel alia remanebunt levata absq̃ facienda res-
 titutione dictis treugis durantib̃s. — Item est accor-
 datū qđ une treuge capiantur et n̄c inter Anglicos et
 Scotos eor̃ dñs adjutores ē alligatos sup̃ susserentia
 dicte guerre quam habent inter se ad durandū usq̃ ad
 dictā Nativitatem sancti Joh̃is Baptiste, et quod c̄te
 persone sint deputate p̃ dictas p̄tes ut sint certis die
 ē loco sup̃ fronteria Aglie ē Scotie ad firmandas dictas
 treugas sub tali cōditione quod alias extitit consuetū
 in illis p̄tibus, et ita q̃ durantib̃s dictis treugis, Fran-
 ci nec eor̃ dñs nō fortificabunt de gentibus armor̃; et
 in casu q̃ gentes Scotie vel eor̃ dñs nollent consentire
 in dictis treugis vel eas infringerent; tunc nō facerent
 eis Franci vel eor̃ dñs nullum auxilium durantib̃s dic-
 tis treugis. — Item est accordatum q̃ p̄sentes treuge
 erunt notificate in Anglia et in Scotia infra viginti sex
 dies post datam p̄sentis littere. — Item est accordatum
 quod in istis treugis sunt inclusi et com̄phensi, Hys-
 pani, Cathalani, Gennevēni, Provinciales, ep̄s ē caplm̄
 Cameracense, Castellum Cam̄ecise et om̄s Cameracen-
 ses, et etiā dñs de le Brec, vicecomes de Troussac,
 Caston de Bille, dñs de Tieslun, dñs Joh̃es de Vrevin
 et dñs de Roice. In testimonium huj̃s rei nos sigil-
 lavim̄ presentes h̄as n̄ris sigillis, factas accordatas ē
 datas in Ecclesia Desplecin die lune vicesima q̄nta die
 septembris anno gr̄e millō trecentesimo quadragesimo.

Predictis autē ordinationib̃s concordatis dñs rex Fran-
 chie misit contestim in civitatem Tornaceñ unū strenuū

militem dñm de Clidon et unū de secretariis notariis suis videlicet magistrū Robertū de Lori notatum. Isti duo intraverunt Tornacum : et venerunt ad conestabularium, in infirmaria sancti Martini Tornaē et predictā ordinationem sive treugam nuntiaverunt et intimaverunt principibz et nobilibz ac civibz civitatis qui ibidē erant congregati hora vespertina, et in die crastina inimici circūquaqlōgias et omnia que construxerant combusserunt. Rex autem Anglie, comes Hannonie dñs Robertus de Attrebato et alii principes et nobiles ē Jacobus de Artevelde illa die circuibant et considerabāt fossata, muros ē forticias, et libenter intrassent in civitatem si potuissent, sed dñs rex Franchie mandaverat per dictos duos nūtiōs suos, et injunxerat principibus, capitaneis et gubernatoribz civitatis quod infra biduū nullus pateretur exire aut intrare propter dissentionū pīcula. Aliqui tamen nobiles desiderantes videre suos amicos qui erant in civitate melius quam potuerunt intraverunt ; quia inimici dicebant quod obsessi in civitate fame moriebantur : et pro certo multi de nobilibus passi fuerunt magnā penuriam, et maxime de equis suis, quia multos perdiderunt. Sed benedictus Deus pauci mortui sunt. Et inimici ōnes recesserunt et dñs rex Franchie cum suo exercitu levavit castra sua, et de loco ubi steterant versus Franchiam repatriavit unusquisq̄ ad suas partes et multi sapientes ē homines sane mentis quam plurimi sunt mirati quomodo rex Franchie potuit ea que in predictis treugis sunt contenta concordare, et in eis consentire ; quia nunquā visum fuerat quod exinde secutum est. Nā rex Franchie in toto regno suo arrestavit ē levavit toto illo tempore possessiones redditus et omnia bona baronum, militum et omniū illorū qui fuerunt sibi contrarii, et cum suis

inimicis ; et etiam bona ecclesiastica ē spiritualia de personis ecclesiasticis , videlicet capitulorū , monasteriorū ē ecclesiasticarum personarum quorū capita sunt extra regnum suum. Comes etiam Hannonie simili modo in suo comitatu levavit bona militum , civium et aliarū personarū que fuerunt cum rege Franchie et pro parte ejus et etiam bona ecclesiastica ē spiritualia de personis , capitulis et monasteriis. Jacobus autē de Artevelde et Flandrenses in tota patria similimodo ut pmissum est levaverunt , certis personis ad levandum deputatis.

Anno M^o Trecentesimo quadragesimo primo, fuit plamentum apud Anthonium , et fuerunt ex parte regis Franchie archiepiscopus Remensis , episcopus Tornacen̄ , connestabularius et mariscalcus Franchie, pro alia pte fuerunt dux Brabantie , comes Hannonie , dñs de Byaumont , et alii milites ex pte regis Anglie et de consilio Flandrensiū. Idem eodem anno in die bti Laurentii tenuerūt plamentum ibidem pro rege Franchie comes de Savoye dux Atheniensis , archiepiscopus Remensis , episcopus Morinensis et Tornacen̄ ē aliqui milites et pro altera pte dux Brabantie , comes Hannonie dux de Gelres , comes de Julers , dñs de Byaumont , dñs de Taukemont , quidam de militibz regis Anglie , et aliqui de consilio Flandrie et fuerunt treuge prolongate XV dies.

Anno M^o trecentesimo quadragesimo secundo , convenerunt omnes alligati contra regem Franchie in villa Mechliniensi , et tunc fuit dicta villa combusta casu fortuito in nocte festi Sacramenti.

Eodem anno Ludovicus comes Flandrie intravit in Flandriam et receperunt eam Gandenses , Brugenses , Yprenses , tanquā dñm , de assensu totius patrie , et
indulsit

indulsit eis omnia preterita forefacta. Sed diu ibi n̄ remansit nam recessit propter metum vite sue.

Eodem anno ad festū beati Bartholomei venerunt in Tornaco duo cardinales videlicet dñs vice-cācellarius qui recepit hospiciū in abbazia s̄ci Martini, et alius cardinalis Neopolitanus dictus Hanibal qui hospiciū accepit in domo ep̄i, et fuerunt recepti cum processioniḃs, dictiq̄ duo cardinales ē prelati qui cū eis venerant iverūt apud Anthonium et habuerunt p̄lamentiū cū duce Brabantie, et cū comite Hannonie, et ibi fuit concordatū quod utraq̄ pars cessaret et nichil innovaret una p̄s supra aliam donec renūtiarēt sufficienter, et renūtiatiōe facta adhuc cessarent uno mense nichil innovando.

Eodem anno iverunt duo sup̄dicti cardinales ad villā Montensem. et recepit eos comes Hañonie multum gratiose, et fecit grande conviviū, sed ipse collatione habita cum eis, et cognita eorū voluntate reversi sunt ad civitatem Tornacenē et inde recesserunt versus Parisius sequentes regem Anglie qui erat in Britannia.

Anno eodem scilicet M^o trecentesimo quadragesimo secundo circa natale Dñi, intraverat rex Anglie in Britannia vastando eam rapinis et incendiis et venit usque ad villam q̄ dicitur Vane et obsedit eam vastando undiq̄, et dux Normannie Johannes primogenitus regis Franchie erat cū ingenti exercitu ad viginti leucas prope eum, et pater ejus cum maximo exercitu sequebat̄ eum et tunc venerunt dicti duo cardinales, dñs vice-cācellarius et Hanibal, ē cum maximo labore et periculo tractaverunt de pace si possent facienda, quod minime facere potuerunt sed potius ex utraq̄ pte fuerunt treuga et dilationes concordate.

CHRON.

26

Norma treugarum quas impetraverunt Cardinales in Britannia que translate sunt propriè quod fieri potuit de gallico in latinum.

Concordatū est in reverētia Ecclesie et ad succurrendum maiori auxiliandum subditis dnīs regibz Franchie et Anglie et propter honorem cardinalium tractantiū pacem et concordiam inter dictos reges quod sup̄ omnes controversias et dissensiones sint missi ad curiam Romanam aliqui de sanguine dictorū regum et aliqui alii qui habeant potentiā accordandi firmandi et fortificandi sup̄ dictis rebus secundum tractatū sanctissimi patris et de iis qui una cū ip̄o sūt tractaturi. Et poterunt deē p̄tes dicere et proponē suas rationes coram sanctissimo patre et nō ad finem dandi sententiam, sed ad faciendū meliorem tractatum pacis. — Item quod ante dicti missi erunt ad dictam curiā infra festum s̄ci Johannis proxio venturū, quod dicte res erūt expedite per adiutoriū Dei, p̄ s̄cissimū patrem infra festū natalis dñi proximo venturum si terminus nō fuerit prolongatus de assensu dictorū nobilium. Et si sanctissimus pater esset impeditus per aliquā legitimam causam ita quod nō possit intendere ad p̄dicta, vel q̄d non possit poni concordia inter dictos reges propter hoc nō manebit quin treuge modo date durent ē durabūt usq̄ ad tempus ē terminum qui sequit̄r. — Item ex nunc ad finem quod res posset melius et pulcris habere effectum, treuge sint concordate usq̄ ad festū s̄ci Michaelis mense septembri proximo venturum et de deo festo usq̄ ad finem triū annorū proximo sequentium; per deo reges Franchie et Anglie, Scotie, comite Hannonie et alli

gatos dictorū regum; videlēt ducem Brabantie, ducem de Gelres, marcisium de Julers, dñm Johannem de Haynau et gentes Flandrie; et in omnibz terris regum comitū et ducum p̄dictorū ad custodiendum de t̄pre date p̄sentium litterarū usq̄ per totū temp̄s antedictū. — Item quod rex Scotie comes Hañonie et alligati dictorū regū mittant nūtiōs ad curiam Romanā cum potentia cōsentiendi et confirmandi sc̄dm tractatū qui fiet coram sc̄issimo p̄re quantūad eos spectat infra diem sc̄i Johannis. Et si aliquis eorū nō vult mittere propter hoc nō turbabitur dictum negotiū. — Item quod dicte treuge custodiantur ī Britannia inter dictos reges et adherentes, licet dicant se habere jus in ducatu. — Item quod civitas de Vanes retineatur in manu dñorū cañad tenendū in manu eorū noče sc̄issimi patris p̄ eos vel alterū eorū si unus deficeret toto durante tēpore dictī treugarū, et in fine ipār cardinales facient suam voluntatē. — Item p̄pt absolutionem Flamingorū, et propter sententias quas incurrerunt cardinales laborabūt sollicitē quod absolutionem habeant et quod bona et opportuna sit inventa. — Item quod comes Flandrie tanquam dñs sine medio nō tāq̄ sup̄ior remaneat in Flandria durantibz treugis si in hoc consentiat p̄pls Flandreñ. — Item ad comitem de Mōfort sint deliberate et observate ea que sibi promissa fuerunt coram civitate de Nantes vel intus p̄ ducem Normannie de quibz apparebit sufficientr. — Item quod si aliquis in Gasconia vel alibi durantibus treugis moveret guerram contra suos vicinos vel c̄tr suos inimicos qui essent de altera parte dicti regis nō se intromittent per se vel per alium, et propt̄ hoc dēe treuge non sint infrincte et dicti reges laborabunt bene et diligenter sine fraude qd subditi unius p̄tis non faciant guerram durantibz treugis

subditis alterius p̄tis in Gasconia vel in Britannia. — Item quod nullus q̄ sit in obedientia unius p̄tis p̄dentibus treugis non possit venire ad obediendū alteri parti et quod non sit obediens tempore dictarū treugarū. — Item quod nichil sit datum aut promissum a dictis p̄tibus aliquibz propt̄ guerram movendam directe aut indirecte. — Item quod dē treuge sint affirmate per juramētum utriusq̄ p̄tis. — Item qd̄ dicte treuge publicentur ab utraq̄ pte in sua acie in Britannia modo, et in Gasconia infra quindecim dies; et in Flandria infra XV. cim dies, et in Anglia, et in scotia infra quadraginta dies. — Item quod om̄s in prisione detenti et capti ab utraq̄ parte ē omnia eorū bona durāte sufferentia facta per cardinales vidēti dñica ante festum sc̄i Vincentii proximo venturum usq̄ ad diem ps̄tem, ponantur extra prisionem franchi ē redditi sicut p̄tinebit de ratione. — Item durātibz dictis treugis nulla novitas nec forēfactum fiat ab utraq̄ parte in prejudiciū dictarū treugarū et respectus. — Item quod dēi dñi adjutores, coadjutores et alligati sint et remaneant in tali potentia et saisiniā q̄t sunt die hodierna de omnibz bonis terris ē possessionibz que tenent ē que sunt quōq̄ modo dēis treugis durātibz. — Item qd̄ dictis treugis durātibz dicti domini et alligati quicūq̄ sint poterunt ire secure de una patria ad aliam, et de n̄c in mercationibz suis, et omnimode bone gentes ē bona tam p̄ terram quā p̄ mare, et p̄ aquas, tam libere sicut solebant venire et ire temp̄e predecessorū dictorū regū, solvendo passagia et winagia solita ē consueta integre; exceptis bannitis dēorū regnōr vel alicujus eorum per alteras causas quam per guerras regis: sed barones de Gasconia et ducatus de Aquitania et alie persone de Gasconia et dicto ducatu banniti vel alii comprehenduntur

dantur in dictis treugis ē poterunt ire de una patria ad aliam durantibꝫ dictis treugis. — Item quod die crastina dicte treuge proclamantur et publicentur in duabꝫ aciebz — Item quod si per aliquos dictoꝝ regum, vel eoꝝ gentium vel coadjutoꝝ et alligatoꝝ aliqua sedes sit posita in Gasconia vel ī ducatu Aquitanie, vel in aliis supꝫ mare de Grenesia vel Genesis, vel alibi ubi tales sedes erunt levabuntur citius quod dicte treuge venient ad eoꝝ noticiam, et quatuordecim pꝫsone erunt septem ex una pꝫte ē septē ex alia dictoꝝ regum et ītrabunt in villis et castellis et forticiis qui sunt obcesse et videbunt garnitiones tam gentiū quā victualium qui intus erunt ad finem quod in die quo treuge finientur dicte ville castelli ē forticie obcesse remanebunt, et erunt posite in tali numero ē qꝫntitate de victu de personis quod īvenientur pꝫ dictas quatuordecim pꝫsonas, excepta dicta civitate de Vane que custodietur, — Item quod exules et fugitivi de patria Flandrie qui fuerunt pꝫ parte regis Franchie non poterunt intrare nec venire in Franchiam durantibus dictis treugis, et si contigeret aliquos eoꝝ venire contra dictas treugas infra regnū Franchie, secundū posse suum fiat de eo justicia ē erunt forefacta omnia bona que habebunt in Flandria. — Item quod omnia debita que debentur Attrebatꝫ as Crespinois vel alibi nō petentur nec fiet executio durantibꝫ dictis treugis. — Item quod dictis treugis comprehendantur Hyspani, Catalleni, Provinciales, epꝫ ē caplꝫm Cameracense ē villa Cameracensis, et castellum de Cābrezis, omnes Cameracenses, et similitr dñi Lutbref, vicecomes de Foukart, dñs de Meulē, dñs Johānes de Vrevin, dñs de Roie. Quas etiā res antedēas ē qualibꝫ earꝫ supra scriptarꝫ ad tenendum sine corruptione et proveniendo contra eas quo-

CHRON.

27.

quomodo, dñs dux Burgundie, dñs Petrus dux de Bourbon in aīam dñi Philippi regis Franchie, et Henricus de Lanchastre, Wills de Varnvic et Wills de Môte-Acutto comites in aīam domini Eduardi regis Anglie predictoꝝ fecerunt corporaliter juramentū omnes supra sancta Dei evangelia secundum mandatū factū ad eos per dictos reges. — Datum in prioratu scē Marie Magdalene de Mal-Atrait ordinis scī Benedicti in dyocesi de Vane, nona die mensis januarii anno grē millō trecentesimo quadragesimo secundo.

Anno M° trecentesimo q̄dragesimo tercio, fuit decollatus dñs de Lychen Parisius. Et post in festo Katherine sex milites, et quatuor armigeri de Britannia fuerunt ibidem decollati; et alia multa illo anno evenerunt q̄ nescivi.

Anno M° trecentesimo quadragesimo quarto, in villa Gandensi p̄sente Jacobo de Artevelde fuerunt discordes textores contra fullones, et fuit cōflictus magnus inter eos et obtinuerunt ē ceciderunt plusquā trecēte persone ē multi vulnerati. Et fuit Jacobs de Artevelde ex p̄te textoꝝ. Illo anno non p̄misit dictis Jacobus venire p̄ dictū fluvium Scalde sal, vina, nec aliqua alia bona sine cautione reportandi valorem in blado.

Anno M° trecentesimo quadragesimo quinto, comes Flandrie erat in villa de Tenremonde cū fugitivis et bannitis de Flandria ī magna copia, et Jacobus de Artevelde cum exercitū Gandensi venit impugnare eum et obsedit dictam villam. Tandem negotium fuit positū sup̄ ducem Brabantie ē sic recesserunt.

Anno M° trecentesimo quadragesimo q̄nto, venit rex Anglie mense junio ante Schlusam, et petiit a Fran-

drensibꝫ quod ipsi reciperent filium suum comitem Flandrie et dñm suū: et ville ē totum conciliū Flandrie, consilio habito noluerunt consētire. Sed Jacobꝫ de Artevelde volebat quod fieret voluntas regis, quia ipse erat cū dōo rege et uxor sua, cum suo thesauro erat in Anglia, et reversus est dictus Jacobꝫ ī villa Gandensi.

Eodem igitur anno circa festum beate Marie Magdalene fuit Jacobꝫ de Artevelde sepe dictus in domo sua occisus a cōmunitate Gandensi et sepultus in quodā clauastro monialiū quod dicitꝫ Biloca juxta Gandavū: regnavitqꝫ per septem annos ē fuit gubernator ē sup̄ior totius ville Gandensis ac totius patrie Flandrie, et ad ejus imperium et voluntatem obediebant, et nichil in dēa patria fiebat sine eo; et erat sem̄p val-latus viris armatis vigīti qñqꝫ vel triginta, fortissimis et ad bella promptissimis. Et multa mala evenerunt per eum et p̄ptꝫ eum.

Anno mill^o trecentesimo quadragesimo quinto, Willꝫ comes Hannonie nepos Philippi regis Franchie in estate cum ingenti exercitu obsedit civitatem de Trajecto inferiori, sed infecto negotio reversus est.

Eodem anno idem comes motus p̄pria voluptate sicut juvenis videns et considerans et sperans actus suos fore pros̄pos, ordinavit ire contr̄ Frisones et super eos dominari, contra voluntatē ē consilium multoꝝ nobiliū sibi subjectoꝝ, monuitqꝫ ē mandavit in Hannonia, Hollandia, Zelandia ē coadunavit ingentē exercitum nobilium et peditum, ē a diversis p̄tibus eum sunt secuti, quia de probitate ejus fama multa erat. Et incipiebat inter nominatos ē probos reputari. Tandem

cū suo exercitu venit in introitu Frisie ad quamdā villam vocatā Estavres, sed habens fortunam contrariā p̄vi pendens et quasi spernens suos inimicos descendit de navibz et invasit eos nesciens eorū ordinationem quia caute veniebant in conflictu et circumdatus undiq̄ ab adversariis, dñō Johanne de Byaumont patruo suo adhuc longe ab eo cū suo exercitu existente, et antequā posset habere succursum Frisones ipm̄ viriliter invaserunt ē occiderunt, et cum eo ceciderunt multi nobiles et famosi viri tam de Hannonia, Hollandia, Zelandia ē Allemania, et qui potuit se servare ad p̄pria est reversus et nūquam voluerunt Frisones reddere corpus ejus, sed ut dicitur retinent propt̄ suos heredes et successores ut sciant quomō sup̄ eos volebat dñari, quia dñm sup̄ eos habere non sunt consueti. Duxeratq̄ dictus comes in uxorem filiam ducis Brabatiē, de qua nullum habuit heredem, et sic sui comitatus et dñationes venerunt ad sororem suā primogenitam reginam Alemaniē.

IN anno M^o trecentesimo quadragesimo sexto evenerunt accidentia que secunt̄: fuitq̄ in illo anno totus mundus undiq̄ in tanto maligno positus, et tanta mala evenerunt quod vix aliquis sciebat ubi ire, ut se ē sua valeret salvare aut tueri, tot erant ubiq̄ dissentiones sive guerre, et que secuntur registrata, scivi per relationem fide dignorum; et si quid ibi sit reprehensibile per legentiū industriam cōrrigan-
tur qā audiui, sed non vidi.

Annō M^o trecentesimo quadragesimo sexto vener̄ duo cardinales dñs Hanibal ē dñs de Claromonte, et fecerunt moram p̄ longū t̄pā Attrebatī euntes pluries
ad

ad regem Franchie ē regem Anglie laborantes ē tractātes de pace ē longo tēpore ibidem remanentes.

Eodem anno fuit magna guerra in Gasconia q̄ gentes et exercitus regis Anglie venerūt ibi. duce eorū comite de Albi misitq̄ rex Franchie filium suū Johannē primogenitū ducē Normānie, et cū eo ducē Burgondie avūculū ejus, comite de Eu conestabularium Franchie, et Jacobū de Bourbon cum magno exercitu armatorum, et ceperunt undecim castra ubi erant octo bone ville de quibz undecim castris, quatuor reservavit et septem posuit in ore gladii. Et cepit unū militem qui patriam reddiderat Anglicis, quem misit apud Gēvenes ubi fuit a quatuor equis detractus. — Item dictus dñs Johannes dux Normānie obsedit villā de Aguilhon et accepit plura castra atq̄ villas. — Item vicesima octava die maii conestabularius, dux Atheniensis cum aliis comitibz et gentibz armorū venit coram villa que dicitur Villafrancha bene vallata muris ē fossatis que semper fuerat p̄ parte regis Franchie, sed se Anglicis reddiderat, sed post multas fraudes ē post multos insultus capta fuit et totaliter destructa cesis plibz et in ore gladii positis. — Item erant cum duce Normānie quinq̄ millia equitum ē viginti millia peditum ut dicebatur. — Item comes de Albi erat Burdegalis habens secum mille armaturas cum totidem archistis solum, et decem millibus peditum. Item scdo dux Normānie obsedit villam et castrum Daquillon et stetit ibi p̄ longum tempus.

Eodem anno in festo sancti Johannis Bapt̄e concordaverunt Flandrenses unanimiter esse cum rege Anglie in villa Gandensi, et quod ad nutum ejus vel

CHRON. 28

alicujus de sanguine suo irent quocunq̄ vellet eos ducere. — Item circa festum beate Marie Magdalene venit rex Anglie ī Normanniā sup̄ littore maris vocata Constentyn cū octies centū navib̄ et descendit in terram cremando ē devastando undiq̄ villas et castra. Et tunc venit ex adverso pro rege Franchie comes de Ghines conestabularius ad resistendum regi Anglie iniitq̄ cū ipso bellum et habuerunt Anglici victoriam et ceperunt dēm comitem, ē dām de Dancarville. Et erat pro parte regis Anglie Godefridus de Harcour exul de regno Franchie.

Eo t̄pre duo supradēi cardinales iverunt ad regem Franchie ē ad regem Anglie pro concordia impetranda qui suas voluntates facere n̄ valentes reversi sunt apud sc̄m Dyonisium prope Parisius.

Item in die beate Marie Magdalene rex Franchie accepto vexillo sive signo sc̄i Dyonisii vocato Loliflamble venit Rothomagū exceptans ibi gentes suas.

Eodem anno secunda die mensis augusti exiēnt Gandenses, Brugenses, Ypenses cum Flandrensib̄, et fuit capitaneus et dux eoꝝ dñs Henricus de Flandria, invitus tñ ut dicebatur. Et convenerunt patriote, ē gentes circūquaꝝ contra eos ad pontē de Staires, et sic transire nequiverunt, et fuit ibi bellū cesis et submersis plurib̄ de Flamingis: et pauci de aliis ceciderunt. Et postea transierunt apud Menreville ē venerunt ante Bethuniam ī die b̄i Laurentii.

Anno p̄dicto circa festum sc̄i Xpofori, rex Anglie cū suis cepit civitatem de Ken in Normannia et Anglici spoliaverunt eam pro suo libito voluntatis, que

spolia cū aliis lucris suis que ante fecerant miserunt p̄ naves ī Angliam, missiq̄ fuerunt cū spoliis conestabularius ē dñs de Dancarville antedōi.

Anno p̄dicto rege Anglie existente in villa de Ken in Normannia, rex Franchie erat in castro apud Rothomagum et venerat de scō Dyonisio ē de Parisius nullo expectatō, et sic erant pauci cū eo. Sed de die in diem gentes veniebant, et fuit civitas fortificata contra inimicos. Et misit rex in Gasconiam ad ducem filium suū qui sedebat coram castro de Aguillon, q̄ jam moratus fuerat viginti ebdomadas, qui rediit Parisius prima die septembris.

Anno p̄dicto in festo sancti Laurentii, Flandrenses ē Anglici cōbuserunt villam de scō Venantio; et post paucos dies illi de castro fide demiserunt unū posticiū aptum, et inimici credentes eos recessisse venerunt ante portam et illi de castro ceperunt plures, et multos occiderunt, et de Anglicis suspenderunt ad portā p̄ pedes ob quā causam Flandrenses castrum obsederunt.

Anno supradicto videlicet M° CCC° XLVI° in nocte Assumptionis venerunt Flamingi cum Anglicis añ Betuniam, et erat in villa capitaneus cum gentib̄ armō dñs Godefridus Danekins ē illi de villa cōbuserunt sua suburbia. Et dictus Godefridus exivit cum suis gentibus, ē abscondit se in quodam busco prope villam: et inimici veniebant inordinate credentes suburbia p̄ suos incendisse, et Godefridus cū suis exiens īvasit inimicos, et magnam multitudinē occidit et vulneravit, et sanus in villam reversus est. Et Flamingi suos vulneratos ē mortuos p̄ currus ē p̄ aquā in Flan-

driā remiserunt. Et in crastino Assumptionis fecerunt
isultū sup̄ villam a prima usq̄ ad vespām, et de ip̄is
fuit magna pars occisa ē vulnerata ab illis de villa
qui viriliter resisterunt. Et dñs Hēricus de Flandria
et alii plures milites fuerūt vulnerati, et de villa nō
cecidērunt nisi sex ut dicebatur.

Anno etiam sup̄dco rege Franchie existente ī cās-
tro apud Rothomagū, rex Anglie cū suo exercitu vēit
ad tres leucas prope Rothomagum, et p̄ totam Nor-
maniam transierat et fecerat spolia et incendia de
magnis et grossis villis, ē aliis usq̄ ad Rothomagum,
cesis pluribz de Franchia nullo contra eū resistente.

Anno sup̄dicto circa festū b̄ti Laurentii rex Fran-
chie mandavit regi Anglie diem ad bellandum et ipse
daret ē suis locum; et rex Anglie respondit quod qñ
esset Parisius si peteret ab eo aliqd ipse haberet con-
siliū respondendi.

Anno etiam supradco rex Anglie movit castra ē venit
supra fluvīū Secane, vastando et cōburendo per pa-
triam ante se usq̄ ad Poyssi ē sc̄m Germanū ī Laya
ad septem leucas prope Parisius, et gentes sue iverūt
et combusserunt suburbia ville de St Cleu ad duas
leucas p̄pe Parisius, et visus est ignis ab illis de Pa-
risius, et fecit ibi moram. Et combussit villam sc̄i
Germani, et p̄visiones regis cōmēderunt ē biberunt et
etiā locum amenū de novo edificatum a le Monghoie,
quē rex Franchie debet proclamare in bellis ē con-
flictibz totaliter combusserunt. Rex autem Franchie
recessit a Rothomago sequens regem Anglie cum in-
genti suo exercitu, ē venit Parisius anteq̄ rex Anglie

venisset apud Poissi, et erat fluvius Sechane inter duas acies. Et rex Franchie presens psonaliter fixit tētoria sua inter sanctum Dyonisiū et Parisius tertia decima die augusti. Illa die missi fuerūt de Ambianensibz quī venerāt qngenti viri pedites, et qnquaginti equites ad custodiendum pontem de Meulem, et fuit ibi conflictus magn ex utraq pte et Ambianēses omnes aut cesi aut capti fuerunt q Anglici cū archis suis eos circumdantes occiderunt.

Eodem anno in die Assumptionis beate Marie venit rex Anglie et suus exātus, et cōbuserunt villam de St. Cleu, et reversi sūt apud Poissi.

Eodem die transivit Parisius pontes rex Franchie cum maxima multitudine gentiū, inter quas erant pedites circiter viginti milia de Gēvenes, et exivit Parisius ē fixit tentoria versus Bouch le Roigne.

Item in die crastina Assūptionis sperabat rex Franchie et sui quod rex Anglie reverteretur ad Gasconiā p civitatem Carnotensem, et rex Anglie fide ē caute lose fecit fieri incendia versus Carnotum, et dimissa illa via iter assumpsit ad contriū.

Item rex Anglie et sui vidētes regem Franchie esse ultra Sechanam, refecerunt pontes apud Poissi, et recesserunt tota nocte et venerūt in crastino a Chamblie le Haubregiet ē ibi remanserunt. Et in crastino cōbuserunt villam et recesserunt decia septima die augusti ē trasierūt Byaumont supra Oyse.

Eadem die rex Franchie, rex Boemie ē alii barones et exercitus sequebantur cum festinatione regem Anglie.

Item decima octava die augusti fuit exēitus cum rege in villa de Claromonte sup̄ Oyse sequens regem Anglie et Anglici habentes unusquisq̄ equos quos ceperant in Normannia alios currus nō habentes per quos gestabant victualia sua ē omnia alia que habebant et sic ibant velocius quam exēitus regis Franchie, intendentes venire cum Flamingis, acciditq̄ una die veneris tanta caristia et defectus panis inter eos quod pre necessitate carnes comederunt, quia in acie eoꝝ unus panis unīs denarii quinq̄ solidos vendebatur.

Vicesima igit̄ die augusti venit exercitus regis Franchie Ambianis, equitātes dicta die decem leucas ad p̄veniendum et obviandū regi Anglie fugienti ut veniret cum Flamingis sedentibus ante Betuniā.

Item vicesima secunda die augusti fuit rex Anglie ad pontem Remi in Pontiu versus Abeville, et volebant transire Anglici per pontē, sed gentes regis Boemie ē ejus filii ē dñs Johannes de Byaumont resisterunt, et fuit ibi conflictus magnus unde ex utraq̄ p̄te plures ceciderūt.

Eodem die Codefridus Danekins sciens Flandrenses p̄didisse plus q̄ centū currus et q̄ngentos viros versus Lilers, et dissentionē inter Brugenses ē Francos exivit de Betunia et cōbussit p̄tem de tentoriis Flamingoꝝ et sine aliquo dampno suoꝝ est reversus pluribꝫ occisis.

Item vicesima quarta die augusti, Flandrenses ē Anglici suā sedem ante Betuniā levaverūt comburentes ingeniū quod fecerant et venerunt apud Menreville.

Item vicesima q̄rta die augusti in die beati Bartholomei rege Franchie existente apud Abeville, in

qua die equitaverat cum suo exercitu decē leucas. Et rex Anglie recessit de villa Araines ubi jacuerat sūmo mane et rex Franchie cū suo exercitu venit in vespere in dicta villa de Araines et Anglici transierunt Sūmenā fluvium per locum vocatum a le Blanke Take ad duas leucas prope Abeville, ubi Godemarus Dou-Fayt erat capitaneus ex pte regis Franchie qui dicitur fugisse et sui, et pedites de patria qui venerant sibi ferre auxilium dimisisse, de quib̄s peditib̄s ceciderunt plus quā mille ut dicebatur, pro q̄ facto suspicio vehemens fuit sup dictū Godemarum.

Item vicesima quinta die augusti transivit rex Franchie et suus exercitus Somenam fluviū per pontem apud Abeville sequens regem Anglie, et venit sine mora quinq leucas ad villam de Alabroie.

DE conflictu et de pugna que fuit inter duos reges, regem Franchie, et regem Anglie, et suos exercitus vicesima sexta die m̄sis augusti p̄ diem sabbī, ab hora none usq̄ ad noctem in campo inter villam de la Broye et villam de Crecy et Pontiu ubi erant nemora.

Quoniam eventus belli est dubius, et dum conflictus est acierum unusquisq̄ bellans intendit plus vincere quam vinci, et non potest quispiā considerare undiq̄ configētes, neq̄ bene de hiis que ibidem eveniūt judicare s̄d exitus acta probant, et idcirco quia multi multa dicunt et referunt de conflictu et pro parte regis Franchie et suor̄ aliqui sustinent ea

de quibz nō potest sciri certitudo; et aliqui pro parte regis Anglię et suor sustinent etiā que de verō nesciuntur, et sic propter opiniones diversor nolo posteris demandare quod probare non valerem, sed ea que audiui a quibusdam fide dignis psonis proposui hic intellectui futuroř satisfacere, sic esse tamen totaliter non affirmans.

Audiui enī quod die sabbati predicta, videlicet vicesima sexta die augusti anno gratie qdragesimo sexto, nobilis princeps rex Franchie cum suis ardenti desiderio sequens regem Anglię ut supius dictum est et nesciens eū cum suo exċitu ita prope se esse, sequebatur festinanter, sed magna ps de exċitu regis Franchie tā equitū quam peditū atq comūnie fessi sequebantur et sarchine et currus de longe veniebant, nō valentes citius eum sequi. Nuntiatū quoq fuit duobz marischalcis quod rex Anglię prope erat cū suis gentibz ordinati et ad pugnā pparati, et hoc fuit regi Franchie intimatū qui multum gavisus est pro eo quod suos inimicos invenerat. Eratq cum eo ē in aciebus suis rex Boemie, Karolus comes Dallenchon frater regis Franchie, comes Flandrie et plures alii principes et barones, et magna pars peditum inter quos erant circiter decem milia peditū de Gēvenes Balistarii, sine targis quia erant retro ad sarchinas, fuitq regi datū consilium a dño Johanne de Byaumont, dño Milone de Noyers, qui portabat signū beati Dionysii quod vocatur Loliflamble, et aliis quam pluribz quod suas gentes expectaret, et suas acies et scalas ordinaret. Sed rex non acquiescens eoř consilio motu proprio fecit ad arma proclamare, et sic principes et barones ibidem existentes prout melius potuerunt

1326/09-1

